

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

110647

02c

3

Drugo Berilo

za

Oz.c
3

slovenske šole

v

c. k. avstrijskih deželah.

Velja zvezano v platnenem herbtu 37 novih kraje.

Na Dunaju.

U c. k. založbi šolskih bukev.

1866.

110647

110647

V očitnih šolah se smejo, ako c. k. deržavno ministerstvo posebej ne dovoli, samo predpisane, v kaki c. k. šolsko - knjižni založbi na svetlo dane bukve rabiti. Tudi ne smejo dražje biti, kot je na prvem listu postavljeno.

F20 981/1953

Pervi razdelek.

Podučivne povesti in pesmi.

1.

Molitev.

Blagoslovi, oče večni, delo moje pridnosti!
K tvoji slavi, moji sreči naj obračam svoje dni!
Čednosti mi v serce sadi, vselej bodi ti z menoj!

Hočem pridno se učiti, bom otrok pokoren
tvoj. Daj, da vedno rastem v dobrem, da obnašam
se lepó, in da enkrat srečno pridem k tebi v ljub-
ljeno nebó!

2.

Božja volja.

Nekega zeló ubožnega in bolnega človeka
sosed vpraša, kako da se mu godi.

„Prav dobro se mi godi,“ odgovori ubožec.

„Saj si ves reven in nadložen,“ pravi sosed, „kako li moreš reči, da ti je dobro?“

„Pa vendar vem, da se mi dobro godi,“ reče dalje bolnik, „in to ni čudno, zakaj Bog mi obrača in dela vse po moji volji.“ Sosed se še bolj čudi, in pravi: „To še manj razumim! Reven in bolehen si, in praviš, da ti Bog obrača vse po tvoji volji; kako je to?“ „Prav lahko?“ pravi ubožec. „Če mi Bog kaj pošlje, naj si bo veselo ali žalostno, si mislim: Bog hoče takó! In ravno takó, in nič drugače, hočem tudi jez, zatoraj je njegova volja vselej tudi moja volja. Naj mi tedaj ljubi Bog obrača in pošilja, kakor in kar hoče, on obrača in dela vselej in z vsem po moji volji.“

Tako je govoril zadovoljni ubožec, in je zapel Bogu zahvalno pesem. Sosed gre naprej, in si misli: Menil sem, da je ubožni sosed prav zapuščen in nesrečen človek, zdaj pa vidim, da je zadovoljniji in srečnejši, kot jez in veliko drugih.

3.

Bog vse prav obrača.

Jernej, razumen in pobožen oče, so svoje otroke pri vsaki priložnosti spominjali na

božje dela, in so jih učili spoznovati Boga iz njegovih stvari. Večkrat so pri delu na polji govorili od Boga, kako je to in uno tako dobro in modro naredil in uredil. Otroci so radi poslušali ljubega očeta, in so tudi marskterikrat popraševali, zakaj je to in uno ravno tako, in zakaj ne drugače. Oče so otrokam na vse prav modro odgovarjali.

Enkrat so sedeli oče ravno pri južini na hribcu v senci pod drevesam. Naj mlajši sinček Jožek, se je igral pri njih. Pod hribcam pa se je pasla čeda ovac. Memo pride neki ptujec, ki je imel psa pri sebi. Ko ovce psa zagledajo, stečejo in zbežé po ternji v germovje.

Bodeče ternje izpuli ovčicam nekaj volne. Jožek vidi to, je nevoljin, in pravi: „Vidite, vidite, oče, kako ternjev germ volno terga ubogim ovčicam! Precej posekajmo to gerdo ternje, da ne bo več nagajalo ubogim revcam!“ Oče enmalo pomolčé, potem pa pravijo: „Tedadaj hočeš, da bi posekali to ternje!“ „Hitro bi ga posekal, če bi imel le sekiro pri sebi,“ pravi Jožek. Oče nič ne rekó k temu, in gredo počasi proti domu.

Drugi dan vzamejo oče sekiro seboj, in grejo zopet na ravno tisti kraj. Jožek gre vesel ž njimi, in že komaj čaka, da bi oče že

začeli sekati neusmiljeni ternjev germ. Oče pa se zopet vsedejo na zeleni hribec, in pravijo sinu. „Poslušaj, kako lepó pojó drobni ptički! Ali niso tudi ptički prijetne in ljubeznjive živalice?“ „To je res,“ pravi Jožek, „ptičke imam zeló rad.“ — Med tem zleti neki ptiček ravno za ternjev germ, pobere s svojim urnim kljunčkam ovčjo volno, in jo nese na neko votlo drevo. „Vidiš, Jožek,“ pravijo oče, „s to volno naredi ptiček svojim mladim v gnjezdu mehko posteljico. Ta volna se bo ubogim, golim ptičkam prav dohro prilegla. Ovčice lahko pogrešé enmalo svoje debele in kožuhaste volne, ubogim ptičkam pa bo ta volna prav dobro djala. Ali posekam tedaj ternjev germ?“ „Naka!“ pravi Jožek, ker si je premislil. „Ne grajaj, in ne zame-tavaj nobene reči prehitro,“ pravijo oče, „čekaj ne razúmiš, le misli: Bog vse prav stori in oberne, akoravno mi večkrat ne razúmimo vsega.“

4.

Bog pomaga v potrebi.

V nekem mestu na Nemškem so bili revni starši, ki so imeli troje otročičev. S prid-

nimi rokami so pošteno živili sebe in otroke. Oče so bili priden delavec, in mati so bili branjevka in zraven dobra gospodinja. Po zimi pa so oče zboleli in za dolgo boleznijo umerli. Bolezen je bila pobrala precej denarja; oče niso, kakor poprej, dnine donašali k hiši; in mati so mogli kupčijo bolj vnemar pušati, da so stregli bolnemu očetu. Že ob očetovi smerti je tedaj jelo pomanjkovati, ter je bilo čez dolgo zimo če dalje huje. Zdaj to zdaj uno je bilo treba prodati ali zastaviti, da so si kupili potrebnega živeža. Bližal pa se je sv. Juri, in mater je močno skerbelo, kje bodo vzeli, da bi najemšino plačali. — V toliki stiski se obernejo k Bogu, ker vedó, da ole d njega more pomoč priti. Vsaki dan in še večkrat čez dan so z otročički pokleknili pred staro sveto podobo, katero samo so še imeli (bila je podoba sv. Hieronima), ter s solzami v očeh Boga prosili, da bi se usmilil in pomagal. Priserčna molitev je potolažila njih serce; al stiska vendar le ni prešla, pomanjkanje ni odjenjalo. Sv. Juri pride. Hišnik, ki je bil precej terd mož, térja najemšino, in ker je reva ne more plačati, jo rubi ter ji po dražbi proda vse, kar je še imela, posteljo, mizo stol, omaro in uno podobo, drag spominek še ranjce stare matere. Postelja,

omara, miza in stol — vse to ni veliko doneslo; podobo pa sta dva gospoda dolgo in pozno ogledovala, in nju eden, ki je bil obrazar, obljubi tri goldinarje zanjo. Drugi, ki se je tudi razumel na umetne dela, reče, da plača šest goldinarjev. Na to reče obrazar: dvajset goldinarjev, ter misli, da bo uni gospod umolknil. Al ta pravi: petdeset; in tako sta jo gnala do šest sto goldinarjev. Vdova in otroci, ki so zraven bili pri dražbi, so stermeli in se čudili, da more kdo toliko objubiti za staro podobo, ki bi jo bili radi dali za en goldinar. Ta gospod je tedaj naštel šest sto goldinarjev za podobo in obrazar mu še srečo voši, da jo je dobil, ter pravi, da bi jo bil on še višje gnal, čó bi imel več gotovine, ker je ta podoba izvirno delo imenitnega obrazarja Rafaela. Zdaj je vdova najemšino lahko plačala in vse svoje reči rešila; ostalo ji je pa še precej denarja za kupčijo in za izrejo otrok. Ves čas svojega življenja je rada pravila to prigodbo, in vselej pristavila: Bog pomaga v potrebi, ki vanj zaupajo.

Ne odlašaj molitve.

Zaplata je precej visoka gora na Gorenskem. Velik kos gore je obrašen s travo, in je razdeljen v senožeti. Kmetje jeseni travo pokosé in v senožetih v stoge spravijo do zime; po zimi jo še le z gore vlačijo, ko je germovje s snegam pokrito, in jim je toliko ne pobere, kakor če bi jo precej spravljali.

Bil je lep zimski dan; ljubo solnce je prijetno sijalo, da že davno ne tako. Toraj je neki posestnik (tako pripovedujejo stari ljudje) ukazal svojim ljudem na goro iti po senó. Že so senarili precej časa, kar zazvoni poldne spodaj po cerkvah, in ker se je tudi slišalo v goro, so djali nekteri; „Poldne zvoni, tovarši! treba je, da molimo angelovo češenje, da se nam ne primeri kaka nesreča.“ — Odkrijejo se, in nehajo delati, ter molijo vsi, le trije ne, ki so svojo pot naprej delali, rekoč: „Ni časa, de bi zdaj molili; kar bomo pred delo dokoncali, toliko bomo pred z mraza; nujmo le urno naprej!“

Tako prederzno so govorili ti trije delavci, in kaj se zgodi? Komaj to izgovoré,

se uterga nad njimi plaz snega, ki ga je solnce ogrelo, in zasuje vse tri, kjer so revno poginili.

6.

Sveta Neža.

Kterega vendar ne veseli, če vidi lepo podobo svete Neže, ko je sveta devica namalana z ovčico v znamenje bele nedolžnosti? — Sveta Neža je živela v četrtem stoletji, takrat ko so neverni cesarji kristijane neusmiljeno preganjali. Ta devica je že v prvi mladosti priserčno in iskreno ljubila svojega zveličarja, in mu je obljubila večno zvestobo. Od nje se posebno lahko reče: „Blagor jim, kateri so čistega serca; Boga bodo gledali.“

Devica Neža je bila še le stara trinajst let, ko jo je rimski sodnik ukazal prijeti in k sebi pripeljati. Prav v serce je ginilo sodnika, ko vidi lepo, mlado in nedolžno devico. Kratko in prijazno jo vpraša: „Ali si tudi ti kristijana?“ „Sem,“ odgovori mlada devica; „Jezusu živim, Jezusu umerjem, njegova sem živa in mertva!“ Sodnik jo skuša pregovoriti, da bi zapustila kristijansko vero, in ji obeta veliko bogastvo, čast in veljavo.

Pa vse zastonj. Ona le odgovarja: „V mojem sercu ne sme nobeden drugi biti, kakor le Jezus sam.“ Sodnik se huduje nad njo, in ji žuga; tode mlada, lepa devica ostane zvesta svojemu ljubeznjivemu Jezusu. — Sodnik tedaj izreče sodbo, rekoč: „Peljite jo na moriše, in odsekajte ji glavo!“ Vsi pričijoči se razjokajo, ko zaslišijo to neusmiljeno smertno sodbo, in ko vidijo nedolžno, krotko, mladolično devico. Peljejo jo na moriše, Rabelj ima že meč v roki, toda ne more se dotakniti nje ponižne, deviške glavice. Sveta Neža pa ga prav serčno nagovori, in pravi: „Ne pusti mojega ljubega zveličarja tako dolgo čakati mene. Pervi si me je zvolil, imeti me mora; njegova sem. Zakaj li, o rabelj! se še obotavljaš?“ Serčno mu podá svojo lepo mlado glavico, in rabelj spolni ves trepetajoč ta njen ukaz. Padla je nedolžna glavica; njena duša pa je šla k ljubeznjivemu ženinu v nebeško veselje.

7.

Otročja hvaležnost.

Lizika, hčerka ubožnih pa poštenih kmečkih staršev, je na dan svojega prvega sve-

tega obhajila sklenila, da ne bo več nadlegovala svojim staršem, temuč, da si bo v prihodnje sama pomagala, kakor si bo vedila in znala. Dvanajst let je bila takrat stara. Kar pa kdo sklene, mora tudi storiti. Tako je naredila Lizika. Kmalo potem gre v mesto služiti. Akoravno je prvo leto še malo prislužiti mogla, vendar je že kmalo prihranila tri goldinarje, ktere je na svoj rojstni dan poslala svojim ljubim staršem, in je zraven pisala tako le pismo :

Ljubeznjivi starsi!

Toliko let ste me živili, oblačili, varovali, in v božjem strahu skerbno redili! Na svoj rojstni dan mislim še posebno prav živo na vse dobrote, ktere sem tako obilno iz vaših rok prejemala. Nisem pozabila besede svetega pisma, ki pravi: „Spoštuj svojega očeta, in ne pozabi bolečin svoje matere.“ Oj, da bi le mogla saj nekoliko tega dolga poverniti! — Da vidite, da je to moja resnična volja, vam pošljem tukaj danes svoje prvič prihranjene tri goldinarje. Upam, da bom do svojego družega rojstnega dneva že kaj več prihraniti mogla. Prosim vas, sprejmite blagovoljno ta mali dar, in blagoslovite

svojo

pokorno hčerko

Liziko.

8.

Rjuha.

Z nekim starim očetam sta njegov sin in njegova sinaha gerdo delala. Bolehnega sta tako zeló zanemarjala, da ni mogel več biti v hiši, v kateri je tako dolgo živel in neutrudeno delal, in je že sam želel, ba bi ga peljali v ubožno bolnišnico tiste vasi. To se zgodi. Pri slovesu, kjer so bilo oči starega očeta milo solzne, njegovega sina pa suhe, prosi stari mož, da bi mu še dve rjuhi poslali za njim v bolnišnico. Sin poiše dve naj slabši rjuhi, ki jih je imel pri hiši, ter jih da svojemu sinku, da bi jih nesel za starim očetam v bolnišnico.

Primeri pa se, da oče naleti sinka ravno, ko eno tistih rjuh prav skerbno skriva v neke derva. Oče ga pokliče in praša, kaj da se pomuduje. Sinek pa mu prav priprosto odgovori: „Eno téh rjuh sem zato skrila, da mi vam bolje ne bo treba dati, kadar bote vi šli v bolnišnico.“ Kmetič se predrami in prestraši. — Še tisti dan gre v bolnišnico po očeta, ga pripelje zopet domu, in mu vse bolje streže kakor popred.

Ilvaležni rejnec.

Marjana je bila hči ubožnih staršev v neki vasi. Ko je bila še komaj šestnajst let stara, je že služila v mestu. Bila je veliko let prav pridna, zvesta in poštena dekla, in si je prihranila nekoliko denarja. Njeni starši so med tem umerli.

Enkrat pride Marjana v svoj rojstni kraj. Pokopavali so ravno neko vdovo, ktera je zapustila še le šest let starega sinka. Marjana vidi to sirotko, in se ji zeló smili. Pelje ga sabo v neko hišo, in ga vpraša: „Janezek, ali greš z menoj v mesto?“ In deček prikima, da gre. Marjana ga vzame v mesto, in mu sprosi hrano; stanovanje in obleko pa je sama zanj plačevala. Janezek je imel prijazno Marjano zeló rad, in jo je imenoval in klical svojo mater. Ona pa je tudi prav po materno zanj skerbela. Pošiljala ga je prav zvesto v cerkev in v šolo, in Janezek je bil od dne do dne vedno bolj razúmen in pokoren deček. Marjano je to zeló veselilo. Dala ga je pozneje čevljarstva učiti. Ko je bil šestnajst let star, je bil že za pomočnika. Vsako jedeljo je hodil k svoji rejni materi, in ji ne

vselej, če je le mogel, kaj malega prinesel. Čez nekaj časa si je pridni Janez že nekoliko denarjev prihranil, in je začel sam zase delati. Veliko delo je imel, in kmali je slovel po mestu kot prvi čevljarski mojster. Svojo staro rejno mater, Marjano, je vzel k sebi, in jo je z vsem potrebnim preskerboval, ter prav ljubeznjivo in hvaležno ž njo ravnal. Ko so ljudje k njemu hodili, jim je pravil, kako lepo je stara Marjana zanj skerbela, in je djal: „Vidite, to je moja ljuba mati! Bila je ubožna dekla, in je povzdignila mene zapušeno sirotko v sedanji premožni in zadovoljni stan.“

Marjana je prav mirno in srečno živela svojo stare dni pri hvaležnemu Janezu.

10.

Zjutraj.

Solnce milo prisvetilo lepo nam je čez goró,
in zapeli so veseli ptički svojo pesmico.

Kak cvetice in rosice se po travi že blišé!
Cvetje klije, žlahtno dije, čbelice po njem žumé.

Vse raduje, oživljuje zjutraj se, in omladi;
tudi moje sèrce poje, stvarnika naj počasti!

Moli in delaj.

Bila sta dva beraška dečka, ki sta zmeraj skupaj hodila. Imé jima je bilo Šimen in Gašper, in sta bila oba iz ene vasi doma. Šimna je veselilo, da bi se bil kaj učil, pa nobenega ni imel, da bi mu bil kaj pomagal. Gašperju pa je bilo leno in malopridno potepanje naj bolj ušeč. Pozabil je tudi na Boga. Zjutraj je vstal, in ni nič molil, in zvečer je šel spat, pa tudi nič molil. Imel je sicer še očeta, ki so pa zanj premalo skerbili, Šimen že ni imel ne očeta ne matere. Večkrat pa mu je hodilo na misel, kar so mu ranjca mati mnogokrat pravili, rekoč: „Človek, kateri nikoli ne misli na Boga, zajde nazadnje v mnoge hudobije; kdor pa je pobožen, in se kaj uči, ga Bog gotovo nikoli ne zapusti.“

Neko noč sta spala v enem skednu na slami. Šimen, ko se prebudi, pravi: „Veš kaj, Gašper, sanjalo se mi je od moje ranjce matere. Svarili so me in me nagovarjali, da naj grem služiti, in da naj delam.“ „Jez pa že ne!“ zaupije prešerni Gašper. Te beséde sliši kmetov hlapec; ki je v bližnjim svislih

spal. Naglo odprè skedne vrata, in ker meni, da sta ta dva beračuna prišla krast, ju prime, in polje oba k gospodarju. Prestrašena pripovedujeta, da sta prišla v skedenj le ležat, in da nista nič hudega mislila. — „Nikjer ne morem dobiti dela,“ pravi Šimen, „in zato moram kruha prositi.“ Pri nas je zadosti dela,“ pravi kmet, „če le kdo hoče delati“. Šimen je zadovoljin, in ostane pri kmetu. Gašper pa je komaj čakal, da se je zmuznil z zdravimi ušesi od hiše tega kmeta.

Šimen je bil prav priden, in si je vs prizadeval, da bi bil vstregel svojemu gospodarju. Ko kmet vidi, da je Šimen priden in ubogljiv deček, in da tudi včasih kaj bere in pisari, ga pozneje pošilja v ondotno farno šolo. Tudi gospod fajmošter in šolski učenik sta bila s Šimnam zeló zadovoljna. Vedil in znal je odgovarjati iz katekizma in od drugih šolskih reči vselej naj bolje iz med vseh drugih učencov v šoli. Tudi pri sveti maši je Šimen rad stregel. Gospod fajmošter ga prašajo, če bi se rad učil latinsko. „Rad, če mi dovoli moj gospodar,“ pravi Šimen. Gospodar je bil premožen mož, in ga je veselilo, da je verlemu dečku kaj mogel pomagati. Šimen se je hodil vsaki dan k gospodu fajmoštru še posebej učit, in kmali je znal

toliko, da je mogel iti v mestov latinske šole. Prav pridno se je učil in lepo vedel, in se je s pomočjo svojega gospodarja in gospoda fajmoštra popolnoma izšolal, ter je postal duhoven. Velikrat je obiskoval svoje dobrotnike, in je bil povsod vsem v lep izgled.

V soški, kjer je bil Šimen duhoven, je bila tudi jetnišnica za hudodelnike. Veliko tatov in tolavajev je bilo notri zapertih. Neki dan pokličejo gospoda Šimna k hudodelniku, kateri je bil k smerti obsojen. Gospod Šimen gre nemudoma k njemu. Pa, kaj zagleda! Ta ubogi hudodelnik je bil njegov nekdanji tovarš Gašper. Lenoba in brezbožnost ste ga pripeljale do tatvine, rópa in do drugih hudobij. Vjeli so ga in izročili sodniški pravici, da bi ga pokorila za njegove obilne hudodelstva. Kesál se je, toda že pozno, pozno. Gospod Šimen lepo podučuje nesrečnega Gašperja, in ga vendar še srečno pripelje k pravemu spoznanju, preden je ta nesrečnež mogel sramotno umreti.

Tako različne so pota, po katerih ljudje hodij. Kdor hoče po pravi poti hoditi, se mora že mlad na pravo pot podati.

12.

Š o l a.

Potrebna je šola za mlade ljudi, in blagor je temu, ki prav se uči. Omika, razumnost in žhlato sercé z naukam se v šoli bogato dobé. Kdor to si osvoji, je dosti bogat, naj bode kdor koli, če star ali mlad.

13.

Škoda zavoljo nevednosti.

Nek ubog dninar je imel na ptujem brata, kterega že dvajset let ni bilo domu. Ljudje so že mislili, da je umrel, ker se že tako dolgo ni nič slišalo od njega. Enkrat pride pismo na tega dninarja, ki je bil ravno v mestu. Ker pa ni znal brati, gre v bližnjo gostivnico, in prosi oštirja, da bi mu prebral to pismo. Oštir prebere nekoliko pisma po tihem, in pravi potem: „V pismu je zapisano, in se ti naznanja, da je tvoj brat umerl, in da ti je sporočil petdeset terdih tolarjev; pa ti bi moral iti sam po nje.“ „Kam bi moral iti po nje?“ praša dninar. „V Carigrad na Turško,“ pravi oštir, „to je več ko 100 milj od tod.“ „Oj 100 milj od tod, in 100 milj zopet nazaj, je 200 milj pota. Taka pot in zamuda pri sedanji žetvi bi mi bila skoraj večja škoda, kakor bi tam denarja potegnil.“

— „Veš kaj,“ pravi prekanjen oštir, „če ne greš sam rad v daljne kraje, daj meni to pismo, in prodaj mi to pravico za trideset tolarjev, in jez bom skušal iskati ta denar; znabiti, da še nič ne dobim. Ne povej pa nobenemu človeku nič od tega.“ — Dninar je tega vesel in popolnoma zadovoljin. Oštir prinese trideset tolarjev, in mu jih odšteje. Dninar jih spravi, in gre vesel domu.

Čez več let potem je oštir popolnoma obožal, in na zadnje tudi za smert zbolel. Na smertni postelji spozna očitno, in se kesá, da je bil prekanil ubogega dninarja. — V unem pismu pa je bilo zapisano: „Kdor pokaže to pismo pri prodajavcu J., naj se mu plača 2000 tolarjev dobrega denarja.“ Oštir je bil tudi prejel te denarje; pa kakor lahko jih je bil dobil, tako lahko jih je bil tudi zapravil.

14.

Miloserčna Ančka.

Ko je Ančka šla iz šole, sreča na poti staro, slepo ženico, ki ni mogla dalje po poti. Blagi deklici se uboga ženica v serce usmili. Precej se ji ponudi, da ji hoče pomagati, in jo po poti peljati. „Sem še majhina,“ pravi priljudna deklica

pa peljem vas vendar lahko, ker lahko hodim in dobro vidim.“ Žena se ji prime za roko, in tako greste počasi dalje. Kmalo ji sreča neki gospod, ki postane, in ubogi slepici podeli darek vbogajme. Zraven pa tudi popraša, kdo da je ta deklica, ki ubogi slepici tako lepo streže. Ko gospod zvé, da ste si Ančka in ubožica ptuje, se zavzame, in Ančka mu je zelo ušeč. Prijazno jo poboža, in reče: „Deklica, to je lepo! mlada in majhina si še, pa že vendar tako blazega, milega serca. Tudi tebi moram za to dati spomin.“ — Gospod snáme svoj dragi perstan s svojega persta, in ji ga da rekoč: „Vzemi ta perstan, in hrani ga. Kadar odrasteš, ti bo prav, nosi da, in pomni, da je blago in dobro sercé naj večja lepota za leta mladé.“ — Ančka se gospodu prav lepo in ponižno zahvali, in hrani lepi perstan. Ko je bila že stara, je imela še perstan, in je še zmiraj pomnila, da je blago in dobro sercé naj večja lepota za leta mladé.

 15.

Postrežljivi deček.

Andrej je bil sin ubogih staršev, kateri so ga lepo redili. Pošiljali so ga v šolo, kjer se je učil prav veliko veliko lepega in potrebnega.

Slišal je tudi, kako se mora človek vesti in obnašati, da bi ga vsi pametni ljudje radi imeli. Vse to si je dobro zapomnil. Če je srečal na poti ktereга bolj imenitnega človeka, je prejel hitro za klobuk, se lepo odkril in ga spodobno pozdravil. Ako ga je kdo potreboval in kaj prosil, je bil berž pripravljen postreči. Če so odrašeni ljudje haj posebnega govorili, se ni vtikal v besede, ker mislil si je: tega ne razumim, in nespodobi se mi zdaj govoriti.

Enkrat je bil v gojzdu, in je nabiral suhe derva. Memo pride nek ptujec, lepo oblečen. „Ali veš,“ deček, nagovori ptujec Andreja, „če ta postranska pot pripelje na cesto? Hotel sem nekoliko peš iti, in sem poslal voz do bližnje gostivnice, in zdaj ne vem, če sem šel prav, ali ne.“ „Ta pot“ odgovori Andrej, „pelje sicer do ceste, pa prav lahko se zajde. Če vam je ljubo, dragi gospod, grem z vami, in vam pokažem.“ Ptujcu je bil ta prijazen in priljuden deček zelo ušec. Po poti ga marsikaj poprašuje, in Andrej mu na vse vprašanje tako lepo odgovarja, da ga ima ptujec vedno raje. „Kaj bi bil rad, kadar boš velik?“ ga vpraša ptujec na zadnje, ko prideta na cesto. „Mizar bi bil rad, če bi se mogel kje učiti,“ odgovori odkritoserčni Andrej. „Le zaupaj na Boga, in nikar ne zgubi veselja do učenja,“ mu pravi ptujec, in mu stisne

v roko neki denar, ter skoči v svoj voz, in zdirja tako naglo naprej, da se mu deček še ni mogel zahvaliti.

Več let je bilo minulo, in Andrej je bil že odrastel za šolo. Njegov učenik mu reko neki dan: „Ljubi moj Andrej! ti si me zelo veselil, ker si bil vedno priden in si se lepo obnašal. Tudi jez morem tebi danes nekaj prav veselega povedati. Lej, nek imeniten gospod, kteremu si bil ti nekaj malega postregel, in si mu bil za voljo lepega obnašanja zelo ušec, je od tistikrat pozvedoval po tebi. Veselilo me je, da sem te mogel le hvaliti in priporočevati; in lej ta gospod mi je toliko denarja poslal, da se bo lahko tvoja volja spolnila, da se boš mizarstva šel učiti. Tudi mojstra sem ti že preskerbil.“

Andrej je bil tega zelo vesel. Na tisto, s čimur je bil ptujcu postregel, je bil že davno pozabil. „Kdo je vendar ta moj dobrotnik? rad bi se mu zahvalil,“ praša deček poln hvaležnih solzá. „Ne moreš se mu z besedo zahvaliti,“ pravijo učenik, „ker se ti noče razodeti; ostani pa le tako dober in priden, kakor si bil do zdaj, in skerbi, da boš še vedno bolj popolnoma. Taka zahvala bo naj lepša zahvala, in tvojemu blagemu dobrotniku ne bode ostala neznana.“

Andrej je ubogal svojega ljubega učenika.

Bil je umeten mizar in pošten sosescan. Ljudje so ga radi umeli in spoštovali.

16.

Dobro obrnjeni denar.

Jakob so bili skerben in moder oče. Kadar so hotli revežem kaj podeliti, so to vselej storili po rokah svojih otrok, zato da bi se bili otroci že zgodaj navadili ljubiti svojega bližnjiga, in da bi bili dobrotljivi. Večkrat so dali svojim otrokam tudi kak denar, in so jim pripustili, da so ga smeli po svoji volji obračati. Vselej pa so potem tudi vprašali, kam in kako so ga obrnili. Zdelo se jim je, da se s tem naj ložje otrokam pokaže, kako da morajo gospodariti z denarjem.

Svoj rojstni dan so dali enkrat svojim trem otrokam vsakemu štiri sreberne četertake. Čez osem dni so jih vprašali, kam da so djali te denarje. Mlajši sin je rekel: „Jez imam še vse, le enega krajcarja ne, ki sem ga dal nekemu revnemu možu.“

Jerica, ki se je ravno šivati učila, in je že znala sama nekaj obleke delati, pokaže očetu platno, ki so ji ga kupili mati za ta denar.

„Jez pa, je djal starji sin, sem siromaškemu Tomažu toliko dodal, da si je napravil par čevljev, da bo mogel po zimi v šolo hoditi.“

„Dobro, ljubi moj,“ so djali oče, „ne bil bi mogel svojega denarja bolje obrniti, kakor si ga. Tvoj brat in sestra sta ga sicer dobro obrnila: ti pa si ga obrnil naj bolje.“

Denar le ceno pravo ima,
Če ž njim storiš kaj dobrega.

17.

Beračica.

Neki dan ob času draginje je po vasi hodila žena, ki je bila sicer revna, pa vendar ne prav po beraško oblečena, in je vbogajme prosila. Pri nekterih hišah so jo odpravljali prav s terdimi besedami; pri drugih pa je dobila le kak darek. Le v eni hiši so je bili prijazno sprejeli, in gospodinja, ktera je ravno kruh pekla, ji je dala prvi hlebček, ki ga je vzela iz peči.

Drugi dan so bili vsi ljudje, pri katerih je prosila ta neznaná beračica, povabljeni v grajšino k večerji. Ko pridejo v obednico, vidijo majhino mizico polno naj dražših jedil, — zraven pa tudi veliko mizo z velikimi okrožniki, na kterih je bila pa le sem ter tje kaka plesnjiva skorjica kruha, nekaj krompirja, ene periša otrobov in večjidel nič druzega.

Grajšinska gospa pa je svojim gostam djala: „Jez sem bila tista preoblečena beračica, in sem vas hotla poskusiti, kako v sedanjem hudem času pamagate potrebnim revežam. Samo dva človeka sta me pogostila, kar in kolikor sta premogla; zato bota zdaj pri meni jedla, in po-verhu jima bom odločila še nekaj denarja za vsako leto. Vi drugi pa le bodite zadovoljni s temi darmi, ki ste mi jih bili podelili, in ki jih vidite tukaj na veliki mizi. Zraven pa se tudi spomnite in pomislite, da se vam bo enkrat na unem sveta ravno tako godilo.“

S kakoršno mero se meri, s tako se tudi vrača.

 18.

Rešeni rokodelski deček.

Nekei rokodelsk deček je sil v naj večjem mrazu s svojjo culico skori dolgo pustino blizo mesta Božina na Ogerškem. Hudo, hudo ga je zeblo. Mito se joka, in bistré sob-

rivo mu že zmerzujejo na trepannicah.
 „Oj ljubi Bog!“ vzdihuje ubogi deček,
 „daleč in daleč tukaj ni vase in
 nobene koč; zmerzniti bom mogel.
 Oj, kako mila bodo jokali in žalo-
 vali moja dobra mati! Kdo bo po-
 tem skrbel za nje in jim služil
 kruha? „Urneje hoče stopati, toda
 vsi udje so bili že oterpnjeni; za-
 span in otruden se vleže v sneg na
 svojo culico, in raspi.

Nekki poštni hlapec prijezdi me-
 mo, in vidi ubovega dečku že vsega
 terdega ležati v snegu. Pogleda ga
 in ker zapazi, da je živ, jezdi hitreje
 naprej, in naznaniti to v stražni hiši
 bližnjega mesta. — „Kaj pomagaj!

preden pridemo vun do njega, bo že
 lahko dvakrat zmerznil!" pravijo tam
 tudi neobčutneži. Grčl se je v tej
 stražnici tudi neki dninar, in ko
 vse to zve in sliši, se mu v serce
 omili ubogi deček. Tiho gre vun
 na cesto, in teče naravnost do nesreč-
 nega kraja. Dobi ubovega dečka, ga
 zadene na ramo. in ga nese do bliž-
 nje hiše. Potem ga dergne s sne-
 gam, ga prinasa vedno bližje k gor-
 koti, in ga srečno oživi. Ko mu je
 boljše, ga vzame saba v mesto, in
 deli z njim hrano in gorkolo, ako-
 ravno sam ni imel veliko. Deček
 se je kmalo ozdravil, in je sel z
 hvaležnim sercom naprej.

*Kdor bratu pomaga in dobro stori,
Naj boljše plačilo pri Bogu dobi.*

19.

Povračuj hudo z dobrim!

Oče Miklavž so sedeli zvečer pod lipo, ravno ko se je večerja hladila, in pri njih okoli je bilo troje otrok. Pogosto so oče svoje otroke učili, da večerja človeku takrat naj bolje diši, kadar je popred kaj dobrega storil, in pa, da človek nikoli mehkeje ne spi, kakor kadar ga hvali dobra vest. „Kaj ste kaj danes dobrega storili?“ vprašajo oče otroke. „Jez sem dala svoj kosček kruha ubogi deklici, ki je šla davi lačna memo nas v šolo,“ pravi mala Barbka. — Jurče, njen brat, reče: „Jez sem v šolo gredé vidil vrata na sosedov zelnik odperte in svinje v škodi. Hitro sem jih izgnal in vrata zaperl.“ — „Kaj pa ti, Štefan? vprašajo oče. Štefan molči, potem pa vendar počasi odgovori: „Saj ste nas učili, oče, da se ne smemo hvaliti, ker Bog vé vse naše dobre dela.“ „Res je tako!“ pravijo oče, „pa meni le povej; naj slišita tudi bratec in sestra, kaj si lepega storil.“ „Ko sem šel danes iz šole,“ pripoveduje Štefan, „se me je lotil sosedov Tonče, in me je tepel. Pripelje se nekdo memo, in nažene potepuha. Ta skoči naglo čez plot, in si

nogo zviije. Nič več ni mogel stopiti na noge in silno je vpil. Vzdignil sem ga; in na rami domu nesel.“

„Glejte, ljubi otroci, to je naj boljše delo, tudi sovražnikom dobro storiti,“ so oče djali. „Tako je tudi storil tvoj godovnik sveti Štefan, in je dopolnil Kristusovo zapoved, ki veli: „Molite za tiste, ki vas preganjanjo, in dobro delajte tistim, ki vam hudu hočejo; tako bote otroci nebeškega očeta.“

20.

Pregovori.

Danes meni, jutri tebi.

Kar danes lahko storiš, ne odlagaj na jutri.

Delaj, kakor da bi vedno živel; moli, kakor da bi jutri umerl.

Kakor si kdo postelje, tako bo ležal.

Vsak je svoje sreče kovač.

Stara navada, železna srajca.

Poterpljenje železne vrata prebije.

Za dežjem solnce sije.

Mož beseda velja.

Kdor je v malem zvest, njemu se da veliko v pest.

En krivični denar požrè deset pravičnih.
Kakor prišlo, tako prešlo.

Če bi nihče ne skrival, bi nihče ne kradel.

Naj se kaka reč še tako skerbno skrije,
prej ali slej jo gotovo solnce obsije.

Roka roko umiva, lice pa obedve.

Bolje krivico prebiti, kakor pa storiti.

Boljša je kratka sprava, kakor dolga
pravda.

Vsak sam vé, kje ga čevelj žuli.

Prazen sod ima velik glas.

Vsak berač svojo mavho hvali.

Dobra jed se sama ponuja.

Sreča je opoteča.

Ni nesreče brez sreče.

Obljuba dela dolgove.

Dokler prosi, zlate usta nosi; kadar pa
vrača, herbet obrača.

Česar je polno sercé, rado iz ust gré.

Goste službe, redke suknje.

Siromaštvo in kašelj se ne dasta skrivati.

Pijanec se preoberne, kadar se v jamo

zyerne.

Prebrisana glava, nedolžno sercé je boljše
bogastvo, kot zlate goré.

Drago zelce.

Dve dekli, Marjana in Urša, ste šle v mesto na terg, in vsaka je nesla težak jerbas sadja na glavi. Marjana vso pot godernja in zdihuje; Urša pa je vesela in se smeja. Marjana pravi: „Kako se moreš smejati in tako dobre volje biti? Tvoj jerbas je ravno tako težak, kot moj, in ti nisi močnejša od mene.“

Urša odgovori: „Priložila sem v jerbas neko skrivno zelce, in komaj čutim, da kaj nesem. Stori tudi ti tako.“

„Joj!“ pravi Marjana, „to zelce je gotovo zelo drago! Rada bi si tudi jež ž njim polajšala svoje breme; povej mi, ljuba moja, tako se li imenuje to zelce?“ Urša odgovori: „To drago zelce, ki zlajšuje vse težave in jih dela prijetne, se imenuje poterpežljivost.“

Večerne misli.

Lepo migljá večerni žar, smehljá skoz drevje se zeleno; to božji je prezlati dar — prelepo solnčice rumeno.

Lepo je, če večernica na jasnem nebu se otrinja; lahko se misli na Bogá, ki zvezdni venec nam razgrinja.

In kdor končal je z Bogam dan, sladkeje še mu serce bije, in dvakrat lepši zvezdni plan zvečer naproti mu prisije.

Kdor hudega nič storil ni, mu zvezdica migljaje reče: „Le spavaj sladko, bratec ti, vsa noč naj mirno ti izteče!“

In sladko, mirno on zaspi, mu angelček cvetice vije tak dolgo, da se prebudi, ko zarja v lice mu prisije.

23.

Zadovoljnost.

Mladi Tinče je svoje ovce pasel v lepi dolini med zelenimi hribi, in si je veselo žvižgal in prepeval. Bilo je prav lepo pomladno jutro, in kralj tiste dežele pride po lovsko napravljen ravno v ta kraj lovit in streljat zverine. Kralj zakliče veselega dečka k sebi, rekoč: „Kaj si tak dobre volje, ljubček moj?“ Pastirček ne pozná kralja, in mu odgovori: „Zakaj bi li ne bil vesel in dobre volje? saj se še našemu svetlemu kralju ne godi bolje, kot meni!“ — „Kako bi to bilo? Povej mi saj, kaj pa imaš tako dobrega?“ ga vpraša kralj.

Deček začne pripovedovati, rekoč: „Solnce rumeno na nebu meni ravno tako ljubeznjivo sije, kakor našemu kralju. Doline in hribi

meni ravno tako lepo zelené in cvetejo, kakor našemu kralju. Svojih zdravih rok bi ne dal za tavžent zlatov, ne svojih oči za vse kraljeve gradove. Verh tega imam vsega dovolj, karkoli želim, in še več, kot potrebujem. Vsaki dan se najém do sitega, imam toliko oblačila, da se vsako nedeljo lahko praznje oblečem, in zaslužim toliko denarjev, kar mi jih je treba. Zdaj pa recite, ali ima kralj kaj več, kot jez?

Prijazno se mu kralj nasmeja, in pravi: „Prav imaš, blagi deček! Le bodi vedno tako veselega serca! Gotova resnica je: Zadovoljnost je polovica srečnega življenja.“

24.

Pravila zadovoljnosti.

Sosed soseda vpraša, kako je to, da je pri vseh svojih stiskah in težavah vedno dobre volje. Sosed odgovori: Vsako jutro, preden se podam po svojih opravilih, obernem oči na tri reči. Pervič povzdignem oči k nebesam, ter se spomnim, da le od Boga vse dobro pride. Drugič obernem oči na zemljo, in si mislim, kako malo potrebuje

človek prostora, v katerem bo skoraj počival. Tretjič obnem oči okoli sebe, in gledam, koliko je ljudi, katerim se veliko huje godi, kakor meni. Potem se izročim v sveto božjo voljo, ter z svetam in svojimi prav zadovoljno živim. — Delaj tako, in bodeš tudi ti zadovoljen!

25.

Zvonikarjeva.

Ko dan se zaznava,
 Danica priplava,
 Se sliši zvonjenje čez hribe, čez plan:
 Zvonovi zvonite!
 Na delo budite,
 Ker naše življenje je kratek le dan.

Kdor koče živeti,
 In srečo imeti,
 Naj dela veselo, pa moli naj vmes:
 Zvonovi zvonite!
 K molitvi vabite,
 Ker prazno je delo brez sreče z nebes.
 Če delave se vpeha,
 Terpljenje mu neha,

Ga delapust vabi, večer ga hladi :

Zvonovi, zvonite !

Nedeljo znanite,

Gospod ne pozabi, plačilo deli.

Oh naglo nas mine

Ves trud, bolečine ;

Utruden se vleže na pare terpin :

Zvonovi, zvonite!

Domu ga spremite :

Gre z dela in teže Adamovi sin.

26.

S p r a v a.

Poštenega žlahtnika, po imenu Hildebranda, je bil drugi žlahtnik, Bruno, silno razžalil. Nosil je hudo jezo v svojih persih, in komaj je čakal dneva, da bi se maševal nad svojim sovražnikom. Vso noč ni zatisnil očesa, in zjutraj zgodaj si že pripaše meč, in gre proti hiši svojega sovražnika. Ker pa je bilo še prezgodaj, postoji na poti pri neki kapelici, se vsede, in ogleduje na stenah narisane podobe. Bile so tri. Na prvi je bil zveličar odét z norčevskim oblačilam, ka so ga peljali k Pilatu, in spodaj so bile zapisane

te le besede: „Ko je bil zasramovan, ni klel.“ Na drugi je bil privezan k stebru, in zraven je bilo zapisano: „On terpi, in se ne jezi.“ Tretja podoba je kazala njegovo križanje z napisom: „Oče, odpusti jim!“

Ko žlahtnik vse to odgleda, poklekne, in moli. Potem se vzdigne, stopi iz kapelice, in na pragu sreča Brunotove služabnike, katere prijazno nagovori in vpraša: „Kaj dela Bruno, naš brat?“

Žalostni, silno žalostni so naš gospod, ker mislijo na storjeno vam krivico, in se vam bojé pokazati, pravijo služabniki.

Hildebrand ne pregovori besedice, temuč pridruži se, in gre ž njimi. Na mostovžu v gradu sreča Brunona, mu`poda najprej roko, in preden kaj pregovori, ga prijazno objame in poljubi. Ostal je celi dan v njegovi hiši, in kadar sta šla zvečer narazen, sta si skazovala toliko prijaznosti, da so se jima ljudje čudili.

Hildebrandu pa se je ta dan večerna svetloba zdela` lepša in prijetnejša, kakor jutranja.

Nagla jeza.

Bogaboječ kmet je imel hlapca silo nagle jeze, ki je v serdu preklinjal, da je bilo groza. Gospodar ga je svaril, da naj iz ljubezni do Boga tolaži svojo naglo jezo. Hlapec se je pa le izgovarjal, da ne more, ker ga ljudje in živina preveč dražijo. Nekega jutra pokaže gospodar hlapcu svetlo križavko, in reče: „Poglej jo! tvoja bo ako celi dan ne bo slišati hude besede od tebe.“ Vesel mu seže hlapec v roko.

Družba ga je ta dan še nalašč dražila, da bi ga bila pripravila ob denar. Toda hlapec se premaguje, in ne zine celi dan nobene hude besede.

Zvečer mu da gospodar križavko in pravi: „Sramuj se, da iz ljubezni do malovrednega denarja tako moško krotiš svojo jezo, iz ljubezni do Boga je pa nočes!“

Človek se lahko zderži,

Če le hoče, vseh reči.

Kerščanska varčnost.

Iz nekega malega mesta je poslala gosposka nekaj mestnjanov v bližnje vaši, da bi tudi tam kaj nabrali za ubožne mestne pogorelce. Med potjo pridejo ti mestni možje na dvorišče nekega premožnega kmeta. Dobé ga ravno pred hlevam, in slišijo, kako terdo krega svojega hlapca, ker je po noči konjske vervi na dežji popustil, in jih ni spravil pod streho. „Ta gospodar je skop!“ si pravijo popotniki, „tukaj ne bomo dobili kaj prida.“ „Poskusimo,“ pravi drugi, in gredo bliže.

Kmet prav prijazno sprejme te ptujce, in ko pridejo ž njim v hišo, mu naznanijo svojo ponižno prošnjo. Zeló sê začudijo, ko jim prav radovoljno podeli lep dar v denarjih, in še zraven obljubi, da bo pripeljal tudi derv in živeža ubožnim pogorelcem v mesto. Mestnjani ne morejo drugače, kakor da mu odkrijejo in povedo svoje misli, da jih je njegova radodarnost zeló ganila, in da se čudijo, posebno zato, ker so ga ravno kar slišali kregati hlapca zavoljo tako malovredne reči. „Ljubi moji prijatli!“ jim kmet odgovori, „ravno zavoljo tega, ker svoje reči vselej lepo varujem, in ker vidim tudi male neskerb-

nosti, sam toliko zmožen in srečen, da morem kaj pomagati svojim ubožnim sosedom.“

29.

Goreča voda.

„Ne dotakni se tega, kar ni tvoje! Ptuje peče!“

Bil je v neki vasi deček, ki je kradel, kakor sraka, kar mu je bilo ušeč, in kar je mogel vtakniti k sebi, akoravno je dobro vedil, da je greh. Enkrat pride do apnenice, in zmakne celó nekaj kosov živega apna. Ker je imel že vse žepe s sadjem natlačene, ga je skrilo spredaj pot telovnik na srajco. Kmalo potem sreča nekega tovarša, ki je jezdil dva konja na vodo. Kakor bi trenil, se dvigne mali tatek na zadnjega konja, in šli so v skok proti vodi, ktera je tekla skoz vas. Konji gredo naravnost v vodo. Mali tatek pa zdèrkne, in pade v vodo. Ker zna plavati, plava nekoliko naprej, pa naenkrat začne vpiti in kričati na vse gerlo: „Pomagajte! pomagajte! gorim! gorim!“ Ljudje mislijo, da se nepridni deček le norčuje, ker vedo, da ne more goreti v vodi. — Ko-

maj se privleče h kraji, pade ves upehan na tla, in leži na pol mertev. Njegov tovarš in drugi ljudje prihité zraven, in vidijo, da ima nesrečni tatek vso obleko in tudi kožo na persih že sožgano in zjedeno od apna. Veliko je mogel preterpeli, preden je zopet ozdravil. Ljudje pa so mu rekli: „Ne dotakni se, kar ni tvoje! Ptuje peče — saj na vesti, če ne drugej!“

 30.

T a t.

Bil je smenj v mestu, iu vse je derlo notri iz bližnje vasi; le kak starček ali otrok je še ostal doma. Zaperte in prazne so bile skoraj vse hiše po vasi. Prav terda tema se je bila že storila, sejmarjev pa le še ni bilo domu.

Od temnega gojzda sem se prikrade neki čern mož. Plazi se tikama zidu, skerbno pogleduje okoli sebe, ter smukne prav urno proti bližnji hiši. Ko daleč okoli ne čuti nobene žive duše, leze po vseh štirih proti izbinem oknu, in se notri splazi. Okrasti je mislil ljudi, ki jih ni hilo doma. Skozi okno pride v veliko prostorno izbo. Zraven izbe je bila pa še druga čumnata, in vrata so bile

le malo priperte. Tako ogleduje sem ter tje, in ne vé, česa bi se najprej lotil. Še enkrat postoji in vleče na uhó; nobenega ni, vse je tiho. Da bi se še bolj prepričal, poluka tudi v čumnato. Notri vidi malega otroka, ki je sam ležal v posteljici, in je molil večerno molitvico s povzdignjenimi ročicami. Tat nastavlja uho, in dalje posluša. Dete je molilo počasi in prav pobožno. Ko pripelje molitvica do besed: „In nas ne vpelji v skušnjavo, temuč reši nas od hudega, amen“, je to tega hudobnega človeka tolikanj ganilo in presunilo, da je ostermel, in samega sebe ga je bilo groza. Serce se mu omeči, speča vest se v njem zbudi, greh, ki ga je ravno mislil storiti, ga pretrese; naprej stopiti se ne prederzne. Po ravno tej poti, po kateri je prišel, gre zopet nazaj, prosi Boga, da bi mu odpustil, in se mu lepo zahvaljuje, da ga je ravno ta otroška molitvica tako globoko pretresla in odvernila od greha.

Zares, ginljiva in zbudna je pobožna molitev ljubeznjive mladosti. Mladega dečka, mlado deklico viditi pobožno moliti, se zdi človeku, kakor de bi vidil angelčke igrati pri ljubem Bogu. —

Večerna pesem.

Glejte, že solnce zahaja, skoraj za goro bo šlo; hladen počitek nam daja, pojd' mo veselo domú! Čujte zvoniti! počivat zvoni. Zvoni le zvoni nocoj, sladko počivat zapoj!

Čujte po drevji šumeti, glejte kak veterc pihljá, urno se hoče mračiti, hitro da bomo domá. Čujte zvoniti! počivat zvoni. Zvoni, le zvoni nocoj, sladko počivat zapoj!

Delo smo danes storili, naj se sercé veseli! bomo se tudi pož'vili, že se večerja hladi. Čujte zvoniti! počivat zvoni. Zvoni, le zvoni nocoj, sladko počivat zapoj!

Sed' mo za mizo, in jejmo s pametjo božje dari, serce hvaležno imejmo stvarniku, ki nas živi. Čujte zvoniti! počivat zvoni. Zvoni, le zvoni nocoj, sladko počivat zapoj!

Sez' mo po jedi, in pijmo sladkega vinca bokal, zraven očeta hvalimo, k'je nam tak dobrega dal. Čujte zvoniti! počivat zvoni. Zvoni, le zvoni nocoj, sladko počivat zapoj!

Zdaj si počijmo po volji, naj nas petelin zbudi, kadar škerjanček na polji juterno pesem drobi. Čujte zvoniti! počivat zvoni. Zvoni, le zvoni nocoj, sladko počivat zapoj!

Vsi bomo enkrat zaspali, v miru počivali vsi, delo na veselej končali, v hišo očetovo šli. Takrat

zvonov zvonit' p'opó! Klič' te k očetu domú, klič' te
nas v svetó nebo!

32.

Umirajoči oče.

Neki dober oče so bili za smert bolni. Poklicali so tedaj otroke k svoji postelji, in so jih še zadnjikrat prav lepo učili in opominjali. Priporočevali so jim posebno, da naj hodijo pridno h kerščanskemu nauku, in da naj prav zvesto spolnujejo njegove prelepe vodila.

„Ljubi moji otroci!“ so djali, „živel sem sedemdeset let, in sem vžil veliko veselja na tam svetu. Naj čistejše in sladkejše in pravo nebeško veselje pa mi je dajala le sveta vera. Ona mi je vsako veselje ohranila čisto, ga je povikševala in žlahtila: tako pričam pri Bogu!

Živel sem sedemdeset let, in sem tudi veliko prenesel in preterpel na tem svetu. V vseh bridkosti in križih pa sem dobival naj boljše tolažbe in naj gotovšo podporo le v naši sveti veri. To pričam pri Bogu!

Živel sem sedemdeset let, in večkrat sem mislil, da sem že smrti blizo, zdaj pa gotovo vem, da ne bom preživel večera. Iz

skušnje tedaj pričam pri Bogu: Le božja moč svete vere more odvzeti ali zmanjšati strah pred smertjo, le po našem zveličarju pogumno stopimo v večnost, in zaupno gremo pred pravičnega sodnika.

Učite se tedaj njega, našega zveličarja prav spoznati, in prizadevajte si spolnovati njegove svete nauke. Tako vas bo Bog rad imel; zadovoljno bote živeli, in enkrat srečno umerli.“

V sercu ginjeni so otroci poslušali te mile besede umirajočega očeta, ki so še tisti večer zaspali v gospodu. Ohranili so te zadnje sporočila, ter jih pomnili vse svoje žive dni, in so pozneje tudi sami skušali in se prepričali, da so prave in čisto resnične.

33.

Marija pomočnica.

O devica pomočnica,
 Vedno zvesta si nam ti!
 Le sladkosti in blagosti
 Tvoja roka nam deli!
 Ko cveteča in dišeča
 Si, Marija, rožica.
 Sem iz raja, svet'ga kraja
 Diješ cvetje upanja.

Kakor zarja iz viharja
 V temni noči siješ nam,
 Mati mila vedno bila
 Si ubogim grešnikom.
 Pri slabostih in britkosti
 Mile sólze nam sušis;
 Pri skušnjavah in težavah
 Brez moči nas ne pustiš.

Čast Marije naj razlije
 Se po svetu krog in krog!
 Njo častimo in prosimo
 Pomočnico vseh nadlog.
 O devica, pomočnica
 Bodi naša vsaki čas!
 V svoje krilo skrij nas milo
 Ka nevihta starši nas!

Ti nas vodi, z nami hodi,
 Kaži pravo nam stezó;
 Nas obvari, blagodari
 Z roko svojo milostno!
 In o smerti raj odperti
 Nam doseči milo daj,
 Kjer veseli hvalo peli
 Bomo tebi vekomaj!

Drugi razdelek.

Spoznava sveta in narave.

34.

S v e t.

Neki jasen poleten dan so bili oče s svojim sinom Ljudovikom na bližnji gori, od kodar sta videla daleč okoli po deželi. Razgernjene so bile pred njima mnoge sela z lepimi hišami, z zelenimi verti in obsejanim poljem.

„Oj, oče, tukaj je lepo,“ pravi Ljudovik, „vidi se na dolgo in široko okoli!“ „Res daleč se vidi,“ pravijo oče; „in ko bi hotla priti do sinjih gor in pečin, ki daleč tam nebo mejé, bi mogla popotovati še marsiktere dneve. Vendar vse to, kar tukaj okoli vidiš, je le še malo naše zemlje. Na kaki višji gori bi se vidilo še dalje okoli; pa tudi to bi bilo še le nekoliko stvarjenja.

Okročje, ki ga pregledati moremo, imenujemo vidno okročje ali horizont. Tudi dalje še zunaj našega horizonta se razprostirajo nebeške planjave. Povsod so nebeške luči visoko nad zemljo. Vse, kar vidimo: nebo s

solncam, z luno in z zvezdami, in zemlja z vsim, kar je na njej, se sploh imenuje svet.

Kdo da je ves svet tako modro in prečudno naredil, ti ni treba praviti. Perva beseda svetega pisma pravi: „V začetku je Bog ustvaril nebo in zemljo.“

35.

Zvezde.

Tukaj gori se neznani vel'ki sveti sučejo, z lučjo solnca so obdani, krogle pote tekajo; zvezda zvezdi je soseda, njih za nas števila ni; ena v drugo svetlo gleda, vsaka božjo čast gori.

Svetla cesta je razpeta čez brezkončni neba zid; tam se vozi čast Očeta, viža pote zvezdnih rid; vse je kroglo, vse se miga, vse prijazno sveti se; vse oznanja, da velika roka svet stvarila je.

Tvoje veličastvo, večni! trume zvezd nam pravijo; kako bomo še le srečni, če mi k tebi pridemo! Skoz teh svetov svet bo pela naša duša stvarniku, z verha svetov bo vesela petje pela angelsko.

36.

Pomične, stalne in repate zezde.

Solnce razsvetluje našo zemljo in luno, ktera se suče okoli zemlje in ž njo okoli solnca.

Solnce pošilja pa svojo svetlobo tudi vsem drugim zvezdam, ktere se ravno tako, kakor naša zemlja, sučejo okoli njega. Te zvezde imenujemo pomicne, ker se po svoji krožni poti okoli solnca zmiraj naprej pomicejo in se nikdar nič ne vstavijo. Z greško besedo jim tudi planeti pravijo. Tak planet in tudi naša zemlja.

Med zvezdami pa, ki jih brez števila miglja na jasnem nebu, jih je le prav malo, da bi se sukale okoli solnca, in dobivale svetlobo od njega. Vse druge se zmiraj na enem mestu vidijo in se ena proti drugi kar nič ne premaknejo. Stalne zvezde jih zato imenujemo. Poglejmo n. pr. tako imenovani veliki voz, ki je iz sedmih prav svetlih zvezd sestavljen. Kjer smo te zvezde vidili lani poletu zvečer ob desetih, ondi in v ravno tisti versti jih vidimo tudi letos. Teh sedem in vse druge stalne zvezde ne dobivajo svetlobe od solnca, temuč svetijo z lastno svetlobo, in imajo še svoje planete, kterim ravno tako svetlobo dajejo, kakor solnce zemlji in svojim drugim planetam.

Razun pomicnih in stalnih zvezd se včasih še druge zvezde prikažejo, ki imajo svetle repe, in jim zato repate zvezde pravimo. Komete jih tudi imenujejo. Repate zvezde ali kometi pa od solnca dobivajo svojo svetlobo, in se tudi okrog njega obračajo, pa ne po prav krožnih, vendar

pa še po daljših potih, kakor pomičnice. Zato jih malokdaj in le takrat vidimo, kadar se naši zemlji nekoliko bolj približajo. Rep ali metla za njimi je neka megla, ki jih obdaja, in se v naglem teku daleč za njimi raztegne. Solčni žarki se v zvezdo in v uno meglo vprejo, in oboje razsvetlijo. — Repatim zvezdam so se ljudje vselej prav čudili, pa vendar tudi solnce, luna in druge zvede niso nič manj čudapolne. Pa je že tako, da se le temu čudimo, kar malokdaj vidimo, vsakdanje pa prezremo. Vražni ljudje pa celó menijo, da so tisti repi šiba božja, pa katerih nam Bog hude čase napoveduje. Pa ne vojske, ne kuge, ne druge nadloge nam repate zvezde ne oznanjujejo, temuč kažejo nam le vsegamogočnost in neskončno modrost stvarnikovo, pred katerim se mora človek do tal ponižati, in ga ponižno moliti.

 37.

Zemlja in solnce.

Zemlja, na kateri prebivamo in na kateri živi milijonov žival, in raste brez števila rastlin, je sila velika krogla. Če bi kdo okoli nje potovati hotel, in bi vsaki dan deset ur prehodil, bi potreboval tri cele leta, da bi prišel okoli nje. Ta grozno velika krogla pa se nikamor ne naslanja;

prosta visi in plava v zračnem prostoru; derži in vlada jo le božja vsegamogočnost.

Tudi solnce je krogla, pa še veliko večji, kakor naša zemlja. Iz solнца bi se lahko naredile $1\frac{1}{2}$ milijona zemelj. Solnce se nam zicer ne vidi toliko; le kakor srednje velika okrogla plošča se nam zdi. Pa mislite si, da topova krogla naglo naglo leti, da nobeden ptič ne tako, in vedite; ko bi zdaj od solнца doli nekdo na enega izmed vas nameril in ustrelil, bi ta na zemlji še lahko celih pet in dvajset let brezskerbno okoli hodil, pil in jedel, in krogla bi ga še ne zadela. Ali ni to neizrečeno daleč? Le zato se nam tedaj solnce tako majhino zdi, ker je tako neizrečeno daleč od nas.

Vsaki dan nam solnce vzhaja in zahaja, in opoldne stoji naj više. Tisti strani neba, kjer solnce vzhaja, se pravi vzhod ali jutro. Kjer solnce zahaja, vzhodu ravno nasproti, ti strani se pravi zahod ali večer. Strani, kjer solnce opoldne stoji, se pravi jug ali poldan. Poldnevu ravno nasproti pa je četrta stran neba, ki se ji pravi sever ali polnoč.

Naša zemlja je temna, solnce pa je svetlo. Solnčni žarki razširjajo luč in gorkoto po vsi zemlji, in storé, da morejo živeti ljudje in živali, da rastejo zelišča, da cvetejo cvetice, in da zori sadje. Solnce je nam zemljanam neizrečeno

velik dar božji. Brez gorkote pa tudi brez svetlobe ga ni in ga ne more biti nobenega življenja in nobenega pridelka. Neizrečeno velike so tedaj dobrote, ktere nam ljubi stvarnik po solncu deli.

 38.

Juterno solnce.

Budijo v svetli zarji se vencane gore, kjer solnčice rumeno tak lepo vzhaja že.

Le pridi solnce zlato, odkrij nam svet neznan, in črna noč naj zgine, kraljuje beli dan!

Zelena travca vstaja in červič oživi, vse lepo solnce božje po svetu obudi.

Po srebrosvetli rosi ledince plavajo; na vertu rožce moje veselo vstajajo.

Skakljajo, žvergolijo po gaju ptičice, se tebe veselijo, preljubo solnčice!

Že kmetič gre na polje, in hvali stvarnika, pastirček dobre volje živin'co past peljá.

Kak lep in ljubeznjivi li mora stvarnik bit', ki lepo solnce tebe je znal iz nič storit'!

 39.

Večerno solnce.

Kak lepo se solnce ozira, zahaja, in jemlje slovó, že žarek za žarkam umira, nas skoraj zapustilo bo.

*Za gore visoke se skriva, še malo ogleda se
zdaj, kak v senci dolina počiva, že s hladam odeva
se gaj!*

*Vse spravlja se mirno počivat, potihnejo trudne
stvari, počitka potrebnega uživat, tud' deček po-
hlevno zaspi.*

*Oj solnce, ti naše veselje! prisij nam tud'
jutri lepó, v nebo boš dvigalo želje, veselo pri
sercu nam bo.*

40.

Zemljino sukanje.

*Vidi se nam, da se pomika solnce vsaki
dan od vzhoda do zahoda in da zemlja stoji
mirno. Tako se nam vidi; pa vendar ni tako.
Ako se peljemo na kakem hitrem vozu ali po
železnici, se nam zdi, da se drevesa in hiše memo
nas pomikajo. Vendar pa vemo, da popotniki
naprej gredo, in da druge reči ostajajo na svo-
jem kraji. Ravno tako se godi tudi z zemljo.
Nam se sicer zdi, da zemlja stoji, in da solnce
vsaki dan hodi od vzhoda do zahoda; pa vendar
se le zemlja verti okoli osi od zahoda proti
vzhodu.*

*Zemlja se zasučé od zahoda proti vzhodu
v 24 urah, to je, v enem dnevu enkrat okoli*

osi, in tako se naredi dan in noč. Proti solncu obrnjena stran ima dan, druga od solnca obrnjena polovica pa ima noč. Med tem, ko se zemlja suče okoli svoje osi, ne ostane zmeraj na enem mestu. Verti se tudi okoli solnca, in sicer od zahoda proti vzhodu. Okoli solnca se prisuče zemlja v 365 dneh in v šestih urah, to je, v enem letu. Šest ur čez 365 dni nanese pa v štirih letih en dan; in tedaj je vsako četrto leto prestopno leto, katero ima 366 dni.

41.

Luna ali mesec.

Medlo sveti luna po noči. Tudi luna je krogla, vendar pa ni tolika, kakor solnce, in še tolika ne, kakor zemlja. Luna je petdesetkrat manjša od zemlje. Luna se okrog sebe suče, in se tudi okoli zemlje premika. To se zgodi v 27 dneh in v 8 urah. Zraven pa se suče luna tudi z zemljo vred krog solnca, in dobiva od njega svetlobo. Kaže se nam včasih kakor okrogla plošča včasih si je kaže le pol, včasih le malo v podobi serpa, in kmali se je nič ne vidi. Nje svetloba se tedaj spreminja.

Kadar se lune prav nič ne vidi, pravimo, da je mlada luna ali mlaj. Čez nekaj dni vidimo majhin serpast rob, kterega je vsaki dan nekoliko

več; in v kakih sedmih dneh po mlaju se pokaže že vsa desna polovica. To se imenuje prvi krajec. Sedem dni po prvem kraju se pokaže luna v celi plošči, in se ji pravi ščip ali polna luna. Zopet se zmanjšuje nje svetloba. Kmali se vidi, da je nekaj manjka na desni strani. Sedem dni po polni luni se le še vidi nje leva stran, in to je zadnji krajec. Sedem dni po zadnjem kraju imamo zopet mlaj ali mlado luno. Tako gre neprenehama naprej. Luna spreminja tedaj vedno svojo podobo, ker ali raste, ali se pa zmanjšuje.

42.

Solnčni mrak.

Merknilo je solnce. Otroci in posli niso vedili, kaj bi to bilo, in prestrašeni prašajo očeta, zakaj je tako temno.

„Solnce je ravno tako na nebu, kakor poprej,“ pravijo umni oče; „toda njegovi žarki ne morejo priti do zemlje, zato ker je zdaj luna ravno med solncem in zemljo. Solnčni žarki sijejo tedaj le na nasprotno lunino stran, ter ne pridejo do nas. Poterpite le malo, kmali bu svetleje, da le luna naprej odide.“ Tako in enako razlagajo oče svojim otrokam in poslam, kakor je bilo primerno za njih plitvo vednost. „Pa še nekaj boljšega bi se lahko učili od soln-

čnega mraka;“ oče govore dalje. „Ravno kakor luna stopi med solnce in zemljo, in nam zadržuje solnčne žarke, tako naredé tudi naši grehi in hudobni nagibi steno med Bogom in med nami, in nam odtegnejo božji glas in njegovo milost. Stemni se nam, serce nam omerzne, in naša volja nam opeša in oslabi za vse, kar je dobrega in blagega. Tako pride tudi v nas temota in dušni mrak — Bog nas vari takega dušnega mraka!“

43.

Štirji letni časi.

Vsakoletno sukanje zemlje okoli solnca, in pa da med tem zemlja svojo lego proti solncu spreminja — oboje to naredi, da vidimo solnce včasih dalje, včasih bližje v svojem okrožji, da nam tedaj opoldne višje ali nižje sije. To vzrokuje spremen letnih časov, in pa da so dnevi dalši ali krajši.

21. sušca vzhaja solnce zjutraj ob 6., in zahaja zvečer ob 6. uri. Takrat ga vidimo na nebu ravno 12 ur sijati. Dan in noč sta enako dolga, in začinja se spomlad.

Od tega časa se solnce vedno višje vzdiguje, in zdi se nam, da ima daljšo pot, ter je zavaljo tega tudi dalje na nebu. Dan in gorkota poje-

mata dotlej, da je solnce opoldne naj višje nad nami. To se zgodi 21. rožnika; takrat vzhaja solnce zjutraj ob 4., zahaja pa zvečer ob 8. uri. Ta čas nam sije solnce 16 ur, noč je dolga le 8 ur. Leto je.

Od tega časa naprej se solnce zopet niža. Dan se krajša, noč se daljša. — 23. kimovca sije solnce ravno 12 ur nad nami. Dan in noč sta zopet enaka, in začne se jesen.

Kmalopri se pomika solnce proti jugu, in pot, po kateri se zdi da gre, je vedno manjša in nižja. Noč se potegne, in postaja merzleja. 21. grudna gre solnce po naj manjši poti. Takrat imamo naj daljšo noč. Solnce vzhaja še le zjutraj ob 8, zahaja pa zvečer že ob 4. Noč je dolga 16 ur, dan pa le 8 ur. Začne se terda zima.

Zopet vstaja solnce visokeje, in sije močnejše. Dan se daljša, noč se krajša. Vreme je od dne do dne lepše in prijetnejše. Sneg in led se začne topiti, in zopet se nam približuje vesela pomlad.

44.

P o m l a d.

*Pomlad mila odklenila svoj veseli nam je raj.
Cvetje klije, radost sije, zeleni že vert in gaj.*

*Zdaj le hiti vence viti, o mladina! zdaj je čas.
Dan zbeguje, cvet vsahnuje, kmalo mine rožni kras.*

*Zraven tudi ne zamudi, poiskati dušni zad!
Pomlad ide, zopet pride, — čas mladost' je le
enkrat.*

45.

Veliki teden i velika noč.

*V začetku pomladi se navadno obhaja v e-
lika noč.*

*Malo pred svojim terplenjem je šel naš
gospod in zveličar, Jezus Kristus, v Jeruzalem.
Ko se je bližal mestu, je dvema učencama rekel:
„Pojdita v vas, ktera je pred vama, in bota našla
oslico privezano in žebe pri nji; odvežita in pri-
peljita mi ji. In če vama kdo kaj poreče, recita,
da ji gospod potrebuje, in berž ji bo vama pustil.“*

*Učenca sta storila, kakor jima je učenik
zapovedal, in sta mu pripeljala oslico z žebetam.
Tako se je bližal mili Jezus na ponižni živinici
proti mestu Jeruzalemu. Ondotni stanovarci so ga
sprejemali z velikim veseljem. Sila veliko ljudi
je razgrinjalo svoje oblačila po poti; drugi pa
so sekali veje z dreves, in stlali ob poti. Mno-
žice pa, ktere so šle spredaj in zadaj, so vpile:
„Hozana sinu Davidovemu! Hvahljen bodi, kateri
pride v imenu gospodovem!“*

V spomin tega slovesnega zveličarjevega prihoda v mesto Jeruzalem se obhaja današnje dni cvetna nedelja. To nedeljo nosijo otroci in tudi odrasčeni v cerkev oljkove veje in zelene butare, ktere duhoven blagoslové.

S cvetno nedeljo se začne veliki teden. Četertek po cvetni nedelji se imenuje veliki četertek. Ta dan se spominjamo, kako je zveličar postavil presveto rešnje telo, ki ga radi in večkrat, pa vselej s čisto vestjo in pobožnim sercam prejemajmo. Veliko število pobožnih obhajancov prazničnost tega dneva še bolj povikša. Na veliki četertek pojó zvonovi le še zjutraj, čez dan pa in v petek na žalost utihnejo. Tudi orgle se ne oglasé, dokler zvonovi zopet ne zapojó. Oba ta dneva nas spominjata britkega terplenja in smerti Jezusove, kateri nas je odrešil in zopet spravil z Bogam. V cerkvi so oltarji zakriti s črnimi zagrinjali, in opravljajo se mnogi pomenljivi obredi, kateri nam živo pred oči stavijo bitko terplenje Jezusa Kristusa. Napravijo tudi božji grob, kamor sveto rešnje telo prenesejo in izpostavijo.

Po veliki soboti pride vesela velika noč. Ko je Jezus tri dni v grobu ležal, je vstal od smerti, da je poterdil svoje svete nauke in pokazal svojo božjo moč. Prikazal se je svojim žalostnim aposteljnám in drugim prijatlám, kateri

so silno žalovali zavoljo njegove nedolžne smerti. Na vse to nas spominja velika noč. Vsi kristijani se veselé zveličarjevega vstajenja, ter mu prepevajo veselo alelujo. Že v sobóto zvečer, ali pa veliko nedeljo zgodaj, se slovesno obhaja Kristusovo vstajenje. Razlegajo se veličastni glasi bučecih zvonov, in prepevajo se Bogu prelepe hvalne pesmi, ktere napolnujejo človeško serce z nebeškimi navdihljajih in počutki. — Otrokam pa prinese velika noč tudi še drugo veselje. Delé se jim o tem času lepi, rudeči pirhi, s kterimi se različno igrajo in kratkočasijo.

Perva nedelja po veliki noči je bela nedelja. Takrat gredó otroci, kteri so že bolj odrastli in so dobro podučeni v resnicah svete vere, pervikrat k svetem odhajilu. V nekterih krajih pa to slovesnost pozneje praznujejo.

 46.

Pervo sv. obhajilo.

Že od mladih nog — tako je pravil neki zelo spoštovan gospod — sem rad in večkrat popotoval po dragi domači deželi, da sem vidil njene gore, hribe in doline, ogledoval njene mnogoterne prirodne imenitosti, pa poznaval tudi ljudi raznih krajev, njih dela, šege in navade. Iz ravno tega namena se nekega leta kmali po velikonočnih praznikih

tudi na Gorenško vpótim. Bila je bela nedelja, ko se zjutraj bližam majhini vasi, da bi bil tam per svetem opravilu. Pridužim se množici odrasčenih ljudi in snažno oblečenih dečkov in deklic, ki iz sosedne vasi k farni cerkvi hité, ter z veseljem slišim, da se bo danes posebna slovesnost obhajala, „Danes,“ pravi neka priljudna deklica, „nas je ljubi Jezus k svoji sveti večerji pervikrat povabil. Naš marljivi duhovni gospod so nam že več tednov Jezusovo večerjo razlagali, ter djali, da Jezus letos tudi nas želi vabiti; zatoraj so nam pa tudi pravili, kako se imamo vesti.“

V podbudnih pogovorih, v katerih mi ljudje zasluže svojega duhovnega očeta z veseljem naštevajo, pridemo do lepe cerkvice, ki na zelenem homci stoji med dvema koščatima lipama. Jez se nekoliko odstopem, odrasčeni ljudje se odpravijo v cerkvico, dečki in deklice pa gredo v šolo, kjer jih sprejemajo gospod fajmošter, da ž njimi še obujajo serčne želje po nebeškemu prijatlu. Potem zvonovi glasno in veselo zapojó, za malimi banderci stopajo iz šolskega poslopja lepo zversteni otroci, ter gredo v hišo božjo na odločeni kraj. Za njim tudi jez stopim v lepo okinčano cerkvico. Vse na kolenih kleči. Lepo obnašanje malih in velikih mi je serce ganilo; prava pobožnost in živa vera v živega Boga se jim je na obrazu vidila.

Začne se sveta maša, in otroci veselo zapojó: „Jezus male k sebi kliče.“ Po sv. evangelji pa gospod fajmošter, siv častitljiv starček, na prižnico

stopijo. Prav ganljivo govore od neskončne ljubezni in ponižnosti Jezusove, ki sam sebe našim dušam v živež da, od obilnih nebeških darov, s katerimi hoče napolniti serca otročičev, ki so danes pervikrat povabljeni; živo staršem sveto dolžnost na serce polagajo, nedolžne in tako bogato obdarovane otročiče odslej še v posebno varstvo vzeti, varovati jih zapeljevanja in jim svetiti z lepim kerščanskim življenjem. Na zadnje pa se do otrok obernejo in povzdignejo svoj glas rekoč: „Vi pa, otročiči moji, veste, koliko vas dobrotljivi Jezus ljubi. Kakor nekdanj, tako tudi danes govori. Pustite male k meni priti in ne branite jim. O kmalo, kmalo bo prišel tisti trenutek, ki bo kralj nebes in zemlje na altar stopil in z altara k vam pristopil. Sprejmite ga s serčnim veseljem, z živo vero, s terdnim zaupanjem in z gorečo ljudeznijo. Varujte darov, ki vam jih bo prinesel; poslušajte vselej radi lepe nauke svojih skerbnih staršev. Ker pa veste, da jim ne morete nikoli poverniti njih skerbi in truda, pa saj vsaki dan, posebno danes in vsakikrat, kadar vas bo enaka sreča došla, za nje pobožno molite, do bi vam jih ljubi Jezus v vašo srečo in v njih zveličanje še dolgo ohranil, takrat pa, kadar mu bo dopadlo, vam jih vzeti, k sebi vzel v večno življenje.“

Ne eno oko, ne malim, ne odraščeni, ni suho ostalo. Blagor čedi, si mislim, ki ima tako vnetiga dušnega pastirja; blagor pa tudi pastirju, ki tako vdano čedo pase!

Po pridigi gospod fajmošter zopet k altarju pristopijo in med petjem na tihem sveto mašo dalje beró. Po svojem sv. obhajilu pa nekoliko prejenjanjo; cerkveni strežniki povabljenim male svečice za znamnje žive vere in goreče ljubezni prižgó; potem se mašnik k njim obernejo s kratkim nagovorom in obudijo ž njimi vero, upanje, ljubezen. Ko pòtem otroci še kerstno obljubo ponové in zagotové, da se grehu odpovejo in da hočejo Jezusu samemu služiti, duhovni gospod rekó: „Odprite svoje srca — Jezus je pripravljen, vanje stopiti.“ — Pridi hitro, o Jezus! zdihujejo priserčno otroci, in trume angelov spremljajo živega Boga, kateri prinese nebeško veselje otrokam, ki so ga pervikrat prejeli v svoje serca.

Za novopovabljeni še tudi obilo odraščenih, posebno staršev, k sv. obhajilu pristopi. In to je prav; kar starši otrokam priporočajo, naj tudi sami delajo; zgledi za seboj vlečejo, besede le ganejo.

Sveta maša je dokončana. Ko otroci še zahvalno pesem veseli zapojó, gospod fajmošter od altarja odpostijo. V cerkvi pa je sve, kakor je bilo, na kolenih ostalo. Jez sem bil edini, ki sem božjo hišo zapustil, in tudi jez le zato, ker bi me bil mogel sicer prijatelj, s katerim sva se imela sniti, predolgo čakati.

Preden pa kraj zapustim, kjer sem tako sladke ure preživel, še nagovorim gospoda fajmoštra, ki ravno iz sakristije stopijo in jih poprašam, ako

je današnje sv. opravilo z vsem doveršeno. „O ne,“ mi prijazno odgovoré, „verne ovčice, ki ste jih vidili, še dolgo v cerkvi ostanejo, da se Jezusu zahvalijo. Popolpan se jih bo sopet polna cerkev nabrala v zahvalo današnje sreče. Po litanijah pa pridejo navadno mladi in stari k meni zahvalit se, kar bi pač treba ne bilo, ker sem le služabnik božji. Pa, ker nobenega pobožnega počutka v njih rad ne zatiram, jim tudi to dopustim, ker vem, da iz serca pride. Žal mi je, da ne morete, kakor pravite, dalje tukaj ostati, vidili bi, kakošno veselje bodo napravljale blagim ovčicam male svetinjice, ki jim jih bom v spomin prvega sv. odhajila dal. Ne bodo mi mogli zadosti božjega plačila navoščiti. Čédica, ki je meni izročena, je pač revna časnega blaga, bogata pa je dušnih in nebeških darov.“ Potem še dalje naštevajo dobre lastnosti svojih faranov!

Čas mi je pretekél; s spoštovanjem se poslovim pri častitljivemu dušnemu pastirju. Še enkrat se ozrem, — blagega starčka in prijazno cerkvico pogledam, potem pa se v tek spustim po zelenem homcu, globoko zamišljen v to, kar sem vidil in slišal, in tak več leté kakor gredé pridem do kraja, kjer sva se s prijatlam sošla.

47.

Križev teden.

Stara navada je že v katoliški cerkvi, da se zadnje tri dni pred Kristusovim vnebohodam v

bližnjo cerkev, ali pa tudi po polji hodi s procesijo. V tem času zeleni in cvete ravno sétev, travniki, sadno drevje in terta, ter vse obeta obilnega pridelka. Prosimi moramo tedaj Boga, da bi nam vse to ohranil, odvrčal vse nevarnosti, in da bi obvaroval deželo dragine, lakote, bolezni in drugih nadlóg. Prav primerno je, da se pri teh obhodih pojejo in molijo litanije vseh svetnikov. Verni se zberejo v cerkvi, pokleknejo, in pohlevno prosijo trojnega Boga, da bi se nas usmilil. Ko se potem pri litanijah verni obernejo do svetnikov, vsi vstanejo, in gredo v lepem redu iz cerkve. Po dva in dva v versti in s križem naprej se pomika pobožna družba dalje in dalje. Pervi za križem gredo dečki, potem mladenči in možje. Za temi v sredi gredo duhovni, cerkveni strežniki in pevci, in za temi se versti ženski spol, deklice, dekleta in žene. Tako gre in pride procesija na polje, kjer se ptičev petje združi z molitevjo pobožnih ljudi. Vse časti stvarnika. V vasi je med tem časom vse prazno, le zvonovi zvoné, in povzdigujejo slovesnost s svojimi veličastnimi glasi. Reči nam hočejo, da smo na svetu le popotniki, in da bi, ko prosimo Boga poljskega blagoslova in drugih pozemeljskih dobrot, tudi ne pozabili na svojo pravo, nebeško domačijo.

Vnebohod, binkošti in sveto teló.

Jezus je ostal še štirideset dni po svojem vstajenji pri učencih. Med tem časam jih je še mnogo podučeval in uterjeval v sveti veri. Potem pa jih je vzel sabo na oljsko goro poleg Jeruzalema, jih je blagoslovil, in se je vzdignil spred njih oči v nebó. V spomin tega Kristusovega hoda k svojemu nebeškemu očetu se obhaja praznik v n e b o h o d a, kateri vselej pride na četertek križevega tedna.

Preden se je Jezus ločil od svojih aposteljnóv in učencov, jim je obljubil drugega tolažnika in pomočnika za vse čase, namreč svetega Duha. Aposteljní so ostali, kakor jim je Jezus naročil, v Jeruzalemu. Deset dni po vnebohodu, ravno v nedeljo dopoldne, ho so bili vsi aposteljní skupaj zbrani, in so molili, se je spolnilo, kar jim je bil Jezus obljubil. Sveti Duh se je prikazal v podobi gorečih jezikov na vse zbrane. Tako so bili aposteljní zmožni Kristusove svete nauke oznanovati ljudstvam po vsi zemlji; in so jih tudi oznanovali, dokler so živeli. V spomin tega čudnega prihoda svetega Duha praznujemo b i n k o š t n e p r a z n i k e. Ker se je tisti dan po

pridigi aposteljnov v Jeruzalemu prva kerščanska občina pričela, so binkošti tudi praznik temelitve ali takorekoč rojstni dan svete cerkve, pri kateri sveti Duh ostane in jo vlada da konca sveta.

Ker se vnebohod in binkošti obhajajo v naj lepšem letnem času, so ti prazniki še toliko bolj ljubeznjivi in prijetni. Gojzd je ves zelen; travniki so vsi pisani lepih cvetic; nebo je jasno, in čiste sape prijetno pihljajo. Vsa narava je krasna in praznična. Ljudje se te dni po dokončani božji sluzbi radi sprehajajo po zelenih logih in poljih, si tergajo šmarnice in druge dišeče cvetice, ter se mnogotero veselé.

Kmali po binkoštih pride veseli praznik svetega telesa. Tudi ta praznik se praznuje v četrtek in sicer v slovesno počeščenje presvetega rešnjega telesa. Prav za prav je veliki četrtek pravi dan tega spomina; ker pa globoka žalost velikega tedna ne dopušča cerkvi vesele slovesnosti, je prestavljen na drugi četrtek po binkoštih. Ta dan je slovesna procesija s presvetim rešnjim telesam. Po vsih krajih, kjer gre procesija, so ovenčani mlaji postavljeni, in belo oblečene deklice potresajo pot pred svetim rešnjim telesam s cveticami. Razlega se mogočni strel, in praznično zvonjenje se lepo ujema z veselimi pesmimi, ki se prepevajo pri slovesnem

*obhodu. Na štirih krajih so pod milim nebam
napravljeni altarji, kjer pojó svete evangelije in
kjer delé sveti blagoslov.*

49.

Na svetega telesa dan.

*Trosimo cvetice in vence lepé, kjer Jezus zveli-
čar med nami zdaj gré!*

*Pa tudi darujmo mu rož'ce sercá, — naj vsak
mu nedolžnost obljubi in da.*

*O Jezus premili, ozri se na nas! Ti srečno
nas vodi življenja ves čas!*

*Naj čednosti rož'ce nam vedno cvetó, in daj,
da odprejo nam rajsko nebó!*

50.

Poletje.

*O kresu pomlad jenja, in se začne po-
letje. Takrat je naj dalši dan in naj krajša
noč. Dan se potem sicer krajša, toda vročina
pritiska vedno bolj od dneva do dneva. Pa kolikor
vročiji so dnevi, toliko prijetniši so hladni večeri,
noči in jutra. Tudi dež in nevihta ohladi od
časa do časa prehudo soparno vročino.*

*Kar zbudi in oživi pomlad, to izgotovi in
dozori toplo poletje. Pisane cvetice na travnikih*

in vertih se krasno razcvetajo in prijetno duhtijo. Češnje in jagode že zoré. Polja se rumené, in globoko se pripoguje bogato žitno klasje. Žanjice brusijo serpe in žanjejo žito. Prikaže se tudi neštivilno veliko drobnih živalic, ktere se veselo igrajo na solnčnih žarkih. Metulji letajo sem ter tje, čebele šumé po drevji in cveticah, čverčki čvercé po travnikih in poljih. — Kdo li more vse našteti, kar leto dobrega daruje ljudem in živalim? Bog odpira svojo milo roko, in napolnuje vse, kar živi in diha, s svojim naskončnim blagoslovam?

51.

Huda ura.

Solnce vroče se je skrilo, černo se nebo stemni: ptičev petje je vtihnilo, tam od daleč grom buči.

Čez od gore po dolini se vzdiguje hudi piš; rože, drevje po ravnini vklanja vse nevihtni vriš.

Blisk se po oblakih zvija, grom pretresa terde tla; ploha se na ploho vlija, toča bije in rožljà.

Vendar mene nič ne straši serdna vsa nevihta krog; blisk, germenje me ne plaši, ker me brani ljubi Bog.

On, ki vlada moč vihraja, ljubi oče kliče se. Po viharju lepa zarja dar njegovi zopet je.

Jesen.

O svetem Miheli nastopi jesen. Dnevi se krajšajo, in več ni tako gorko, kakor poleti. Vreme je večjidel deževno, oblačno in megleno.

Akoravno je jesén bolj žalostna in dolgotrasna, nam vendar le napravlja še mnogo prijetnega veselja. Sadje, kar ga še ni dozorelo poleti, dozori jeseni. Zunaj je vse živo ljudi, ki veselo domu spravljajo mnogotere pridelke. Tu tresejo in obirajo sadje, tam kopljejo krompir, vinogradniki berejo grojzdje, in zopet drugej rujejo repo in korenje, in sejejo za ozimne žita, ter že zemljo obdelujejo za pomlad. Sčasama minejo tudi cvetice, in vse zelišča umirajo: listje rumeni in pada z drevja. Ljudje si napravljajo derva in steljo, in rokodelci izdelujejo različne zimske oblačila. Ptici utihnejo, in nekteri se preselijo v druge topleje kraje. Nekatere živali si nabirajo za zimo veliko živeža; druge gredo spat, in se ne zbudé poprej, dokler ni zopet kaj živeža za-nje.

Ljudje ne dobé po zimi nič živeža, pa ljubi Bog jim po leti in jeseni podeli toliko, da so po zimi z vsem preskerbljeni.

53.

Zima.

V dolinah, po hribih sneg debel leži, in solnce rumeno ga z žarki zlati.

Vse tiho je v gojzdu, ni slišat glasú, drevesa so polne snežen'ga prahu.

In sapa razmrazna pribrija ojstró, ter skorja ledena pokriva vodó.

Popotnik podviza, ker mraz ga podi, s stopinjo mu vsako pot zmerzla hruši.

Če ravno viharji razsajajo z'ló, narava počiva pod snegam sladkó.

Spomladi pa zbudil bo stvarnik jo spet, podaril ji bode zelenje in cvet.

54.

Božič.

Konec mesca grudna se obhaja praznik, kterege otroci že dolgo popred težko pričakujejo, — sveti b o ž i č. Na sveti večer je bil rojen naš odrešenik in zveličar Jezus Kristus, in sicer prav ubožno in zapuščeno. Njegova prva posteljica so bile jaslice v nekem hlevcu pri Betlehemu. Vendar so se angeli veselili

njegovega rojstva, in so prepevali Bogu hvaležne pesmi. Tudi ubogim pastirjem so oznanili, da je prišel pričakovani zveličar na svet. Šli so gledat, kar jim je bil angel povedal, in so našli v hlevu Marijo in Jožefa s presvetim in ljubezljivim detetam. Lepo so ga molili in častili. Vsi drugi pa, ki so vse to pozneje zvedili, so se čudili temu, kar so jim pastirji pravili.

V spomin Jezusovega prihoda na zemljo obhajamo božični praznik. Na sveti večer je o polnoči sveta maša. Vse po cerkvi je svetlo in praznično. Veselo pojejo orgle in razlegajo se vesele božične pesmi.

Osem dni po božiču mine staro leto, in se začne novo. Za novo leto si eden drugemu voščimo dobro srečo. Novo leto nam zbuja prav resne misli. Marsikteri se ga zadnjikrat veseli; kadar nastopi drugo novo leto, počiva že ta in uni v hladnem grobu. Noben človek ne vé, kaj ga čaka v prihodnem letu, — ali ga bo zadela sreča ali nesreča. To je znano le Bogu samemu. Pervi dan leta je tedaj prav primerno, da pobožno molimo in prosimo Boga, da bi nas blagoslovil v novem letu.

Letni časi in človeško življenje.

Vsako leto ima štiri letne čase; tudi naše življenje ima štiri dobe. Ena doba podaja drugi roko, in nobena se ne sme zamuditi. Vsaka zamuda je velika škoda, ktera se težko, ali pa še coló ne popravi.

Pomladi podobna je otroška mladost. Dete zraste otrok, čverst deček, zala deklica, in se začne učiti. Kolikor se otrok dobrega nauči, in kar se privadi, to si za svojo starost pripravi. Otrok, kteri malo seje, bo tudi malo žel. — Čas otroške mladosti je zlati čas.

Poletju podobne so leta mladenčev in deklin. Mladeneč že kaže, kaj zna, in devici se vidi, kaj bo iz nje. Mladina začne skerbeti v teh tetih, kako bo živela in kruh služila sebi in drugim. Če se otrok slabo izučí, tudi mladenec ni prida, in tudi dekle ne kaj vredno.

Rodovitni jeseni podobna je moška doba že ostarljivih ljudi. Mož in žena uživata dobiček svojega truda, če sta dobro gospodarila in pridna bila v svojih mlajših letih. Vsega potrebnega imata vzeti v roko, za starost skerbeti jima ni treba. Delo pridnih rok rad blagoslovi dobri Bog za stare dni.

Zimi podobna je naša starost in smert. Starčka in staro ženo zapušča že moč; lasci beli, kakor sneg, že pokrivajo glavo, in po malem izpadajo, kakor listje z drevja. Staro truplo leze k zemlji, umerje, in pokopljejo ga v hladno, černo zemljo, da počiva; duša pa gre v večnost uživat, kar si je zaslužila.

Prišla pa bo tudi za rajne mertve, kateri spijo v gospodu, vesela pomlad. Vsegamogočni Bog jih bo po dolgi zimi smertnega spanja obudil za mlado in večno življenje. Čast in hvala bodi neskončno dobremu Bogu, ki bo tudi nas obudil k novemu življenju, kterega smemo upati, če ne zamudimo lepih dni sedanjega mladega časa.

 56.

Naše življenje je popotvanje.

Popotvanje, bratje, je naše življenje; mož modrih od nekdanj je to govorjenje. Skoz ktere dežele pa pot nas peljá, naj pesmica moja na znanje vam dá.

Po travnikih perva nas pisanih pelje, marjetce, zlatice v stezice nam stelje. Otroci brezskerbni po travi tekó, v rumenkaste lasce cvetice pletó.

Mladencev, dekličev je druga dežela, razlega se petje vesel'ga kerdela. Si delajo sanje od zlatih gradov, pa skušnje jim manjka, modrosti darov.

Po tretji hladno je, gre pot čez višave, se križe umiri, se zjasnijo glave, še trudijo z delam postavni možjé, sad truda berejo, za prihod skerbé.

Čez gole verhove v četerti so pota, je merzlo že v sercu, ne greje gorkota, pa starčikam kmalo dežele je kraj, — takó je na zemlji le kratek naš raj.

57.

Svetloba in gorkota.

Solnce daje svetlobo. Veliko reči pa, postavimo, bukve, tabla, miza i t. d. se ne svetijo, in se le takrat vidijo, če jih kaka druga reč razsvetluje. Take so nesvetilne ali temne reči. Ako kdo s prižgano lučjo stopi v temno izbo, je naenkrat vse po nji svetlo. Luč se tedaj na vse strani naglo razširja. Kjer ni svetlobe, je tema.

Svetloba se ne razširja samo po tacihih rečeh, ktere se samé svetijo, ampak razširja se tudi po temnih rečeh, če padajo na nje žarki svetlobe. Neprevidljive in temne reči žarke zopet od sebe odbijajo.

Luna je sama na sebi temna, pa nam vendar nekoliko sveti, ker solnčni žarki padajo od nje na nas. Bolj ko je kaka reč gosta in gladka, bolj in močnejše žarke od sebe odbija. Zavaljo tega se v ogledalu reči vpodobijo in natanko vidijo.

Vsi žarki gredó naravnost naprej, in sicer doltlej, dokler ne pridejo iz kake tanke v bolj gosto, ali iz goste v tanjšo reč. Ako pridejo iz goste v tanjšo, se prelomijo. Zato, postavimo, če palčico pošev vtaknemo v vodo in pogledamo po strani, se nam vidi prelomljena na verhu vode. Lomljenje žarkov naredi, da se nam vidi čista voda manj globoka, kakor pa je res. Večkrat se naredé tudi mnoge barve, če se žarki lomijo. Vsaki žark ima sedem barvinih delov; vidimo pa jih le takrat, če so razločeni; skupno se nam žark vidi bel. Razdelé pa se barvini deli, če se kak žark prelomi, ker se potem takem posamezni deli mnogoterno lomijo in se tako pokažejo v različnih barvah.

Naj lepše se pokažejo barvini žarki pri mavrici. Mavrica pa se naredi, če gre dež pred nami med tem, ko za nami solnce sije. Solnčni žarki se lomijo v deževih kapljicah, in dohajajo mnogo barvani v naše oči. Mavrica je spričalo zaveze, ktero je Bog sklenil

z Noetam in z vsim človeškim narodam. Kadarkoli vidimo na nebu lepo mavrico, se spominjajmo ljubega stvarnika, ki je vse tako lepo naredil in urédil. Le poglejmo, kako krasna je sedmero pisana mavrica! Zgoraj je rudeča, potlej zagorelo-rumena, naprej svetlo rumena, potem zelena in svetlo višnjeva, zraven zagorelo-višnjeva in spodaj je violkasta. — Ako se kozarec vode postavi na bel papir, tako, da sije solnce nanj, se za kozarcam pokažejo tudi mavrične barve.

Solnčni žarki nam dajejo tudi gorkoto; na solnčnem kraji je gorkeje, kakor v senci. Brez toplote bi ne živeli ljudje, živina, in bi tudi ne moglo nič rasti; vse bi bilo terdo, kakor led in kamen. Ako toplota močno greje, ji pravimo vročina; če ni toplote, nas zebe, in je mraz.

Svetloba in gorkota ste večjidel skupaj združene; solnčni žarki svetijo, pa tudi grejejo. Svetloba se vidi, vselej pa se ne čuti; gorkota pa se ne vidi, temuč se le čuti.

Toplata se oživi, in ogenj se unáme na solncu, ako se s steklenim vžigalam solnčni žarki naberejo, ter se napeljejo na gobo ali na kaj družega suhega. Tudi ukreše se ogenj, in divji ogenj se naredi, če se dva lesa eden ob družega dergneta. Žvepleni klinčki še unamejo, ako se kod podergnejo.

Tudi neposušena in mokra kerma se na kupu sama unáme.

Ogenj je žlahtna in koristna stvar, dokler ga varujemo. Pri ognji kuhamo in pečemo živež, in ž njim tudi grejemo svoje stanovanje po zimi. Umetniki delajo z ognjam mnogo-verstne reči, čistijo železo, srebro in zlato, in vse druge rudnine. Maloktera reč je, ktere bi se ne prijela gorkota, in da bi je ogenj ne spremenil. Ogenj se pokaže v žerjavici, ali pa v plamenu, pa sape ali zraka mora imeti; zatoraj vselej rajše gori na vetru. Ako pride voda do ognja, ogenj pogasne. — Ogenj pa tudi lahko napravi veliko škodo in nesrečo. Volikrat je že iz majhne iskrice vstal velik ogenj, kateri je pokončal in vpepelil hiše, vasi in cele mesta. Z ognjem se mora tedaj prav varno ravnati.

 58.

Žvepleni klinčki.

France se je rad igral z žvepleni klinčki, akoravno so mu oče že večkrat prepovedovali. Neka dné se igra brezskerbni deček zunaj pred skednam. Klinček, ki ga podersne po pragu, mu pade v slamo. Slama se unáme in že gori z vi-

sokim plamenam, ko še France ne misli na to. Prestraši se, pobegne, in nobenemu nič ne pové. Ker nobenega ni bilo, da bi bil polil in pogasil precej prvi plamen, je segal in švigal dalje po lesu v trame in dilje, in nazadnje užgè tudi podstrešje, seno, slamo in vse, kar je bilo hranjenega pod streho. Plamen predere tudi skozi streho, in se vzdiguje, kakor turn visoko. Ljudje so zagнали hrup: Gori! gori! — Začelo je zvoniti, in od vsih strani hité ljudje k ognji s posodo i z brizgljami, s katerimi so gasili; toda prepozno je že bilo. Nič družega ni ostalo, kakor osmojeno hišino zidovje; vse drugo je bilo prah in pepel. Francetovi starši niso imeli potem ne hiše, ne družega poslopja, ne denarja, da bi bili mogli novo napraviti. Zgorelo je tudi v hiši vse orodje, vsa obleka, in vse, kar so imeli. Oj, kako zeló in milo so žalovali ubogi starši! In vse te neizrečene nesreč je bil kriv poredni in neubogljivi France, ker ni maral za očetovo prepoved, ter se igral s takimi nevarnimi rečmi.

Glej, iskrica mala nesrečo napravi,

Človeka na pal'co beraško postavi.

59.

Razširjanje gorkote.

Ako hočemo pri gorki peči roko pogreti, se dotaknemo peči z roko; od peči gre

potem gorkota v roko, kjer se roka peči dotakne. — Če deržiš iglo na luči, se ne sogleje le na tistem koncu, kateri je v plamenu, temuč gorkota gre zmiraj dalje, da pride do družega konca, kjer te v perste speče, da moraš iglo spustiti. — Vtakni žareče železo v merzlo vodo, in njegova gorkota ali vročina bo švigala v vodo dotlej, da bo oboje, železo in voda, enako gorko.

Razširjanje gorkote od ene reči do druge bližnje se imenuje voditev gorkote ali toplote.

Če iglo na enem koncu večkrat poviješ s papirjem, in jo na tem koncu v roko primeš, goli konec pa na luč deržiš, gre gorkota od igle do papirja, in od tod naprej do roke, vendar pa veliko bolj počasi, kakor pri poprešnji skušnji. Papir počasi sprejema in razširja gorkoto; torej mu pravimo, da je slabo vodilo toplote.

Rudnine, kamenje, opeke i t. d. hitro sprejemajo gorkoto, in jo tudi hitro dalje pošiljajo; previmo jim tedaj, da so dobre vodila toplote. Slabe vodila pa so volna, svila, platno, slama, kožuhovina, perje, lés, sneg in led, voda in zrak.

Dobre vodila toplote rabimo, kadar hočemo gorkoto hitro razširiti. Da voda hitro

zavrè, se dene v železne posode. Železne peči se hitro razbelijo, ker gorkoto hitreje sprejemajo, kakor lončene. — Slabe vodila toplote pa rabimo, če hočemo gorkoto priderževati, ali pa če hočemo odvrčevati prehudo vročino. Gorkoto svojega života prideržujemo po zimi z obleko iz slabih vodil toplote, namreč iz volne, kožuhovine i t. d. Drevesa in vodnjake povijamo s slamo, da jim prideržujemo gorkoto; sneg varuje po zimi mlado setev, da ne pozebe. Gladež in druge železne orodja, ktere se razbeljujejo, imajo lesene ročnike, da se ž njimi odvrčuje prehuda vročina. Na vročo peč pod steklo devamo kosček papirja, da se steklo ne razpoči. Iz tega se tudi lahko vé, zakaj je pod slamnato streho po letu hladneje, po zimi pa gorkeje, kakor pa pod tako, ki je pokrita s kositarjem ali z opekami.

60.

Toplomér.

Gorkota vse reči razteguje, mraz pa jih stiska in kerči. Veča ali manjša gorkota tedaj stori, da se kaka reč bolj ali

manj raztegne in razprostre. Stopnja ali velikost gorkote se imenuje toplina.

Da se toplina zmeri ter zvé njena stopnja, imamo neko posebno mero, ki se ji pravi toplomér ali termometer.

Toplomér je tanka steklena cev, ki ima bunčico na spodnjem koncu, i je na podolgasto ploščico iz lesa ali iz kake rude priterjena. Bunčica in nekaj cevi ste z živim srebrom nalite; na plošici pa so zareze narejene, ktere stopnjo gorkote ali pa stopnjo mraza kažejo; zakaj kolikor večja je gorkota, toliko bolj se živo srebro razširja ter v cevi vstaja; kolikor bolj pa gorkota odjenjuje in mraz nastopa, toliko bolj se živo srebro kerči ter v cevi pada.

Zareze ali stopnje na toplomeru, ki stopnjo gorkote ali pa mraza kažejo, se pa tako le naredé. Toplomér se vtakne v sneg ali v led, ki se ravno tajati začne. Tada se živo srebro v cevi skerči, in tako dolgo enakomerno skerčeno ostane, dokler se sneg ali led popolnoma ne raztopi. Ta kraj v toplomeru, kjer živo srebro stoji, dokler se sneg ali led taja, se zaznamva z ničlo (0), in se imenuje zmerzlin. — Potlej se toplomér vtakne v vrelo vodo. V vreli vodi se živo srebro

razširi, in se v cevi vzdigne do nekega kraja, kjer obstoji. Tisti kraj, kjer živo srebro v toplomeru stoji, dokler se v vreli vodi derži, se zaznamva s številko 80 in se imenuje vrelin. Ta prostor med zmerzlinam in vrelinam se potem razdeli v osemdeset enacij delov, ki se z zarezi zaznamvajo in stopnje gorkote od prav merzle do vrele vode pomenijo.

Ako je pa bolj merzlo, kakor voda iz ledu, ki se ravno taja, se živo srebro še pod ničlo (0) ali pod zmerzlin skerči; toraj se tudi pod ničlo (0) ravno tolikošnje zareze napravijo, kakor so nad njo, in nam stopnje mraza pokažejo.

Če toplomer v hiši na zid obesimo, nam precej pokaže, koliko gorkote je v nji. Ako n. pr. živo srebro pri peti zarezi nad ničlo (0) stoji, pravimo, da je pet stopinj gorkote v hiši. Pri tako majhni toplini nam je pa v hiši prehladno; tedaj jo zakurimo, da živo srebro v toplomeru vstane do dvanajste zareze, t. j. da je 12 stopinj gorkote v hiši.

V vročih dnevih po letu imamo pri nas pod milim nebom v senci navadno 15 do 20 stopinj gorkote; po zimi pa 5 po 10 stopinj mraza. Kadar pa toplomer po zimi do 18.

ali do 20. zarezze pod ničlo (0) pade, je že silo mraz, da vse škriplje in poka, kar se pa le malokdaj zgodi, in kmali odjenja.

61.

Hlap in soparji.

Kadar voda v kaki posodi vre, se od dna proti verhu neki mehurji vzdigujejo, ki se na verhu razpočijo, in iz vode puhti nekaj dimu podobnega, kar hlap ali soparica imenujemo. Če dalje voda vre, manj je je, ker se v hlap spreminja. Tako se godi pa tudi z vsako tekočino pri ognji. Gorkota tedaj vodo in vsako tekočino v hlap spreminja.

Skušnja uči, da posoda, v kateri krop vre, počí, če je tako dobro zamašena, da hlap iz nje ne more. Hlap, ki se v nji dela, jo razžene. Iz te in iz enacih skušenj so umni možje spoznali, da ima vlovljeni in stisnjeni hlap veliko moč, in da bi se dal ravno tako v prid oberniti, kakor voda, ki jo na mlinske kolesa napeljajo, da jih goni. In res so znajdli pripravo, v kateri je hlap tako

napeljan, da verti kolesa, ter goni parovozove z dolgo versto obloženih vozov vred po železnicah, parobrode po morji in parne mašine v fabrikah.

Pa ne samo velika vročina, ampak tudi manjša gorkota vodo v soparico spreminja, se vé pa da toliko bolj počasu, kolikor manjša je gorkota. Tada j pa je soparica tako tanka, da je celó ne vidimo, ko se iz vode nakviško vzdiguje, ter je imenujemo soparje. Ako n. pr. vodo pustimo več dni zunaj stati v odkriti posodi, vidimo, da je je čedalje manj; deževnica na cesti zgine; mokro perilo se na zraku posuši, to je, mokrota se v soparje spremeni in v zrak zbeži.

Kjer se voda v soparje spreminja, ondi bolj hladno postane. V veliki vročini po letu čutimo po dežji prijeten hlad, ravno tako tudi, če tla z vodo poškropimo; voda namreč, ko se pari, gorkoto nase vleče, in jo tako-rekoč povžije. V mokrem oblačilu nam je mraz, ker sušenje mokrega oblačila životu gorkoto jemlje.

Zrak.

Zemlja je okrogla, in prosta plava v podnebnem prostoru. Okoli in okoli in prav visoko jo obdaja zrak, ki ga pa ne vidimo, ker nima nobene barve; le v prav veliki daljnosti se nam vidi višnjev, in zato je tudi nebo višnjevo. Da je zrak kaj telesnega, se lahko prepričamo, če z roko ali z vratmi naglo sem ter tje mahamo.

Zrak je tekoča, razlezljiva in prav tenka telesnina, in za to se povsod raširja, in vleze v nar manjše praznine vseh drugih reči; ni ga praznega prostora, da bi zraka v njem ne bilo.

Zrak je ljudem, živalim in rastlinam tako potreben, da jim brez njega ni mogoče živeti in obstati. Kadarkoli človek ali žival zasope, potegne zrak v sé, in ga dihne iz sebe. Kjer bi zraka ne bilo, bi človek zadušel, in tudi žival. Rastline bi ne zelenele in ne cvetele, in bi ne prinesle sadu brez zraka.

Zrak ni povsod enako čist. V izbi ali stanici, kjer sope veliko ljudi, ali kjer gori veliko luči, se zrak spridi. Stanice se morajo

tedaj po letu in po zimi prezračevati ali prevetrovati, da se sprideni zrak iz njih spravi, in z dobrim namesti. — V zaperti hiši žerjavico imeti je zeló nevarno, posebno po noči, ko vse spi, in se ne vé, če in kdaj da kdo v omotico pade. Veliko ljudi je že tako ob življenje prišlo. Žerjavica namreč zrak tako spridi, da v njem ne more ne človek živeti, ne luč goreti. Tudi v kletih, kjer vino kisa in vre, v globokih vodnjakih in jamah je zrak zeló spriden, da ni varno vanje hoditi. Ako bi imel kdo v takih krajih kaj opraviti, naj pred notri spusti luč po motozu; če luč vgasne, naj ne hodi notri; zakaj kjer luč ne more goreti, tudi človek ne more živeti.

Zrak se na gorkim raztegne in stanjša, na mrazu pa se skerči in zgosti. Merzel zrak je tedaj težji od gorkega, in kjerkoli zraven gorkejšega pride, se naglo vanj steka, in takrat se naredi sapa ali v e t e r. Tega se po zimi lahko prepričamo, kadar je hiša dobro zakurjena. Če kdo vrata odpre, berž šine zunanji zrak vanjo, in tako dolgo v hišo tiši, dokler ni zunaj in znotraj enako merzel ali enako gorak. Ravno tako se godi pod milim nebam. Če n. pr. v kakem kraji bolj gorko postane, se ondi zrak stanjša; toraj se

zrak iz merzlega kraja v gorkeji kraj steka, to je, veter vleče. Sapa ali veter ni tedaj nič družega, kakor tekoči zrak.

Po razni moči in naglosti imajo vetrovi razne imena, namreč: sapa, piš, vihar, vertinec. Viharji večkrat velike škode naredé: hiše razkrijejo, drevje polomijo, barke na morji poškodovajo i t. d. Vertinec vstane, če si dva močna vetra nasproti pišeta, se zadeneta in se vertiti začneta, in tedaj seboj vred prah, listje in druge reči sučeta.

Da si ravno vetrovi ljudem marsikako škodo storé, vendar ta škoda popolnoma zgine, že pomislimo dobrote, ki jih nam Bog po njih delí. Vetrovi čistijo zrak škodljivih soparjev, oblake zganjajo, ter nam ob veliki suši dobrotljivi dež prinesó, premajujejo jezera in morje, da se voda v njih ne vsmradi, gonijo barke na morji, in kjer tekoče vode ni, imajo tudi mline na sapo. — Glej, kako koristni so vetrovi!

Zrakomér ali vremenik.

Napolni kozarec z vodo do verha, in pokri ga s papirjem, pritisni z dlanijo leve roke

papir k kozarcu, z desnico pa vzdigni in obrni kozarec na robe, potem odmakni levico, in boš vidil, da papir ne bo padel od kozarca, in da se ti ne bo nič vode razlilo. Zrak pod kozarcem namreč tiši papir z večjo močjo k kozarcu, kakor pa ga voda doli tlači. — Če je voha pri sodu dobro zamašena, ti vino ne bo teklo, kadar čep odpreš; zrak ga namreč nazaj tiši. Kadar pa voha odmašiš, zrak pritisne skoz voha na vino, in zdaj rado teče po čepu. Iz tega se lahko spozna, da zrak na vse strani tiši in tlači reči.

Zrak pa ni vselej enako težak; merzel je težji od gorkega. Učeni so najdli neko posebno orodje, s katerim zrak tehtajo. Pravijo mu barometer, po naše zrakomer; in ker se po večji ali manjši zrakovi teži večidel vreme spominja, se mu tudi vremenik pravi.

Zrakomer ali vremenik je do 34 palcov dolga steklena cev, ktera je v zgornjem koncu zadelana, v spodnjem pa ima odperto in na kviško zakrivljeno bunčico. Bunčica in nekoliko cevi ste z živim srebram nalite, nad srebram pa je prazen prostor, ki se je bil mogel pa tudi zrak spraviti iz njega, in sicer zato, da zrak le na spodnjem koncu tiši na živo srebro. Stekljena cev je priterjena k

plošci, na kateri so zaznamvani palci in čertice ali linije.

Ker je cev zgoraj zadelana, zrak le na spodnjem koncu tiši na živo srebro, ter ga pri svoji srednji teži derži 28 palcov visoko v cevi. Če pa zrak težji prihaja, tiši še bolj na živo srebro, in to se vzdiguje po cevi eno, dve, tri in celó 12 čertic više, to je, do 29. palca. Kadar pa zrak lahkeji prihaja, tudi manj pritiska na živo srebro, in to pada v cevi eno, dve, tri in še več čertic nižje, in pade včasih do 27. palca.

V naših krajih posebno burja in sever živo srebro v vremeniku vzdigujeta, ker iz merzlih krajev pišeta in toraj bolj merzel in gost zrak prinašata. Te dve sapi ste sploh bolj suhe, in delate toraj lepo vreme. Kadar se tedaj živo srebro v vremeniku vzdiguje, napoveduje lepo vreme. Jug in zahodni veter storita, da živo srebro v vremeniku pada, ker prideta iz južnih, bolj gorkih krajev, in toraj gorkeji in lahkeji zrak k nam prinašata. Med potjo čez sredozemljsko in jadransko morje se navzameta vodenih soparjev; sta tedaj mokra in dežja prineseta. Kadar tedaj živo srebro v vremeniku pada, deževno vreme naznanja. K lepemu ali gerdemu vremenu pa razun zrakove teže tudi

še druge okolšine pripomorejo; tedaj tudi vremenik ali zrakomer ni vselej zanesljiv vremensek prerok.

Toplomer in vremenik sta si na videz podobna. Oba sta iz steklene cevi, ki je živo srebro v nji; nad srebram pa je pri obeh nekaj praznega prostora, v katerem ni še zraka; pri obeh ste cevi priterjene na plošici, na katerih so zareze ali čertice zaznamvane. Vendar se pa v več rečeh ločita: 1. Cev pri toplomeru je na obeh koncih zadelana: pri vremeniku pa je le zgoraj zadelana, spodaj pa je odperta (zakaj neki?). 2. V toplomeru se živo srebro zato vzdiguje, ker ga gorkota razteguje, v vremenika pa zato, ker ga zrakova teža navzgor tiši. 3. Razdelitev pri vremeniku kaže palce in čertice ali linije, pri toplomeru pa le enako narazen napravljene zareze ali stopnje. 4. Vremenik je vsaki enako dolg; toplomer pa je lahko daljši ali pa krajši.

64.

Rosa in slana.

Gorkota vodo v soparje spremeni, hlad pa soparje zopet v vodo zgostí. Ako v čist

kozarec merzle vode vliješ, se kozarec naglo ohladi, soparji okoli merzlega kozarca se urno zgosté v drobne kapljice, in se kozarca primajo. Tada j pravimo, da je kozarec potan ali rosan. Kadar je zunaj hladneji, kakor v hiši, se šipe v oknu poté, to je, zgosteni vodeni soparji, ki so v hiši, so se po njih vlegli.

Tako se naredi tudi rosa. Po dnev u se namreč zemlja in vse zeliša od solnca sparijo, ter puhté iz sebe soparje, ki se v zračje vzdigujejo in po zraku razprostirajo. Zvečer po solnčem zahodu in po noči vročina odjenja, zrak se ohladi, soparji se skerčijo in zavoljo svoje teže padejo na zemljo, kjer se namnožé v kapljice, katerim pravimo rosa.

Rosa pa ne pada samo z zračja na zemljo, temuč se dela tudi iz tistih soparjev, ktere zemlja in zeliša še po solnčnem zahodu iz sebe puhté. Zemlja namreč in zeliša, ktere je solnce po dnev u sparilo, se po solnčnem zahodu ne ohladé tako hitro, kakor zrak; toraj še vedno puhté iz sebe nekoliko soparjev, kteri se precej verh zemlje shladé, na zelišu obvisé in kapljice t. j. rosa postanejo. Tega se prepričamo, če ktere zeliša, preden rosa pada, s kako posodo pokri-

jemo. Zjutraj so tudi te zeliša rosne, kakor da bi ne bile pokrite.

Rosa se pa le takrat na zeliša nabira, kadar ni vetra; veter namreč vse tanke soparje prežene, preden se morejo v kapljice zbrati.

Kadar kaka večja merzlota pritisne, rosa zmerzne. Zmerznjeni rosi pravimo slana. Kadar je nebo oblačno, ni slane, ker oblaki, kakor odeja, prideržujejo gorkoto na zemlji, da rosa ne zmerzne.

Ledene cvetice, ki se po zimi delajo na oknih, se naredé iz soparjev, ki so v hiši, in ki na merzlem oknu zmerznejo.

65.

Večerna rosa.

Povsod je tiho, vse molči,
 Počiva vse, narava spi;
 Soparčki le se zbirajo,
 Cveticam roso delajo.

In zbirajo se kapljice,
 In pravijo si pravljice,
 Sladkó obračajo obraz,
 In delajo si kratek čas.

Jez zmerznila sem v hladni sneg,
 In padla sem na uni breg;
 Pol leta sem počivala.
 Potem se zopet vzdignila.

Jez bila vino sem sladkó.
 Zdravilo jez sem b'la grenkó.
 Ko biser jez svetila se,
 Napajala sem tičice.

V očesu jez nesrečnega
 Sem bila solza žalostna.
 Jez pa sem bila še nocoj
 Na pridnem čelu trudni znoj.

Pri meni so se ravno še
 Igrale šibke ríbice.
 Jez danes žejo trudnemu
 Gasila sem popotnika.

Jez megli sem pomagala,
 Ko polje je namakala.
 In jez pa svoje ljubice
 Škropila sem cvetičice.

Tako se kratkočasijo,
 Da v spanje se zazibljejo. —
 In zjutraj, ko se prebudě,
 Je vsaka v drugem kraji že.

66.

Megla in oblaki.

Voda se že pri navadni gorkoti nekoliko v soparje spreminja. Iz morja, jezer, vodá in iz vlažne zemlje tedaj vedno soparji vstajajo, ki jih pa ne vidimo, dokler so še prav tanki.

Tega se prepričamo, če vode k ognji pristavimo. Voda se sogreje, in soparica se vzdiguje iz nje. Poglejmo pa tikama nad posodo, in soparice ne bomo skoraj kar nič vidili; še le nekoliko više jo zagledamo, ko namreč že nekaj gorkote zgubi in se zgosti. Tudi soparjev, ktere iz sebe dihamo, na gorkem ne vidimo, ampak samo na mrazu, kjer se precej zgosté.

Ravno tako se godi tudi s soparji, kateri neprenehama vstajajo iz vode in družih vlažnih reči. Dokler imajo še tisto gorkoto v sebi, ktera jih je iz vode v soparje spremenila, so tako tenki, da se ne vidijo; kolikor više pa se v zračje vzdigujejo, toliko več gorkote zgube, se ohladé in; zgosté, da jih vidimo, in jim pravimo oblaki.

Če je pa hladno vreme, in zrak merzleji, kakor soparji, ki jih je zemlja izpuhtila, se soparji precej nad zemljo ohladé in zgošté, da jih vidimo. Takrat jim pa pravimo megla.

Zgošene soparje tedaj, ki ležé po zemlji, ali pa se nizko nad zemljo vlačijo, imenujemo meglo; če pa višje v zračji plavajo, jim pravimo oblaki. Prebivavci v dolini vidijo verh visoke gore zavit v oblake: popotnik na gori pa hodi v megli.

Da so oblaki, rudečkasti, černkasti, sivi ali beli, to delajo solnčni žarki, ki jih obsijajo, ter se mnogobarvno utrinjajo na njih.

67.

Dež, toča, sneg.

Kadar v zračji, kjer oblaki plavajo, merzloti vstane, mraz oblake skerči in stisne, in zopet se spremené v kapljice; ker pa so kapljice težje, kakor zrak, ne morejo obvisiti v zračji, toraj začnó doli padati proti zemlji, se gredé še z drugimi kapljicami združijo, in pridejo kaplje na zemljo, to je, dež gre. K dežju tudi visoke gore veliko pripomorejo.

Če namreč oblaki, ki so polni soparjev, prav nizko po vetru gredó, in do kacega visokega hriba pridejo, se vanj zadenejo in stisnejo, ter dež iz sebe dajo. Zato se lahko zgodi, da na unem kraji ravno tiste gore lepo solnce sije med tem, ko na tem kraji dež gre. Blizo morja in velikih jezer raje dežuje, kakor drugod, ker iz njih vedno veliko soparjev vstaja, kateri, če jih veter v druge kraje ne zanese, se zavoljo svoje teže ne morejo dolgo časa v zračji obderžati, toraj kmalo v kapljah, nazaj padajo.

Deževe kaplje niso vselej enako debele. Kadar iz prav tankih in nizkih oblakov dež gre, so kapljice prav drobne, ker se med potjo niso z drugimi sprijele, in takrat pravimo, da perši. Če pa dež iz višjih oblakov pride, so kaplje debeleje, ker se gredé z drugimi spopadajo — in dež roslja. Iz oblaka, kateri se naglo na kakem mestu naredi in ga vetrovi stisnejo pa naprej ženejo, pride ploha. Če se pa oblak naenkrat ohladi in prav zeló stisne in prežme, da naenkrat vso vodo iz sebe na zemljo zlije, tadaj pravimo, da se je oblak utergal.

Kadar je močna sapa, viharji v zračji vstanejo, ki oblake stisnejo, da debele kaplje od sebe dajo, ktere potem zmerznejo, in kot

ledene kepice na zemljo padajo. Pravimo, da gre toča. Po tem, kakor so bile kapljice debeleje ali drobneje, je tudi toča debelejša ali drobnejša. Prav drobne zernica imenujemo s o d r o. Toča gre večjidel le poletu pri viharji in nevihti, in veliko škodo na polji napravi. K sreči le nekatere kraje in bolj majhne kosove zadene. Pustimo tudi tukaj božjo previdnost gospodariti, ki z eno roko vzame, z dvema pa dá.

Po zimi, ki je sploh večji mraz, soparji v zračji zmerznejo, in naredé oblake polne tankih kosmičev, kateri po zračji letajo, se sprijemajo, in potem zavoljo teže na zemljo padajo, to je, s n e g gre. Če sneženi kosmič vjamemo, in ga skozi povekševavnik ogledujemo, se vidi kot čuda lepa šestvoglata in prav umetno zrezljana zvezdica. Če je zrak bolj merzel, padajo zeló majhni kosmiči na zemljo; čepa ni tako merzel, padajo večji, ker so bolj mehki in se gredé spopadajo z drugimi.

Ako je prevelik mraz, sneg ne more iti, dasiravno so oblaki polni sneženih kosmičev, ker takrat se spodnje zrakove sklade tako skerčijo in zgosté, de jih sneg tako rekoč predreti in na zemljo padati ne more.

Kadar pa pred sneženimi oblaki gorek veter potegne, se zgodi, da se kosmiči že

gredé raztopé, in namest snega dež gre. Iz tega se lahko vidi, zakaj včasih na višjih hribih sneg, v dolinah pa le dež gre.

68.

Elektrika.

Če pečatni vosek ob sukno ali drugo volnato robo dergnemo, in potem nad papirnatimi kosci deržimo, kosci urno smukajo na pečatni vosek, in zopet odletvajo. Z dergnjenjem se je tedaj v voski zbudila neka moč, ktera papirnate kosce nase vleče in zopet odganja. Ravno to se tudi zgodi, če dergnemo steklo, smolo in jantar. Če te reči v temi tako dergnemo, vidimo na njih neko svetlobo. Ako je pečatni vosek, kterega dergnemo, dolg in debel, in se ga dotaknemo s perstam, švigne iz njega mala iskrica, ki nas nekoliko zbode ali všipne. Moč, ktera tako dela, se imenuje elektrika; reči pa, v kterih se ta moč zbuja, se imenujejo električne reči. Imé elektrika izhaja od jantara, kteri se po greški imenuje elektron. Že v starih časih so ljudje to moč zasledili. Elektrika se zbuja in prikazuje pri električnih rečeh, če se primerno dergnejo.

Nektere reči hitro sprejemajo elektriko, in jo tudi prav hitro razširjajo in oddajajo. Take reči imenujemo dobre električne vodila. K njim se štejejo: vse rudnine, voda, mokri zrak, živalske trupla i t. d. Zopet druge reči pa sprejemajo elektriko bolj počasi in letistam, kjer se jih električne reči dotikajo, jo potem pa tudi terdo prideržujejo. Imenujemo jih zato slabe električne vodila. Taki so: steklo, vse smole, svila, suhi, zrak, mastnine i t. d.

To, kar se pri električnih rečeh vidi v majhini primeri, se veliko in mogočno pokaže pri hudem vremenu. Ako se namreč zračni soparji ohladé in spremené v mehurčke, se nabira na njih elektrika; v debelih in velikih oblakih je je včasih prav veliko, posebno če se soparni mehurčki združijo v velike oblake. Če tak oblak blizo drugega, ali pa tudi blizo zemlje pride, in sicer, če iskra iz enega oblaka v drugega švigne, pravimo, da se je zabliskalo; ako pa švigne iskra iz oblaka na zemljo, pravimo, da je trešilo ali da je strela udarila. Najraje treska v visoke in v bolj dobre električne vodila. V visoke reči zato rado treši, ker so viharnemu oblaku naj bližji; v dobre električne vodila pa zato, ker po njih elek-

trika naj hitreje pride do vlažne zemlje. Zvoniki, visoke hiše, samotne in visoke drevesa, dim iz dimnika in celó dež naredí večkrat blisku pot, po kateri treši. Potem gre in šverka okoli naj boljših električnih vodil, gre po žlebovih in drugih terdih rečeh; tanke in rudninske reči raztopi, les kolje in raznaša, gorljive reči vžiga, ljudi in živali pa večjidel nagloma ubija.

Kadar se zabliskne, ob enem tudi zagermi. Nam pa se ne zdi tako, ker še le nekaj časa po blisku grom zaslišimo. Drevarja, ki derva cepi, vidimo od daleč naj prej mahnuti, in še le nekaj časa potlej mahlej slišimo. Kadar kdo daleč od nas ustrelí, vidimo naj prej ogeuj na prašnici, in potem še le zaslišimo pok. Luč nam tedaj veliko hitreje pride do očes, kakor pa glas do ušes. Kadar vidimo blisk, je gromni glas še na poti, in še le pozneje pride do nas.

Blisk in germenje nam zrak čisti, zemljo pretresa, pomnoži rast in rodovitnost, in je velika dobrota božja, akoravno nas navdaja s traham in trepetam.

Dober varh pred strelo je strelovod, ki ima na visokem drogu iz kotlovine narejeno in pozlačeno sulico. Strela šine v ta

nastavljeni drog, in se odpelje po železni ali kotlovinski šini v zemljo.

Ta električna moč pa se tudi posebno čudno rabi pri telegrafih ali daljopisih. Od velikih mest gre ob cesti po stebrih kotlovinski drat v daljne kraje, in po tem dratu šine električna iskra iz kraja v kraj, kamor daljopisec hoče. Iskra maje kladvice, da udari na zvonček, kolikorkrat daljopisec hoče; udarki pa pomenijo čerke, iz katerih se besede sestavijo. Tako se v enem trenutku lahko pové po 40.000 milj daleč. — Oj, kako čudne moči je Bog ustvaril, da jih človek zasledva in v svoj prid obrača!

69.

Božje varstvo.

Bil je vroč poleten dan. Neki kmet je oral. Po šoli pride tudi mali sinek pogledat k očetu na polje. Pa kmalo se je jelo napravljati k hudemu vremenu. Nebo se je zatemnilo s črnimi oblaki. Sliši se že od daleč bučeče germenje. Čedalje terje germi, in kmali začnejo padati debele kaplje na zemljo. Oče pravijo tedaj sinu: „Stopi enmalo pod uni le hrast, nevihta bo kmali menila!“

Toda nevihta prihaja še huja, in dež začne liti ko reka iz neba. Tudi oče pusté konje, in gredó pod hrastovo streho. Blisk in germenje pa je splašilo konje, in dirjali co čez plot in log naprej. Oče skočijo hitro iz pod hrasta za konji, in tudi deček steče za njimi. Komaj pa sta bila oba kakih dvajset korakov od hrasta, strela v hrast udari, in ga razkolje in raznese od verha do dna. Oče in sin padeta omotena na tla; toda kmali se zopet zavesta. Rešena sta bila nagle in strašne smerti.

Tretji razdelek.

Človek in društvo ljudi.

70.

Človeško telo.

Čudno in modro je ustvarjeno človeško telo. Vsaki del ima svoje posebne lastnosti, in vsaki ud ima svoje opravila. Vse skupaj pa je zalo in umetno delo neskončno modrega stvarnika.

Podstaje telesa so kosti, ktere so po vsem telesu razstavljene, in deržé život, da se ne zruši. Mišice po telesu so to, kar imenujemo meso. Kite so životove vezi, ki rastejo iz mesa, in vežeje in ovijajo kosti; se nategujejo in kerčijo, ter storé, da lahko gibljemo roke in noge, da se vsedamo, vlegamo in da vstajamo, ako smo čversti in zdravi. Kite in mišice so zeló gibljive in močne; toba treda jih je že od mladih let

vaditi in krepčati. Žile so votle cevi, po katerih kri teče po vsem životu. Živci so prečudne žilice, ki izhajajo iz možganov in iz herbta po dve in dve po vsem životu; z enim čutimo, z enim se pa gibljemo. Ako možgane kaj stisne ali pretrese, ali če se čutni živci (čutnice) na kakem kraji prerežejo, ali prevežejo, človek nič ne čuti, in se ne zavé. Z živci se pa tudi gibljemo; zato oterpne tisti ud, kateremu se gibni živec (gibnica) ukonča. — Pregrešne navade ali strasti, jeza, togota, strah, nečisto djanje in vse močne pijače slabé in pokvarijo zdravje.

Koža je odeja človeškega telesa, in ima brezštevilo veliko luknjic, ki jim pravimo potnice. Po teh luknjicah potimo iz kervi voden sopúh.

Teló se razdeljuje na tri poglavitne dele, kateri so: glava, čok in zunajni udje.

Glava je visoka čuvavnica človeškega trupla. Verh in zadnji del glave odevajo lasje. Sprednji očitni del se imenuje obraz ali obličje. Za čelam so možgani, ktere zakriva košena čepina. Iz možganov izhajajo živci po vsem životu. Če bi bili možgani kaj ranjeni, človek omedli; tudi lahko zgubi pamet ali še celó umerje. — Pri glavi so naj imenitnejši počutki: oči, ušesa, nos in usta.

z jezikam. Usta imajo dve čeljusti, zgornjo in spodnjo, v katerih stoji 32 zob. Štirje sprednji zobi vsake čeljusti odrezujejo ali odgrizajo jedila. Za njimi je na vsaki strani v zgornji in spodnji čeljusti en oster podočnik, potlej pa po 5 plošnatih in gerbavih kočnikov, kateri drobé in meljejo. Blagor mu, kdor ima zdrave in čverste zobé, da lahko živež grize in žveči, kar zdravju posebno dobro tekne. Treba je tedaj dobre zobe prav skerbno varovati, ne premerzlega piti, ne prevročega jesti in ne gristi preterdih reči. Tudi večkrat zmivati zobe, posebno po jedi, je dobro in potrebno.

Tup ali čok nosi glavo na vratu, in obsega persi, trebuh pa herbet. Vrat je toliko gibčen, da lahko gibljemo glavo, pa je tudi tako močan, da lahko nosimo veliko težo. Herbetanec je močan steber, pa tudi gibljiv, in ima na vsaki strani po 12 reber, ktere kakor močan, spleten koš, obdajajo serce in pljuča, in naredé persi. V spodnjem životu je trebuh, v katerem je želodec in čeva.

Zunajni udje so roke in noge. Vsaka roka ima zgornjo in spodnjo ramo, kateri se deržite na komolcu, in vsaka ima dlan in pet perstov. Roke so čudno in

umetno ustvarjene; ž njimi si človek služi živež, in ž njimi lahko naredi veliko lepih reči. Kdo bi ne povzdignil hvaležno svojih rok, in bi ne hvalil ljubega stvarnika za svoje dobre in zdrave roke! — Trup nosijo noge. Na kolenih klečimo; nad kolenam je stegno, pod kolenam pa pišal in meča. Pod gležnjem je stopál, ki obsega peto, podplat in pet perstov. Podplati so toliko žilavi in močni, da nosijo vso truplovo težo. Kdor hoče imeti zdrave noge, naj jih ohranjuje tople, in naj jih varuje mokrote.

 71.

Zdravi udje.

Jože, čevljarski pomagavec, je popotoval po deželi. Neki dan pride ves truden in spehan k neki gostivnici. Ukaže si prinesiti kozarec ola *) in kos črnega kruha. Ni mu bilo kaj po volji, da je mogel peš hoditi, in da si ni mogel privoštiti kaj boljšega.

Kmali za njim se pripelje lepa gosposka kočija, v kateri je sedel premožen mož visokega stanu. Da si prineslà kos merzle pečenke in masele naj boljšega vina. Vse to povžije v kočii.

Jože ga prav zavidno pogleduje, in si misli: ko bi se pač tudi meni tako godilo! Ptujec to

*) ol ali pivo.

zapazi, in reče Jožetu: „Ali bi morda rad menjal z menoj?“ — „Zakaj ne!“ Jože nepremišljeno pravi, „le stopite gospod iz kočije, in dajte mi vse, kar imate; tudi jez vam dam, kar premorem.“ Ptujec ukaže svojemu strežniku, naj ga vzdigne iz kočije. Ali, žalosten pogled! Njegove noge so vse mertvoudne; ne more stati, ne stopati, temuč strežnik ga mora deržati tako dolgo, da mu prinesejo bergle, na ktere se je opiral.

„Ali te zdaj še mika, da bi menjal z menoj?“ vpraša ptujec Jožeta. „Bog me varuj tega“, pravi prestrašeni Jože; „moje noge so mi ljubše, kakor sto in sto konjskih. Tudi rajše jem črn kruh, in sem sam svoj gospodar, kakor pa da bi imel pečenko in vino, in bi me mogli drugi voditi, kakor otroka. Z Bogam, gospod!“

S temi besedami se Jože poslovil in vstane, da bi naprej šel. „Prav imaš,“ še pravi ptujec; „ako bi mi ti mogel dati svoje zdrave noge, dal bi ti jez za nje svoj voz, svoje lepe konje, svoj denar in vse, kar imam. Reven pa zdrav človek je srečnejši, kakor pa bogat hromec.“

Serce, pljuča in želodec.

Kri, ktera človeku toploto, sok, moč in rast daje, teče po kervnicah ali odvodnicah

iz serca po vsem životu in po ciplah ali privodnicah zopet nazaj v sercè. Ta kervotok terpi, dokler človek živi, in je tedaj vir človeškega življenja in zdravja. Serce je v persih na obe strani zavito v serčno mreno, in ima dve posodici, v ktere kri zajema, se razprostira in zopet stiska, in tako pošilja kri po vsem životu. Zatoraj se tudi čuti, da serce bije. Pri malem otroku udari serce v eni minuti po stokrat; pri odraslih ljudeh pa udari le okoli sedemdesetkrat. Ako serce prenašlo bije, naznanja, da človek ni prav zdrav. To pozna zdravnik po privodnici, ki jo pošlata. Pregrešne navade in hude strasti pokvarijo kervotok, in krajšajo življenje; varovati se jih je treba.

Pljuča so človeku meh, in odevajo serce po vsaki strani, ter napolnijo persi. S plüči dihamo in potegujemo zdravi zrak skozi dušnik, in pihamo škodljivo sapo iz sebe. Plüča so mehke, imajo dve strani, in so polne shrambic, v katerih se zrak združi s kervjo, ter jo poživi in pokrepča. Zdrav, čist zrak zelo tekne človeku in daje življenju novo moč. Treba je tedaj pogosto okna odpirati in stanovavnice prevetrovati, posebno tam, kjer je več ljudi skupaj. Tudi ni zdravo persi stiskati ali pisaje naslanjati se na nje;

tesne persi so slabe. Ako kdo preveč leta, skače, pleše, ali če pije preveč vina ali žganja, se pljuča s kervijo prenapolni, in tak človek lahko nevarno zboli ali še celó umerje. Če je v pljučih kri prevroča, se rade unamejo; in če se kdo vroč prenašlo napije, in se prehitro shladi, se kri v pljuča sesede, da ne more dalje po žilah, in pljuča začnejo gnjiti in se gnojiti. Naduha ali pa jetika potem človeka spravi pod zemljo. Zrak gre v pljuča iz nosnic ali iz ust skoz dušnik. Dušnikov zgornji nekoliko debeleji konec se imenuje kerhelj, in se pri požiranji gori in doli premika. Zraven dušnika je goltanec, skoz kteriga požiramo. Da pa kaj jedi ali pijače v dušnik ne pride, ima zgorej pokrovček. Kadar dihamo, je pokrovček odpert, kadar pa požiramo, se zapre, in jed čez-nj v goltanec smukne. Mali jeziček pa brani jedilam in pijači v nosnice. Če pa količkaj jedi ali pijače v dušnik pride, ali kakor pravimo, če se nam zaleti, tadaj precej zakašljamo, ter jo s kašljem iz dušnika spravimo, sicer bi se zadušili. Kadar sapo skoz dušnik izženemo, se lahko oglasimo, govorimo ali pôjemo. Kakor dušnik bolj ali menj napnemo in sapo z večo ali manjšo silo dajemo, je tudi glas pri govorjenji in

petji tanjši ali debelši, močnejši ali rahleji. Govor je velik dar božji, ktereга živina nima. Govorimo le vselej vse prav in pošteno!

Želodec je kuhar človeškega trupla, in je pod sercam nad čevi. Želodec dobiva živež iz ust po goltancu, ga dobro prekuha, ter soku podobnega čevam pošlje. Žolč, ki pride iz jeter, loči iz jedilnega soka, kar je redivnega v njem, v mlečnati podobi; to se združi s kervjo, ktera po svojem vednem krogotoku slehernemu udu donaša primerno hrano; kar pa je nepridaega, čeva iz života odpravljajo. Vranica, ktera je na levi strani blizo reber pod želodcam, slabo kri sprejema, jo jetram pošilja ter pripomaga k napravljanju žolča. Obisti ali ledice ležijo v ledji na obeh straneh. Čeva, katerih se namota šestkrat toliko, kakor je človek dolg, so drobne in široke, čedno povite v mrenico in herbtancu prirašene, da se ne zamotajo, in da ostanejo neprenehama mokre in tople.

Zunajni počutki.

Človeško telo ima pet počutkov, po katerih občutimo in spoznavamo zunajne stvari. Ti le so: pogled, sluh, voh, okús in občut.

Oči pod čelam so nam okna, da gledamo in se veselimo mnogih lepih reči. Oko je okroglo, kakor drobna jagoda, in ima v sebi mnogo kožic, ktere mu hranijo potrebne tekočine. V sredi očesa je neko leči podobno zernce, ki je čisto in svetlo, kakor kristal, in ga zato kristalno lečo imenujejo. S pomočjo te lečice se zunanje stvari, ki jih gledamo, v očesu izobrazijo in s čutnico, ki od tod pelje v možgane, se jih zavemo, to je, jih vidimo. Oči so žlahten in zelo občuten ud našega telesa. Modri stvarnik jih je zato v košene jamice postavil, jih je zgoraj in spodaj ogernil s trepavnicami, da jih varujejo, in jim je dal obervi za streho, da bi jim znoj ali pot od čela ne škodoval. Oči je treba varovati, ter ne brati v mraku, ne na solneu, ali v takem kraji, kjer se preveč bliši. Predrobno delo in pa predolgo napenjanje oslabi oči, in prisili

očali nositi. Ako tekočina v očesu vsahne ali izteče, človek oslepi. Tudi mrena dostikrat oko preraste in vzame človeku ljubo luč. Slepec je velik ubožec.

Ušesa so dvoje stranske vrata sluha. Lepo so okrožene kakor polževa hišica, po kateri glas zadoni na znotrajno, bobnu podobno kožico, da slišimo. Ušesno maslo brani, da nam kaj v uho ne zleze, in da preojstra sapa sluhu ne škoduje. Preblizo ušes streljati in pokati ni zdravo; tudi zaušnica lahko ogluši človeka. Prehudi vetrovi posušé ušesno maslo, in nas po malem oglušé. Nekteri otroci že na svet pridejo gluhi, in taki pozneje tudi ne morejo govoriti, ker ne slišijo, kako drugi govoré. Modri učenci pa tudi gluhomutce izučé, da znajo pisati, brati in včasi tudi kakšno besedo izgovarjati. Gluhomutci, posebno če niso izučeni, so veliki reveži na svetu. — „Uho, ki sliši, in oko, ki vidi, je naredil gospod,“ pravi Salomon. Velik, velik božji dar je uho! Le radi poslušajmo dobre nauke, in nikoli ne odprimo ušes hudobnim rečem.

Nos v sredi lica je čuvaj, ki z nosnicami voha, in sodi, kar oko ne more, ali kaka stvar diši ali smerdi, ali je dobra, ali

ne. Nos nam tudi pomaga razločneje govoriti. Premočno dišeče cvetice in druge take dišave so škodljive; od njih boli glava, in tudi omótica človeka lahko obide. Včasih pa se tudi bolnik poživi, če se mu da povohati kaka močna dišava.

Usta so poglavitne vrata, skozi katere gre sapa in živež v človeka. Jezik je vratar, ki s svojimi ojštrimi bradavicami vse okusi, ter presoja in povē, kaj je dobro, ali ne. Okús nam naznanja sladko in grenko, kisló ali žerko. Če jezik ni čist, ni tudi pravega okusa, in jed se ne prilega. Nad jezikom je nebo polno žlez, iz katerih se sline cedijo. S slinami pomočimo jedila, da nam boljše téknejo.

Ako je človek zdrav, občuti po vsem životu skozi čutnice. Občutimo merzlo in toplo, mehko in terdo, golo in kosmato; le nohti, lasjé in pa kosti ne občutijo. Naj bolj tanko občutimo na koncih perstov, s katerimi tudi ubogi slepci poznajo denar in še celó bukve berejo, ktere so nalaš narejene za take ubožčike. Tudi predica čuti s persti, če je nit zadosti tanka, ali ne.

Tako je stvarnik človeku dal pet počtkov kakor pet dragih talentov, da bi bih

prav modro rabil, da bi ž njimi koristil drugim in sebi, in da bi veliko dobrega storil za časno in večno življenje.

74.

Kaj imam.

Očesi dve imam, ki bistro gledate svetlo, zdaj zemljo, zdaj lepo nebó, da lahko vse poznam. Oči so ljubi, božji dar; le greha gledati nikar!

Ušesi dve imam; kar ljuba mati rečejo, al dobri oče vprašajo, odgovor hitro dam. Ušesa so tudi božji dar; poslušat greh me Bog obvar'!

Mam jezik od Boga, da lahko pojem, govorim, potožim se in zakričim, kjer je kaj hudega. Obrača se mi jezik rad; pa ne opravljat' ne lagat'!

Mam tudi roki dve; na vsaki perstov pet, ž njim' pisat', vsako reč prijet'; prav zdrave ste obé! Ž njim' delati, ne pa igrat'; ž njim' služiti, pa ne jemati'!

Dve nogi tud' imam da lahko hodim in stojim, od doma grem, nazaj letim, se kamorkol' podám. Potepat vendar se ne grém, in škode delati ne smem.

Imam še eno reč, mi v persih kljuje dni, noči — serce, ki ljubiti želi, kar mu je naj bolj ušeč. Naj ljubi moj'ga J. zusa, ker me otroka rad imá!

75.

Skérb za zdravje.

Zdravo telo je naj boljše blagó na zemlji. Mladi ljudje velikrat premalo premislijo, kako velik dar in velika dobrota da je zdravje. Tudi ne vedó, kako naglo se zapravi ljubo zlato zdravje, in kako kmali se nakoplje bolezen ali pa še smert. Veliko mladih ljudi se že pokvari v prvi mladosti, da so ves čas življenja nadložni, ali pa morajo prezgodaj iti pod černo zemljo, zato ker se niso varovali, in so nerodno živeli. Tudi Bog nam zapoveduje, da moramo za zdravje skerbeti. Kdor hoče tedaj po božji volji za zdravje skerbeti, naj se ravna po teh le pravilih:

1. Bodi, kolikor je mogoče, v čistem in zdravem zraku.

2. Bodi zmeren pri jedi in pijači. Ne jej in ne pij nikoli več, kakor toliko, kar potrebuješ za življenje. Potrebno je vsako jed dobro zgristi in prežvečiti, zato da že-

lodec jed lože prekuha, in da nam živež bolj tekne. Prevročé ali premerzlo in tudi pre-mastno ni zdravo. Ne jej tudi nikoli nezrelega sadja, in nobenih jagod, gob in drugih zelišč, katerih ne poznaš; veliko styari je zeló strupenih. — Nikoli ne pij, kadar si vroč, pa tudi ne pij vode na vsako jed, da se ti želodec ne prehladi, in da ne dobiš merzlice. Čista studenčna voda je naj boljša pijača za mlade ljudi. Vsaka močna pijača, naj si bo ol ali vino, se ne prilega mladini. Posebno pa je žganje velik strup za vsakega človeka.

3. Varuj se, posebno v mladih letih, škodljivega tobaka. Od tobaka zobje sperhné, in se toliko hitreje zdrobé, kolikor prehitro je kdo začel tobak kaditi. Tobak tudi suši persi, iz katerih tobakar več ali manj svojega zdravja izpljuje, če ni posebno tolstega života. Tobakarjeva kri se kali, usmradi sapo, slabi želodec, ter manj ali več krajša življenje.

4. Ne prehlajaj se. Če ti je vroče in se potiš, se ne razpravljaj, in ne hodi na tak kraj, kjer veter vleče, temuč po malem se sprehajaj in ohlajaj. Nezdravo je spomlad in jeseni ležati na mokri ali hladni zemlji. Tudi kopati se je nezdravo, dokler je še kdo prevroč in se ni še ohladil. Po zimi pre-

hitro iti iz mraza na vročino, in zeló škodljivo; zato zmerznjenega človeka ne denejo na toplo, ampak ga zakopljejo v sneg, da se počasi otaja. Kdor ozébe, ne sme za peč, temuč naj, ozeblino dergne s negam, ali pa naj premerle ude obeže z mokro platneno obezo.

5. Ne bodi pretesno oblečen. Pretesna obleka tiši in opovira kervotok po životu. Pretesna obutev pokvari noge, in pretesni njederci so krivi persnih bolezen. Tudi pretoplo oblačilo ni zdravo za mlade ljudi. Pretopla obleka naredi, da se mladi človek razvadi in pomehkuži, in mu potem škoduje že vsaka sapica. Glave, vrat in persi le prav lahko pokrivaj, trebuh in noge pa ohranuj tople, in se varuj, da ne boš imel mokrih nog.

6. Bodi pri vsih rečeh prav čeden in snažen. Snaga je prijateljica ljubega zdravja; nesnažnost pa mu je velika sovražnica. Nesnaga zamaže potne luknjice, da se život prav ne izpoti, in to napravlja bolezní. Ako hočeš imeti svetle oči, zdrave ušesa in zobé, glavo in noge, jih le pridno umivaj.

7. Delaj pridno, pa tudi počivaj v svojem času. Počitek je človeku tako potreben, kakor živež. Zmerno spanje daje človeku

moč in zdravje; nezmerno poleganje pa je nezdravo in oslabiljivo. Delo in hoja nam oživlja in krepča ude; lenoba pa nas stori otožne in bolehnne.

8. Pomisli pa tudi, da sveta čednost ohrani ljudi krepke, zdrave in vesele; strast pa jih strati in stori revne in nesrečne. Bolezen in prezgodnja smert je gostokrat šiba za pregrešno življenje. Nedolžen človek je zadovoljin, zdrav in vesel, in bode dolgo živel.

76.

Človeška duša.

Duše sicer ne vidimo, ker ni nič telesnega; vendar pa se nam naznanja po svojih delih. Duša čuti po peterih životovih počutkih; gleda z očmi, sliši z ušesmi, okuša z jezikom, voha z nosom, in občuti po vsih udih. Ako se duša loči od telesa, človek umerje in merlič ne vidi, da si ima oči, ne sliši, da si ima ušesa, zato, ker nima duše.

Kar je duša vidila, slišala ali občutila, to si lahko še pozneje prod oči postavi. Postavimo: Vašega konja ste doma že večkrat vidili; zdaj ga sicer ne vidite z očmi, vendar pa si ga

mislite, kakošen da je. V mislih ga zdaj gledate, kakor ste ga večkrat z očmi videli, ali kakor pravimo, stavite si ga pred oči. Kako reč v mislih gledati ali si jo pred oči staviti, se tudi pravi, predočbo od reči imeti, n. pr. vi imate zdaj predočbo od vašega konja.

Človek predočbe od reči, ki jih je vidil, slišal, ali občutil, v glavi ohrani, ter jih pomni. Kdo ne pomni, kako lepo in veselo je bilo lani o velikonoči ali pa o binškoštih? Dobro še vemo, kako sladke so bile zrele češnje in kako prijetno so nam dišale nabrane sladke jagode. Dušna moč, ktera nas spominja na to in uno, se imenuje spomin. Spomin je velik božji dar. Prav žalostno bi bilo, in kaj bi začeli, ako bi ne mogli pomniti, kar se naučimo. Kdor pa hoče vse dobro pomniti, mora tudi vse prav zvesto poslušati, kar se mu dokazuje in pravi. Počutki donašajo duši posamezne predočbe, ktere potlej spomin hrani.

Razúm potem vse te predočbe vréduje in med zeboj primerja. Vidil si, postavimo, zeleno perje, zelen travnik, zeleno sukno; veš tedaj, kaj ti pové beseda zeleno, in kaj si moreš misliti ž njo, to je, imaš zapopadek od zelenega. Tako imamo že stotero in stotero zapopadkov. Dobro vem, kaj si moram misliti pri besedi miza, stol, okroglo i t. d. in gotovo ne bom pre-

menil nobenega teh zapopadkov s kakim drugim: Z razumam delamo zapopadke. — Z razúmam pa tudi lahko preudarjamo in sodimo, to je, lahko povemo od stvari, kaj so, kakošne da so, in kaj da delajo. Če mislimo na konja, lahko sodimo in rečemo: konj je domača živina, je močen, pelje voz i t. d. — Z razumam pa tudi naša duša lahko sklepa, to je, lahko naredi iz dveh razsod tudi še tretjo zraven; postavimo; vsak človek mora umreti; tudi jez sem človek; zatoraj moram tudi jez umreti. Moremo pa tudi sklepati iz učina na vzrók, postavimo: če je pozimi gorka hiša, lahko mislimo in sklenemo, da je bilo zakurjeno v peči. — Razúm je tedaj tista dušna moč, z katero kako stvar spoznamo, sodimo in sklepamo od nje.

Ako vam kdo pravi: Storite to, kar vam zapovedujejo starši, — lahko hitro spoznate, da je to prav in resnično. Če pa vam kdo reče: Ni vam treba storiti tega, kar so vam zapovedali starši, — lahko zopet spoznate, da ni govoril prav in resnično. — Ako vselej storite to, kar vam zapovedujejo starši, spoznate sami, da delate prav in dobro. Če pa ste staršem nepokorni, lahko spoznate, da ne delate prav, ampak krivično in hudobno. To vse spoznava duša. Tista dušna moč, s katero tedaj človek razločuje pravo od nepravega, se imenuje pa-

met. Pamet je velik božji dar. S pametjo tudi človek lahko spozna, da niso ljudje naredili živali in zelišč, solnca in lune in zvezd, temuč, da je vse to stvaril Bog, da je stvaril tudi človeka, in vse, kar se vidi in ne vidi. S svojo pametno dušo človek lahko spozna tudi Boga, svojega najljubšega očeta.

Pirhi ali pisanke so zelo ušech otrokam; vsak bi rad imel svoj pirh o velikonoči, to se pravi, otrok poželi pirh, in ima moč poželenja. Ima pa moč tudi to studiti, kar mu ni ušech. Bog je dal človeku prosto voljo, da lahko izvoli, kar je prav, če se mu tudi ne poljubi in mu ni ušechno; pa tudi lahko opusti, kar je hudo, če ga tudi še tako mika in vabi. Ta dušna moč je naj žlahtnejša, in daje človeku naj večjo vrednost, ako vse po pravici poželi, izvoli in stori, karkoli premore. Ako hočemo imeti pošteno in prosto voljo, ne smemo pustiti gospodariti meseni poželjivosti, ter si ne dovoliti vsega, česar hoče naše slabo poželenje. Človek si mora pogosto kaj pritergati ali odreči; se mora skerbno premagovati in storiti, kar je prav, ako ravno bi bilo to zelo težavno.

V glaci, pravijo, imam razum in pamet; iz serca pa izvira poželjenje in volja. Ako je serce dobro, čisto in pošteno, so tudi dobre naše misli in želje. Kakoršno pa je naše serce,

*opromena
prodajavca*

taka je tudi naša volja. Kristus pravi: „Kogar je polno sercé, ústa govore; dober človek prinaša dobro iz dobrega zaklada; hudoben človek pa prinaša hudo iz hudega zaklada. Blagor jim, kateri so čistega serca; Boga bodo gledali.“

poslenska

77.

V e s t.

„Otroci! dobra vest je mehko zglavje, na katerem se sladko spi in počiva in enkrat lahko umerje,“ se djali neki gospod učenik svojim učencam; „skerbite za dobro vest!“ „Kaj pa je dobra vest?“ prašajo učenci. Za odgovor jim povedo učenik to le lično povest: „Neki oče pošljejo svojo hčerko Miciko v prodajavnico, da bi zmenjala bankovec za 10 goldinarjev. Prodajavec naglo nasteeje denar, in Micika ga vzame, in gre. Po poti pa vendar tudi še sama denar prešteje, in dobi en goldinar preveč. Vštel se je prodajavec, misli deklica, kaj bom storila? Ne bo pogršil enega goldinarja, če ga obderžim, in drugih 10 goldinarjev pa odrajtam očetu. Toda Bog me vari! Ne smem vzeti in obderžati tega, kar ni mojega; to bi bilo, kakor ukradeno. — Tako pomisli blaga Micika, se oberne, dirja k prodajavcu, in mu da nazaj en goldinar, za kterege se je bil zmotil. To se prodajavcu toliko dobro zdi, da pošteno deklico prav lepo pohvali, in ji ta goldinar podari. Prav

preserčno je veselilo tudi Miciko, in tudi znotraj jo je nekaj hvalilo, da je tako naredila in prav storila. — Kdo je li ukazal deklici, da si naj ne obderži ptujega dnarja? Vest jo je opominjevala. — Kdo je tudi znotraj hvalil blago deklico, da je bila toliko vesela? Hvalila jo je dobra vest, to je znotranji božji glas, ki nas svari pred hudim, in nas graja, če storimo hudo; pa nas tudi hvali za dobro storjeno. — Dokler se varujemo hudega, in storimo dobro, imamo dobro vest; ako pa storimo greh, imamo nemirno in hudo vest.

*Poslušaj svojo vest zvestó,
Te prav vodila vedno bo;
Sercé, ki čisto vest imá,
Je polno slaja rajskega:
Nečista vest pa vedno skli,
Pokoja nima dni, noči.*

78.

S t a n o v i.

Bog je ustvaril lepi raj, in ga je dal Adamu, da bi ga obdeloval. Bog je tedaj delo človeku odkazal že v začetku, da bi si ž njim potrebni živež dobival. Tudi mi si z delam potreben živež služimo, in kdo ne dela, pravi sv. Pavel, naj tudi ne jé. Adam je grešil, in lepi raj se je spremenil v težavno,

solzno dolino. Pravični Bog je djal človeku : „Živel se boš v trudu vse svoje dni, in v potu svojega obraza boš kruh jedel, dokler se ne poverneš v zemljo, iz ktere si vzet.“ Od tistega časa je težavno delo naša osoda; težavnost dela je kazen greha. Voljno jo moramo terpeti in prenašati, da na tem svetu zado-
stujemo za grehe. Pridno delati nam bodi čast, postopati pa gerdo in pregrešno. Delo nas obvaruje mnogo grehov, zakaj lenoba je vsih grehov začetek. Vsakega človeka naj večja dolžnost je : Moli in delaj!

Človek sam ali pa kaka samesna družina si ne more pripravljati in pripraviti vsega, česar je treba za živež, obleko in stanovanje. Tudi naj bolj premeten in močen človek bi si ne mogel sam sozidati hiše, ne sam narejati svoje obleke, in še kruhu, ki ga vsaki dan potrebuje, bi si ne mogel pripravljati, če bi bil sam. Prav dobro je tedaj in še celó po trebno je, da več ljudi skupaj živi na enem kraji. Nekatere družine pridelujejo živež, druge delajo obleko, zopet drugi izdelujejo stanovanja, in še drugi narejajo mnoge orodja in take reči, ktere se ne dobé na vsakem kraji.

Vse, kar potrebujejo ljudje za življenje, pride od Boga. Ljubi Bog je ustvaril rodo-

vitno zemljo, mnoge rastline in živali vsakoršnih plemen; ljubi Bog ohranjuje vse to, in tako vedno po očetovo skerbi za nas, svoje otroke.

Nekteri ljudje se ne pečajo z drugim, kakor s tem, da obdelujejo zemljo in prideujejo živež. Delajo na polji, na travnikih, na vertih, v gojzdih, in se pečajo z živinorejo. To so kmetje, ali kmetovavci.

Drugi se pečajo s tem, da izdelujejo zemljiške pridelke, ter napravljajo stanovanja, obleko in mnogotere orodje. Takim pravimo rokodelci.

Zopet drugi zemeljske pridelke, in druge reči, ki jih delajo rokodelci, skupujejo, in jih prodajajo takim, kateri jih nimajo. Takim ljudem, ki kupujejo in prodajajo, pravimo kupčevavci.

Delo ali opravilo, ktero si človek izvoli do konca svojega življenja se imenuje njegov stan ali poklic. V vsaki deželi so ti trije človeški stanovi: kmetiški, rokodelski in kupčijski. Zraven njih pa so še drugi stanovi, posebno duhovski in uradniški. Duhovski stan je Kristus postavil, da nam oznanuje njegov nauk, deli svete zakramente, ker nas napeljuje k bogoljubnemu življenju.

Zraven dohovske gosposke je pa tudi še deželska ali svetna gosposka, ktera skerbi in varuje, da se v deželi vse lepo, rédno in varno godi in izveršuje. Ti svetni vikši ali uradniki imajo tedaj svoj uradniški stan. Potem je zopet kralj ali cesar, kateri nam je od Boga postavljen za naj vikšo svetovno gosposko. Čez vse pa je Bog, kralj vsih kraljev, kateri čuje in sodi, kako sleherni spolnuje dolžnosti svojega stanu.

Dober človek in kristijan je priden, delaven in zadovoljen v svojem stanu; zraven pa tudi spoštuje vsaki drugi stan. Pokoren je svoji duhovski in deželski gosposki, je udan in zvest svojemu cesarju, ljubi vsakega človeka, kakor samega sebe, in Boga ljubi čez vse.

79.

Srenja.

Kraj, kjer stanujemo, je mesto, terg ali pa je vas. Tu živi skupaj več družin; vsaka ima svoje hiševanje, in vse so tako združene, da pomagajo ena drugi in da vse opravljajo in storé, kar en sam človek opravljati in

storiti ne more. Z združenimi močmi se marsikaj stori, kar posameznim mogoče ni.

Vsi stanovavci enega kraja pomagajo eden drugemu in imajo skupaj marsiktere pravice in dolžnosti. Taka zveza se imenuje občina ali srenja. Veliko je opraviti za srenjsko korist; vsak posamezni ud ne more vsega tega sam opravljati, in storiti. Zavaljo tega so pri vsaki srenji odločene nekte osee, ktere v imenu vseh drugih srenjčanov preskerbujejo srenjske zadeve. Te osebe so župan in svetovavci. Županstvo je srenjska gosposka. Ona priseže pri Bogu, da bo vestno in postavno skerbela za srenjski blagor, in da bo nepremakljivo udana in zvesta svojemu presvetlemu cesarju.

Pokoren ud srenje povišuje srenjski blagor, nepokorni pa ga podkopuje, in pripravi nemir v srenjo, popači druge s svojim slabim izgledam, in zasluži kazen. Da je v srenji vse rédno in mirno, je treba takega kaznovati, kdor ni miren in réden, kakor drugi. Tako mora biti pri vsaki družini, v šoli in pri srenji.

Vse to, kar je potrebno in koristno srenjskim stanovavcam, mora srenja preskerbovati. Naj imenitneje poslopje v vsakem kraji je cerkev, kamor se shajajo stano-

vavci k očitni božji službi, kjer se opravlja daritev svete maše, in kjer se shranuje presveto rešnje telo. Srenja mora za svojo cerkev skerbeti, da je čedno in spodobno opravljena. Ako ima srenja lepo in spodobno cerkev, kaže, da ima tudi pobožnega duha. Ravno tako mora srenja skerbeti tudi za šolo, kjer se srenjski otroci učé in napeljujejo, da bi bili enkrat modri in pošteni ljudje. Kar otroci pridobivajo v šoli potrebnega in dobrega, to koristi vsi srenji. Srenja mora tedaj skerbeti za šolsko hišo, da jo ohranjuje, kakor je prav in potrebno. Za šolski nauk mora srenja skerbeti s tem, da natanko, zvesto in postavno rada plačuje šolskega učenika, in da ga spoštuje, kakor svojega dobrotnika; pa tudi mora srenja skerbeti za šolski nauk s tem, da gleda in čuje, da vsi otroci, ki so za uk, pridno hodijo v šolo, in da se nič ne zgodi, kar bi oviralo šolsko izrejo in učenikove trude.

Kjer je več ljudi skupaj, je tudi treba paziti, da se ne razdere mir, in da se nikomur ne dela kaka škoda. To mora skerbeti srenjska županija. Za vse to pa je treba previdnosti, truda in tudi denarja. Srenjsko županstvo skerbi za korist vse srenje, posamezni udje pa mu morajo pomagati z

dnarjem in tudi z delam, če je treba. Vse to se mora na tanko in postavno odrajtovati.

Vsi stanovavci enega kraja ali pa tudi iz več krajev skupaj, ki so pridruženi k eni farni cerkvi, se imenujejo farna srenja ali fara. Vikši pri vsaki fari so gospod fajmošter. Oni skerbé posebno tudi za dušno srečo svojih farmanov, in se imenujejo tudi duhovni oskerbnik ali duhovni oče. Fajmošter so tedaj duhovna gosposka v svoji farni srenji, in so zraven tudi prednik šol, ktere so v tisti okolici. Oni učé kerščanski nauk, oznanjujejo božjo besedo, opravljajo očitno božjo službo, delé svete zakramente in spremljajo mertve na pokapolišče. Duhovni gospod pomagajo svojim farmanam pri vseh rečeh od zibeli do groba, in so tedaj njih velik dobrotnik. Dobri farmani spoštujejo svojega duhovna, kakor svojega pravega očeta, in duhoven jih imajo za svoje farne otroke.

Deželna oblast.

Pri vsaki hiši in pri vsaki sošeski mora kdo biti, da zapoveduje, kdaj in kako naj

se vse opravlja, kar je potrebno za hišo in sovesko, da se po tem takem ohrani red, mir in edinost. Ravno tako in še bolj je potrebno za vso deželo, kjer živi toliko družin in sovesk, da je kdo, ki zapoveduje vsem prebivavcam po deželi, in čuje, da je povsod vse redno, pokojno in pravično, in da se ohranjuje varnost življenja in lastnina vsem prebivavcam. Tega občnega oskerbnika imenujemo deželnega oblastnika. Deželni oblastnik je namenjen in postavljen od Boga. To nas razločno uči in nam kaže sveto pismo: „Kterikoli so oblastniki, so postavljeni od Boga.“ — „Kdor se zoperstavlja oblasti, se zoperstavlja božji volji, zakaj oblastnik je namesto Boga.“

Naš deželni oblastnik so presvetli cesar **Franc Jožef I.**, nas občni oče, kateri skerbé za 35.000.000 avstrijanskih podložnikov, kateri so mnogih narodov in raznih jezikov. Vse svoje podložne bi radi vidili in imeli srečne, in vsem bi radi storili prav in dobro, kakor oče svojim ljubim otrokam. Toda, kako težavno je to! Moliti moramo za svetlega cesarja, jih ljubiti, zvesto in voljno spolnovati njih postave in ukaze, in moramo vselej lepo in spoštljivo govoriti od njih, kakor pravi sveti duh: „Moj sin! boj Boga, in

spoštuj cesarja in ne pridružuj se njunim zaničevavcam.“

Kar presvetli cesar ne morejo sami pregledati in uravnovati, jim pripomagajo cesarski, kraljevi oblastniki, kateri imajo pravicočast in oblast od cesarja. Svetli cesar imajo svoje ministre, v vsaki kronovini pa svoje namestnike ali deželne poglavarje. Vsaka kronovina ima svoje okrožja s svojim poglavarjem in z uradniki, kateri v imenu presvetlega cesarja vladajo svoje okrožja, in skerbé za njih srečo in blagostanje. Pa tudi srenjski župani, svetovavci in odborniki morajo pridno pomagati cesarskim urednikam, da je vse lepo mirno, in da se množi in zvišuje sreča in splošna blagovitost.

81.

Dolžnosti podložnih.

Ne le samo svetlemu cesarju moramo biti iz serca udani, kakor otroci svojemu skerbnemu očetu; tudi cesarske namestnike, deželsko gosposko smo dolžni spoštovati in natanko in zadovoljno spolnovati njih ukaze in povelja. „Vsaki bodi podložen višji oblasti, zakaj le od Boga je vsaka oblast, in vse

kteri imajo oblast, postavil je Bog. Kdor se tedaj ustavlja oblasti, ta se ustavlja božji naredbi, in nakopuje sam sebi pogubljenje.“

Dolžnost vsakega podložnega je pa tudi, da ljubi svojo deželo. Ni še zadosti, da le v sercu občutimo vse vesele in žalostne dogodbe svoje dežele, in da ji iz serca voščimo vse dobro; dolžni smo tudi z besedo in djanjem, z blagam iz življenjem, če je treba, pomagati svoji deželi. Dolžni smo braniti svojo deželo, da ne pridejo zunanji sovražniki na-njo, da ne palijo mest, vasi in hramov, in da nam ne jemljejo premoženja in življenja. Kogar Bog po gosposki zakliče na vojaščino, se ne sme braniti, ampak mora biti pripravljen se vojskovati za vero, cesarja in za domovino, in mora ji darovati tudi svoje premoženje in življenje, ako ne more biti drugače.

Varujmo pa se tudi skrivnih zapeljicov, kateri podpihujejo deželane in na tihem puntajo in šuntajo ljudstvo zoper poglavarje, kralje in cesarje, ter nosijo strašnega razboja ogenj v streho. V ognji pogori hiša, v puntu pa dežela.

Pokáj! so davki?

„Pokáj toliko davkov pri nas?“ prašajo radi nekteri nezadovoljneži. — V božjo čast in za povišanje pobožnosti morajo biti cerkve in šole. K temu je treba duhovskih in deželskih učenikov in prednikov. Da se ohranjuje red in pokoj, varnost življenja in premoženja, in da se spolnujejo postave in povelja deželnega oblastnika, so potrebni uredniki, sodniki in drugi cesarski služabniki, ktere morajo podložni živiti. Da se kupčija zljajšuje in povišuje, da se obilni domači pridelki drugim pošiljajo, in da se druge potrebne reči vozijo iz drugih krajev, se morajo napravljati in ohranovati železnice, ceste, mostovi in druge take naprave. Da se zunanji sovražniki odvräčujejo od domovine, so potrebni vojaki in vojaške trume. Ti morajo biti vsi preživljeni, oskerbljeni in napravljeni s potrebnim orodjem, in še druge branivne naredbe se morajo pripravljati.

Ker te naredbe in naprave koristijo vsi deželi, je tudi vsak podložen dolžan po svoji moči in po svojem premoženji pomagati k potrebam dežele, in je tudi dolžan zadovoljno

in zvesto opravljati in odrajtovati vse davke, kateri so naloženi in se nakladajo deželi na korist.

Več ko je po svetu goljufov, hudodelcev in krivičnikov, več morajo presvetli cesar imeti pomočnikov in varhov; po številu teh rastejo tudi davki. Ako bi bilo manj hudobnežev in zunanjih sovražnikov, bi padali in se zmanjševali tudi davki; punti in vojske pa povišujejo davke. Kako neumno je tedaj, ako kdo čerti gosposko, ktera pobira zemljiške, užitne, dohodne in druge davke! Kako hudobno bi bilo goljufati pri daciji! Namesti takega goljufa morajo dodajati drugi; taka goljufija je tatvina, po kateri se okrade vsa dežela in država. Nam v izgled je Kristus plačal dacijo: za sé in za Petra, in je rekel: „Dajte cesarju, kar je cesarjevega, in Bogu, kar je božjega.“

83.

Človeški udje se spuntajo.

Svoje dni, tako pripovedujejo, so se vsi udje človeškega trupla naveličali služiti želodcu, in se spuntajo, rekoč: „Pokáj bi mi težko delali in pripravljali želodcu, on pa bi sladko užival brez dela?“ Noge niso hotle več nositi, roke ne delati, zobje ne gristi, tudi nos se je vihal in bra-

nil ohati. „Saj smo vsi udje enaki,“ so djali, „vsi bomo uživali in enako veselo živeli. — Pervi dan svoje nepokorščine so puntarski udje izhajali še precej dobro, in so bili prav dobre volje. Drugi dan že začno slabeti, tretji dan onemagovati; četrty dan so bili tako oslabljeni, da se niso mogli ne ganiti, in peti dan so že skoro umirali.

Puntarski udje pokličejo derzavni zbor, da bi se posvetovali in postavili svojo vlado: ali lej reve! Oči so tako vpadle in oslabele, da niso mogle razločiti nobene reči; noge so omahovale in niso mogle nositi trupla; roke so se tresle od slabosti, in tudi jezik, poprej naj hujši podpihovavec, se ni mogel več obračati po ustih. Truplo je ležalo na tleh, in je že pojemalo.

Zdaj se oglasi glava, rekoč: „Prevzetni puntarji, zdaj vidite, kam ste prišli! Želodcu niste hotli odrajtovati, kar mu gre, pa tudi on nima moči, da bi vam dal, kar potrebujete. Vi mu nimate pomagati, zato pa vam tudi on ne more pomagati.“ — „Res je tako,“ poterdijo vsi udje; prav ima želodec, da nas priganja k delu.“ — Voljno seže vsaki ud za svoje delo, in vsi dajejo radi želodcu to, česar potrebuje. Kmalo ozdravijo zopet vsi udje, in postajajo terdni in močni.

Tako se godi vsaki deržavi, v kateri je potreba delavcov, pa tudi vladacov. Podložni plačujejo davke, gosposka pa jim daje moč. Enemu brez drugega ni mogoče živeti; Bog je tako naredil in urédil.

Vojaštvo.

Delavcam, kmetam, umétnikam in nam vsim so potrebni varhi, vojaki, kateri nam ohranijo ljubi mir, nas branijo znotrajnih in zunanjih sovražnikov, da smo varni življenja in premoženja. Častitljiv in koristen nam je tedaj vojaški stan, in kogar Bog po gosposki pokliče na vojaščino, se ne sme braniti in ne uhajati. Pobegune in uhajavce čaka ojstra kazen in žalostna smert; serčnega in pogumnega vojaka pa čaka velika čast in plačilo pri vikših, pred svetam in tudi pred Bogam. Mladeneč! kadar pride versta na te, da boš mogel iti k vojaški nabiri, ne odmikaj se, in ne uhajaj k potepuham. Bogu se ne moreš skriti. Če ti je Bog namenil in odločil vojaški stan, mu ne boš utekel drugače, kakor s strašno in nesrečno smertjo. Brez božje volje ne boš vojak, če pa je božja volja takó, naj še tvoja bo! Kaj bo naredil Bog s takim, ki si kvari in spriduje zdrave ude, da bi ne bil za vojaščino? To je velik greh, kterega tudi deželska gosposka po pravici ojstro kaznuje.

Ako si spoznan za vojaka, ne bodi žalosten, ampak bodi vesel, da te je Bog ustva-

ril verlega junaka, kakoršnega potrebuje cesar. Voljno in serčno prisezi na bandero! tvoja služba bo častita in srečna, ako boš priden in zvest. Nikdar ne pozabi svoje prisege, dokler ne dostojiš in ne doslužiš odločenih let! Kdor uhaja, prelomi prisego, zasmehuje Boga, in zastavi svojo dušo hudobnemu duhu. Vojaški pobegun ne sme na svetlo, in je kakor volk v domači deželi. Ako ga vlové, ga ojestro kaznujejo; ako pa ga ne dobé, ga bo dobil peklenski sovražnik.

85.

Špartanka.

Šparta staro mesto bilo, ki junakov spodredilo, hrabrih sinov slavni broj. Kakor skale v boju stali, radi so življenje dali, vbrant dom in venec svoj.

Sin Špartanke pa pobegne, ko mu strah na serce segne, in prinese k domu meč. Mati sinu meč izdere, in mu persi ž njim predere: „Ne boš vhajal,“ pravi, „več!“

„Mati, kaj ste mi storili!“ zdiha, „sina ste vmorili; ne poznate sina več?“ — „Lažeš, zanič!“ reče mati, „sina nočem te poznati; moj sin z vojske ne beží!“

Se Slovenka ne sramuješ, ko Špartanko hvalit' čuješ? Kako govoriš pa ti? — Gerda, slaba taka mati, ki zamore sinu djati: Sin! le ujdi in se skrij!“

Bežec, ki iz vojske vhaja, dom sovražnikam izdaja, on je Iškarjotov brat. Hitro bode tihotapec vsake hudobije hlapec, bo razbojnik, in bo tat.

86.

Trije nanki za vojake.

Pobožna in bogaboječa mati je naročila svojemu sinu, ko je šel na vojsko, te le posebne tri nauke:

1. Boj se Boga, in zvesto služi gospodu vojaških trum, ako ne moreš očitno, pa saj moli v duhu. Kdor ne služi Bogu, tudi ni zvest cesarju. Vojak brez vere in pa ptič brez perut sta enaka. Hrabri božji vojščaki so bili Jozue in David, sveti Juri, sveti Martin, sveti Boštjan, sveti Florijan in veliko drugih, ki so zdaj svetniki.

2. Varuj se greha; greh je naj hujši sovražnik. Bodi pokoren in zvest; nezvestoba enega samega lahko pokonča vse kerdelo.

Izdajavec ne najde pokoja na svetu, in božja kazen mu ne odide.

3. Na bojišču bodi lev, doma pa jagnje; bodi pogumen proti sovražnikom in ljudomil premaganim, in nikoli ne zataji kerščanskega sočutja. Ne boj se krogel, kadar krog tebe žvižgajo; umreti za dom in cesarja je slavno, in srečna je smert, ako si v gnadi božji. Ne bo te zadela krogla, če ni božja volja; v božjih rokah si, kjer si in kodar hodiš. Padali bodo na desnici, umirali na levici, ti pa boš prišel zdrav in vesel domu, ako je božja volja. — Bog te obvaruj!

To je bilo dobre matere lepo slovo.

87.

Sveti Martin.

Sveti Martin je bil rojen leta 316 in sicer v ajdovski veri. Njegov oče je bil imeniten vojak. Tudi Martin si je izvolil vojaštvo. Vidil pa je pri vojaki marsikaj nerodnega in razujzdanega, kar je dobrega mladenča silno v serci bolelo; in se zatoraj tudi nikoli ni udeleževal takih nespodobnosti svojih tovaršev, temuč še prizadeval si je, jih, kolikor je mogel, odvrčevati od gerdih navad.

Martin je imel prav dobro, pobožno in usmiljeno serce. — Nek hud zimski dan, ko je šel z vojaki iz mesta, zagleda berača, ki je na pol gol in zmerznjen ležal na cesti, in milo zdihoval in prosil miloščine. Toda drugi memo gredoči se ne zmenijo za njega, Martinu pa se v serce smili. Misli si: Denarja nimam, kaj bi li revežu dal? Naglo vzame svoj vojaški plajšč od sebe, potegne meč, in prereže plajšč čez sredo; dá ga polovico beraču, z drugo pa se zopet ogerne. Ko tako na pol ogernjen Martin tovarše doide, se mu posmehujejo in ga zaničujejo. On pa ne posluša zasramovanja, temuč se le veseli, da je mogel siromaku pomagati. — Po noči potem se mu prikaže zveličar v družbi angelov, oblečen s polovico plajšča, ter jim reče: „Martin me je oblekel s tem oblačilam; ker vse, kar kdo stori naj manjšemu svojih bratov, to meni samemu stori!“ Ta prikazen je Martina tolikanj ganila, da se je dal precej drugi dan kerstiti. Bil je potem še celó škof na Francoskem, in je umerl kot svetnik leta 402.

Četerti razdelek.

Naravopisje.

88.

Živalstvo.

Lepo je na polji, kadar spomladi in po letu krog in krog vse zeleni in cvete, Solnce močno sije in vse ogreva; prijetno je se hladiti v senci koščatih dreves; studenci šumljajo po gladkih kamenčkih in se vijó po cvetečem travniku. Vendar bi nam zemlja ne bila tako ljuba, ako bi na nji ne živele tudi mnoge in različne živali. Naj lepše cvetje je mutasto; drobni ptički pa veselo skačejo od vejice do vejice, žvergolé in prepevajo, ter oživljajo vse okoli sebe. Po cvetji šumé pridne čebele in letajo pisani metulji; po zemlji pa vse mergoli različnih mergolincev, kebrov in drugih živalic. Nekaj se jih

giblje sem, nekaj tje. V potokih plavajo gibčne ribe, in se poskušajo ena pred drugo naprej in nazaj. Zraven teh brezštevilnih živalic vidimo pa tudi na paši čede ovác, krav, volov in konj. Bog je ustvaril toliko žival, da jih je napolnjena vsa zemlja. Vidimo jih po zraku in v vodi, po gorah in dolinah; tudi še celó v zemlji veliko živalic prebiva.

Vsaka živalica na zemlji najde svoj živ-e-ž, ena travico, druga zernice, tretja meso. Oče nebeški vse preživi o pravem času.

Vsaka žival ima svoje različno telo tako modro ustvarjeno, kakor ga potrebuje, s takimi lastnostimi, kakoršne se ji prilegajo. Nekatere lazijo počasu, druge naglo letajo po dveh, po štirih, tudi po šestih in še po več nogah. Nekatere imajo perute in noge; druge nimajo ne nog ne perut, kakor červi, kateri le gibaje se po zemlji lazijo. Ribe imajo plavute, s kterimi kakor blisk po vodi švigajo.

Različna in prav primerna je živalska odeja, s katero jih je preškerbel debrotljivi stvarnik. Po vročih krajih imajo živali večjidel tanko dlako, kakor slon; po merzlih krajih pa so zeló kosmate, kakor medved. Na zimo zraste pticam bolj gosto perje, konjem, volam in kravam pa bolj gosta dlaka, da jih ne zebe. Ribe imajo gladke, terde luske

s polzko žlezo prevlečene, da lahko plavajo in se gibljejo po vodi, in da se ne ranijo po kamnji in po koreninah. — Živalska obleka koristi tudi človeku. Daje nam kožuh za zimo, volno za sukno in perje za posteljo; še zajec nam daje svojo mehko volno za klobuk. Kako modro Oče nebeški vse oskerbi!

Doječe živali.

Nektere živali storé žive mlade, ki jih potem doje. Imenujejo se zavoljo tega doječe živali. Imajo rudečo in gorko kri, in dihajo s plučmi. Doječe živali živé večjidel na suhem; le nekoliko jih je tudi v vodi.

Naj koristnejše so nam naše domače živali. Konj, osel, vol, krava, prešič, ovca, koza nam koristijo za živež, za delo in za zložnost. Pes varuje hišo in premoženje in hodi tudi na lov. Mačka lovi miši in podgane, i t. d.

Po gojzdi in gorah živé lovske zveri, postavimo: jelen, serna, divja koza, zajec, veverca, polh i t. d. Lovstvo je kratkočasno, pa tudi nevarno; za kmeta je močno za-

peljivo in zelo škodljivo. Pregovor pravi: „Kmet na strelu, polje v plevelu.“

Veliko doječih žival se živi od mesa drugih manjših žival; nektare celó cloveka napadajo, če so zelo sostradane. Imenujemo jih zatoraj ropne živali. Prebivajo po gojzdih, gorah in luknjah. Ropne živali v naših krajih so lesica: dihur, kuna, podlasica, jazbec, volk in medved; v gorkih krajih pa: lev, tiger in ris.

Smešne doživke so opice ali merkovicice. Hodijo po štirih nogah; znajo dobro oponašati ljudi in druge živali, so mnogoverstne postave, in nektare zelo podobne cloveku.

Povodne doživke so v naših krajih vidre, ki živé za vodami in po jezerih, kjer se potikajo po luknjah. Vidra ima rujavo kožo, iz ktere se delajo drage kape; njeno meso se sme tudi v postu jesti.

90.

G o v e d a.

Med domačo živiró je goveda naj koristjnéša. Za poljodelstvo je še važnejša kakor konj. Vol vleče oravno drevo, vozi o žetvi polni voz domu, in gnoji zopet izser-

kano njivo. Ubožni kmetje, kateri ne morejo imeti konja, se živé s kakima dvema kravama. Koliko bogastvo, kako obilne dari ima človek v ti sami živali! Goveda mu daje naj zdravše in tečnejše meso, ki je velikim vsakdanji živež, kterega se nikoli naveličamo, kakor tudi ljubega kruha ne. Kako blaženo je mleko, iz kterega napravljamo sir in maslo, ktero rabimo pri kavi, močnatih jedilih in pri različnih pekarijah. Z govejo tolšo si razsvetljujemo noč in čedimo perilo; zakaj naše sveče in miljo napravljajo večjidel iz loja goveje živine. Kožo od govedine nosimo na nogah, s kostmi si lase češemo, s kervijo čistimo sladkor. Goveda je blagoslov in dar božji. Še celó neka bolezen te živali, namreč kravje koze, je postala dobrota za človeštvo. — Za veliko dobrega, kar clovek dobiva od goveje živine, pa ona tudi hoče, da jo dobro oskerbujemo.

Govedo štejemo, kakor ovco in kozo, h prežvekovavkam. Te živali imajo po štiri želodce. Rastline, od katerih se živé, pridejo le malo prežvečene v prvi želodec in iz tega v drugega. Iz tega se pahajo v gobec, in pridejo potem v tretji in četerti čelodec, da se popolnoma prekuhajo.

91.

Pastir.

Bilo je lepo prijetno jutro, in srenjski pastir je pasel na zelenem pašniku svojo živino. Solnce je ravno vzhajalo in vse okoli je bilo pozlačeno z rumenimi žarki. Travniki so bili prepreženi z naj lepšimi cveticami, na katerih se je blesketala zlata in sreberna rosa. Ptiči so peli svoje juterne pesmi, in škerjanec se je povzdigoval visoko po zraku, kot naj veselši pevec med krilatimi tovarši. Mirno in veselo se je pasla pastirska čeda po zeleni ledini — Vso to čednika globoko gine. Misli na Boga, kateri preskerbuje, ohranjuje in razveseljuje toliko stvari pod nebam in na zemlji. Tudi mu živo na misel pride, kar so v nedeljo gospod duhovni oče v cerkvi govorili od velikosti in dobrote božje. Zbudé se mu v sercu pobožne misli in sklepi, ter pravi sam pri sebi: O Bog, kako lepo je vendar vse, kar si ustvaril, in kako ljubezniv in milostljiv si vsim svojim brezštevilmnim stvarjem! O kako zeló sem srečen, da te tudi jez, ubogi pastir, morem spoznati in častiti! Tukaj sem čisto sam, toda ti o gospod! me vidiš, in imaš tvoje dopadajenje nad mano, če tudi na tihem spolnujem tvoje sveto voljo. Obljubim ti, da ti bom vselej zvest po svojem stanu. Varoval bom škode, in bom storil dobrega, kar bom mogel. S čim bi se li mogel tebi zato bolj hvaležnega skazati,

kakor z zvesto pokoršnostjo in s preserčno ljubeznijo!

Tako je premišljeval in govoril pobožen pastir, ter je šel po pašniku, ga je trebil, je popravljajal plot, je zatiral škodljive rastline in nabiral dobre in zdravilne. Z eno besedo: on si je vedno prizadeval, da je storil kaj dobrega in tako pomagal svojemu bližnjimu. — Vsi ljudje v vasi so radi imeli tega priljudnega in delavnega čednika, in ga niso zapustili, kadar je bil že star in nezmožen.

Tako je lahko človek tudi v naj nižjem stanu pobožen, lahko dela dobro, in pomaga sebi in svojemu bližnjemu.

92.

Pastirska pesen.

1. Na trati zeleni
Ni šuma ljudi,
Je ž'vinca pri meni
Me pet' veseli.	4. Okó nevošljivo
Je Kajnovó res,
Al' Bog dopadljivo
Dar gleda z nebes.
2. Prijazno odpira
Se gor mi nebó;
Se milo ozira
V mé božje okó.	5. Za čedami z brati
Tud Jožef rad gré;
Vse skoz obderžati
Nedolžno serée.
3. Pastirstvo izvoli
Si Abelj najpred;
Bogá on rad moli,
Daruje od čed.	6. S'cer bratov zavidnost
V Egipt ga prodá,
Al' božja previdnost
Ga v čast pripeljá.

7. In David bil tudi 12. O srečne dušice
 Pastirček še mlad ; K' se njega deržé,
 Se hvale nevtrudi So prave ovčice,
 Gospodu spevat'. Za njim le hité !
8. Pri ovčjem kerdelu 13. Pri Jezusu biti
 Od Boga poznan,
 Poglej, Izraelu
 Za kralja je dan. V ljubezni povsod,
 Za njim le hoditi,
 Kjer kaže on pot.
9. So pri Betlehemu 14. To želje so moje.
 Pastirci s'rotni,
 In znani le njemu,
 K' je stvarnik reči. To Bog ti mi daj,
 Od milosti svoje
 Ne loči me kdaj.
10. Njim angel gospodov 15. Potem prepevati
 Oznani najpred :
 „Zveličar rodov
 Je rojen na svet.“ Veselo jez smem ;
 Zakaj žalovati —
 Kaj bat' se ne vem !
11. Se tud imenuje 16. Če tudi zapira
 Sam Jezus pastir ;
 Nad svojimi čuje,
 In vodi jih v mir. Oblak mi nebó,
 Se milo ozira
 V me božje okó.

93.

P e s.

Domač varh in človekov zvest prijatelj
 je pes, kateri je mnogoverstnih plemen in

razne postave. Angleški pes je visok in dolg, pa medel in pretergan. Mesarski pes je velik in se dobro redi. Ovčarski pes nosi grebenico, da ga volk ne zadavi. Lovski psi so medli in nagli. Koder ima kodrasto dlako, in se rad nauči mnogoverstnih burk. Prihišni pes čuje in laja ponoči in po dnevu.

Psam se ne sme dajati prevroče jesti, pa tudi pretepati in dražiti se ne smejo, da ne stečejo. Stekli pes ima strašno strupene sline; če ktereга vgrizne, ali če ga le oslini, tudi steče, bodi si človek ali kaka žival. Stečejo tudi volkovi in mačke. Kadar pes neha lajati in ne pije, ampak žalostno omahuje in reži celó nad domačimi, ako pobeša ušesa in stiska rep med noge, ako začne jezik moletí iz gobca in sline cediti, naznanja, da je stekel, in berž ga je treba ustreliti in globoko zakopati. Kogar stekel pes vgrizne, naj si hitro rano iztiska, da izteče kri in žnjo strupene sline. Potem naj umiva rano z lugam, z apneno, s solnato ali pa s svojo vodo. Potrebno je potem rano ožgati z žarečim železom, in hitro poslati po zdravnika.

Lagati ne!

Matiček je popotoval z nekim kupcam v daljne kraje, in tukaj se je navadil prav nesramno lagati. Ko pride domu, ga vzamejo oče sabo v bližnje mesto, kjer ni bil še nikoli. Po poti se pogovarjata od mnogih reči, kako je to in uno po svetu. Dojde ju neki mesar z velikim psam. Matiček pogleda psa, in reče očetu: „Vidil sem, že ne vem dobro kje, še desetkrat večjega psa, kakor je ta. Gotovo je bil večji, kakor naš naj večji konj.“ — Oče ki so precej vedili, da se je sinek debelo zlagal, pravijo na to: „Ta se ti je znabiti vidil enmalo prevelek; pa vse je mogoče, ker v vsakem kraji se še vidi kaj posebnega in čudnega. Tudi tukaj,“ pravijo oče nalaš, „ne daleč od tod, je čudapoln most, ki je pa tako narejen, da če tak človek čeznj gre, ki se je zlagal tisti dan, se mu gotovo noga zlomi na njem. Le urno hodiva, bova kmalo tam!“ Matiček dobro vé, kaj mu je, in se zelo prestraši. Vedno bolj in bolj ostaja zadaj in vpije za očetam: „Oče, kako sem vam že pravil od tistega psa, da je tako velik kakor naš konj? To je res enmalo preveč, pa tako velik je bil vendar, kakor vol.“ Oče gredó pa tiho in vedno hitreje naprej. Matiček vpije zopet za očetam: „Ne hodite vendar tako naglo, govoriva še od tistega psa. Pes ni bil ravno tako

velik, kakor vol, večji pa je bil, kakor kako tele.“ Prišla sta že do mosta, in treba jima je čez iti. Oče hočejo naravnost čez; pa Matiček jih prime za roko, rekoč: „Ljubi oče! Počakajte še enmalo, preden greva čez most. Tisti pes ni bil nič večji, kakor drugi psi.“ Oče ga potem terdó pozvaré in pravijo: „Matiček, lagati ne!“

95.

Lesica.

Kdo še ni slišal od zvite in premetene lesice? Velika je kot sreden ovčarsk pes; ima vozek gobec, ojstre zobe in kremplje in zeló kosmat rep. Dlaka njena je rudeča; v ptujih deželah so pa tudi černe, sive in bele lesice. Za živež ima lesica najraje kuretino, golobe, gosi in race, zajce, mleko in jajca; posebno pa hrepeni po medu in grojzdju. Če sicer nič teh svojih sladkarij doseči ne more, se pa tudi zadovolji, ako ima kače, kušarje, žabe, miši in podgane. Ves živež si pridobuje večjidel po noči in z zvijačami. Dasiravno sta s psam bližnjega rodu, se vendar zeló sovražita. Če psi gonijo lesico, in če ji gre že hudo za kožo, skače sem ter tje, se potem zažene na kako skalo al na

kak štor, in se potuhne. Psi zgubé sled, in ne pridejo ji blizo. Tako se reši. Veliko smešnega in zvitega pripovedujejo od lesice. Zato tud imenujejo zvitega in prekanjenega človeka lesico.

Lesičjo kožo kerznarji porabijo za podvleko pri kožuhih. Meso pa ni kaj dobro. Lovci sovražijo lesice posebno zato, ker jim pojedajo zajce; gospodinje pa, ker jim kra-dejo pridne kokoši, ktere bi jim nanesle še veliko jaje za kuho in za prodaj.

96.

Molitev tudi slabega stori serčnega.

V neki vasi na Ogerskem je stanovala uboga vdova. Bila je bolna, in ker ji primankuje derv, pošle svoja dva dečka s sanmi v hosto po nje. Starji deček ni bil še popolno dvajset let star, mlajši pa še le osem. Ko gresta s sanmi memo cerkve, pravi mlajši: „Tonče meni je danes prav nekako čudno pri sercu; zdi se mi, kakor da bi naju čakala kaka nesreča. Pojdiva popred v cerkev.“ Starji odgovori: „Le pojdiva v cerkev; saj vsako delo moramo z Bogam začeti.“ Popustita tedaj sani pred cerkvenimi vratmi, gresta noter in molita. Potem gresta veselo naprej, akoravno prav težko hodita po snegu. Dobila sta veliko suhih derv, in ravno se pripravljata, da bi jih

naložila in povezala, kar zagledata od daleč dva volka, ki sta naravnost derla proti njima. Uiti jima ni bilo mogoče. Drevesa, de bi splezala nanj, ni bilo blizo, ker okoli in okoli je bila sama hosta in germovje. In kaj bi jima bilo pomagalo tudi naj visokeje drevo? Volka bi bila stražila in ju čakala pod drevesam; mogla bi se bila jima udati. Kaj bi li storila v tej veliki sili? Starji, pogumen deček, hitro zakrije s sanmi mlajšega brata, in dene gori še derv in hoste, ter mu prigovarja „Moli, pa ne gani se, jez sem serčan!“ — „Oh ljubi bratec,“ pravi jokaje mali deček, „če bi mi dva tukaj umerla, kaj bodo vendar počeli najna ljuba mati!“ — Manjši deček je pod dervmi; večji pa se ustopi s sekiro naproti. Kadar pride volk proti njemu, go mahne s sekiro tako močno po glavi, da precej telebi na tla. Med tem pa prime dečka drugi volk za ramo, in ga verže na tla. On pa zgrabi z vso močjo volkov gobec, ga derži od sebe, in nič ne vpije, da bi ne izdal svojega skritega brata. Manjšega brata obide spodaj neka groza, verže sani in derva od sebe, popade sekiro, ki je ležala na tleh, in seka z vso močjo po volku. Volk se oberne in zažene na drugega sovražnika, in raztergal bi ga bil, ko bi ne bil starji brat urno segel po sekiro, s katero je vdaril volka po glavi, in tudi tega pobil.

Tako sta tedaj dva slaba dečka z božjo pomočjo in s serčnostjo pokončala dva razserdena volka in sta se srečno rešila. Strahama ogledu-

jesta zveri, ki ste ležale na tleh z odpertima žrelama, ogledujeta bude in ojstre zobe, kateri ju bi bili kmalo raztergali. Oba poklekmeta, molita in zahvalita Boga za prečudno zmago in rešenje. Potem naložita derva in mrtva volka na sani, ingresta neizrečeno vesela proti domu.

97.

Velblod (kamela).

V vsakem kraji je Bog posebne živali ustvaril, da človeku služijo. Nam je dal konje in govedo, prebivavcam v ledenih severnih krajih pa dérježe ali severne jelene, Prebivavcam velikih pušav je Bog velbloda ali kamelo podaril. Neizmerne pešene planjave, ktere se razprostirajo med Azijo in Afriko, bi ločile ondotne prebivavce, kakor nas Evropejce loči atlantovo morje od Amerike; vsa kupčija bi zastala, ali bi bila nemogoča, ko bi ne nila božja previdnost podelila tem krajem velbloda.

Mislimo si lepega arabskega konja, kako kmali bi se pogreznil v valovih pešenega morja, in bi poginil! Kopita bi se mu razpokale in noge bi ohromele. Velblod ima pa na podplatih kos mesa, ki je z debelo kožo obdan. Ta mesnata in vendar ne preobčutljiva noga mu lajša težavno hojo po

pesku. Konj bi ne mogel težkih tovorov nositi, posebno zato ne, ker bi se mu moralo razun tovora tudi veliko kerme za živež naglagati. Velblod pa za sé kaj malo potrebuje; s koprivami in z osatam je zadovoljen, pa lahko dvanajst centov nosi in na dan pride po dvanajst milj daleč. Velblodove gerbi ste sedlo same na sebi. Velblod je 7—8 čevljev visok, tedaj višji, kot naj večji konj. Ta visokost pa pri nakladanju ni prav nič na poti, ker velblod vselej na kolena pade, kadar mu nakladajo ali razkladajo.—Pušava ne rodi ne ovsa, ne ječmena, ki sta za tovarne konje potrebna, ampak le tu in tam kako bodeče zeliše iz pod peska poganja, in s tem je velblod zadovoljen. Modri stvarnik mu je dal terde ustnice, da ga osorne koprive in pusti osat ne bodejo. Velblod lahko štiri in dvajset ur strada, konj pa tega ne more; še več pa je vredna velblodova lastnost, da v naj hujši pušavni soparici osem ali pa še več dni lahko žejo terpi. Prežvekovavke, h katerim se tudi velblod prišteva, imajo po štiri želodce, velblod jih ima pa pet. Peti želodec je posebno znameniten; v tega namreč velblod lahko veliko vode shrani. Kadar tedaj do vode pride se je dosti napije, in potem še svoj vodnjak napolni. Čudno je posebno to, da voda zmi-

raj hladna in čista ostane, in da se nobenega duha ne navzame. Če so tedaj popotniki v nevarnosti od žeje konec vzeti, zakoljega enega velbloda, in se tako rešijo hude smerti. — Če verh tega še pomislimo, da ta žival le malo spanja potrebuje in skoraj noč in dan lahko popotuje razumeli bomo, zakaj je velblod prebivavcam teh krajev naj ljubša domača žival.

Ako je pa velblod sploh ljudstvam jurtovih dežel kot tovarna žival neprecenljive vrednosti, je za Arabca posebno še veliko bolj imeniten, ker skoro vse, česar ta potrebuje, dobi pri njem; velblod mu daje namreč tudi živež in obleko. Velblodovo mleko je Arabcu poglaviten živež; daje mu sir in maslo. Tudi meso je, posebno od mladih velblodov, katero mu je neizrečeno slastno, in kterega hrani v posebnih posodah. Iz dlake delajo robo za obleko, pa tudi jo prodajajo, kot imenitno blago, v Evropo. Koža daje dobro usnje, in še celó velblodjek Arabci ne rabijo samo za gnoj, ampak tudi za kurjavo. Arabcu je tedaj velblod to, kar je nam konj, ovca in goveda.

L e v.

Le v, kateri v Afriki živi, je ^{na} nar močnejša in naj serčniša zver; njegovo oko je ognjeno, njegov pogled je znamenit in veliven, njegova hoja mogočna. Po pravici se tedaj lev imenuje kralj zverin. Dolg je blizo osem čevljev, visok pa okoli štiri čevlje. Velike grive, ki pokrivajo vrat in pleča, mu dajo veličastno podobo. Ona je manjša kot on, in nima grive. Njegov glas je votlo doneče rjojenje, kakor da bi iz zemlje zagermelo. Po uri daleč se sliši njegov glas, pred katerim beži vsa zverina in skoraj od straha uiti ne more. Zobe ima tako močne, da ž njim vse kosti zdrobi in da v gobcu lahko celo goved seboj vleče. Tudi v repu ima lev tako moč, da lahko ž njim človeka ubije. Vsak dan mora imeti naj manj po 15 funtov mesa. Pri nas vidimo leva samo v menažerijah.

Ko lev zagleda svoj rop, se mu počasu bliža do 12 stopinj, potlej pa nanj skoči, kakor bi strelil, ter ga zgrabi in umori. Tudi človeku je lev nevaren. Kdor se ž njim nameri brez orožja, se more le oteti, če je serčan in se ne da od strahu omamiti. Ako

človek pred levam pri miru in negibljivo ob-
stoji, in mu ojstro v oko gleda, levu navadno
serce upade, ter se počasu splazi in se kmali
pobere. Kdor pa pred levam beži, tega nič
ne more oteti pogube.

99.

P t i c e.

Ptice imajo gorko rudečo kri, pljuča,
da dihajo, dve peruti in kljun, odete so s
perjem, ktero vsako leto enkrat, večjidel
jeseni ali spomladi odveržejo in drugega
dobé. Spomladi nesejo jajca, in izvalé iz
njih mladičke.

Ptiči živé po drevji, pa tudi po vodah,
le malo jih prebiva na terdi zemlji. Nekteri
v svojem času leté v ptuje kraje po samem
in skupaj, in pridejo zopet nazaj. Ptiči nimajo
zob, temuč zobljejo hrano s kljunam, ter ste-
rejo zerno, ali pa ga celega požró.

Prav umetno in čudno je narejeno gnjez-
do nekterik ptičev, in ga znajo dobro skriti
Starka sedi na jajčkih, in leže; on pa ji pre-
peva, jo razveseluje in ji nosi jest.

Ko se mladiči izvalé, jim stari nosijo
jest, dokler niso godni in jih ne izpeljejo.

Veselo jih stara kličeta in vabita letat od veje do veje, od drevesa do drevesa. Hudobno bi bilo, ptičicam razdirati gnjezda, jim jemati jajčica, ali pa loviti in terpinčiti mladiče.

Naj bolj nas razveseljujejo ptice pevke. O juterni zori se začnejo glasiti in prepevati lepe juterne pesmice. Slavček že po noči milo prepeva. Škerjanček žvergoli po polji od jutra do večera, se visoko vzdiguje pod nebo, pa se zopet spuša na zemljo si iskat živeža, ter nam kaže da moramo tudi mi neprenehama moliti in delati. — Šinkovce z žarečim želežam slepiti, da bi rajši peli, je grozovito. Tudi ptičica bi rada tožila, če bi mogla. Rekla bi: Kaj sem ti storila hudega neusmiljeni človek, da mi ljubi vid jemlješ? — Hudobni ptičar je oslepel sto in sto šinkovcov in jih je drago prodajal v mesta. Na stare dni pa je tudi sam oslepel. Vodil ga je neki deček od hiše do hiše prosit kruha. Tako hudo se mu je povračevalo.

Brinovka, kos, kukavica, detal in druge hostne ptice se živé posebno s takimi merčesi, kateri bi škodvali drevju in drugim rastlinam. Pobirajo červe, gosence in druge take škodljive merčese, in so tedaj

naše velike dobrotnice. Tudi vrane, krogarji, kavke, pisane srake in prederzni vrabci pozobljejo in pospravijo veliko škodljivih merčesov.

Postojna, jastreb, sokol, skopec, sova in čuk so ujede ali dereče ptice; imajo močen, zakrivljen kljun in zelo ojstre kremplje.

Ptiči, kateri živé po močvirjih in mlakah imajo dolge noge in dolg kljun, in se redé z ribami, žabami, s kačami in z laznino. Mlakarice so: žerjav, šterk in kljunač.

Posebno koristue so nam kure, race in golobje, ker so nam v živež. Kokoš nese jajca, koklja leže pišeta, in petelin je kakor čuvaj in gospodar med njimi.

Naj lepši ptič pri nas je pav, z lepim, pozlačenim perjem; na solncu rep zasuče v kolo, da se lepo spreminja. Štruc je naj večji ptič, nese jajca, kakor otročja glava debele. Naj manjša ptičica je kolibrij, ki živi v južni Ameriki; nje jajčica so drobne kakor grah. Pri nas je kraljiček, ali kakor mu nekteri pravijo, strežek ali palček naj manjši ptiček.

Tako nam kažejo in pričajo tudi ptice božjo vsegamogočnost modrost, in dobroto.

Ptice pevke.

Neko prijazuo vas je obdajalo vse polno naj rodovitnišega sadnega drevja. Spomladi je bilo čez in čez vse prepreženo s prelepim cvetjem. Veseli ptički so se gnjezdili po košatem drevju, in so sladko prepevali od jutra do večera. Jeseni pa so bile vse drevesa polne slastnega sadja mnogih plemen. Otroci so se razveselovali po vertih, in si nabirali lepih jabelk, hrušek, češpelj in sliv. — Bili so pa v tisti vasi nekteri hudobni dečki, ki so začeli preganjati ljube ptičke, so jim razdirali gnjezda in pobirali mladiče. Uboge živalice so bile vse preplašene in so zapustile ta nemiren kraj. Potihnilo je potem v prijazni vasi lepo ptičje petje in vse je bilo žalostno. Namest ljubih ptičkov pa so prišle gosence in drugi požrešni merčesi, in so požerli lepo cvetje in perje drevesno. Vse gole in brez sadja so stale drevesa po vertih. Otroci pa, ki so popred vsako leto dobivali obilno sadja, so zdaj žalostni postopali pod suhimi stebili, in niso imeli kaj djati v usta. Dobri ptički, ki so jih pregnali hudobni otroci, so poprej po drevesih pobirali škodljive gosence in merčese, da je sadje lepo cvetelo, rastlo in obrodovalo.

Če ptičke preganjaš in gnjezda razdeneš,
Tud' petje in sadje od sebe preženeš.

Selivne ptice.

Nekaj ptičev se ne živi samo z červi, ampak tudi z zernjem, in ti ostanejo tudi pozimi pri nas. Drugi se le z červi živé, in gredó jeseni v druge gorkeje kraje, kjer se golazen ne poskrije v zemljo. Taki se imenujejo selivni ptiči, postavimo: lastovke, penice, pastaričice, kukavica, žerjavi, šterki, postolke i t. d. Žalostno se zbirajo, kadar se odpravljajo, kakor da bi se poslavljalé od naših ljubih krajev. Zbrane se vzdignejo, in leté v daljne daljne dežele prek širokega morja. Kadar se zopet povrača ljuba spomlad, pridejo nazaj tudi selivni ptiči, ter nam prinesejo znane pesmice in obudé novo veselje. Kadar vidiš prijazne selivne ptice zopet priti, misli: Nebeški oče jim je že pri nas za to leto mizo pogernil, da jih bo živil; ako pa Bog za ptičice skerbi, tudi nas, svojih otrok pozabil ne bo. Le tudi ti ne pozabi njega hvaliti in mu zvesto služiti!

Hišna lastovka.

Vsakega veseli, ako vidi spomladi per-
vikrat zopet lastovko sedeti in žvergoleti na
strehi. Prigovor sicer pravi: „Ena lastovka
še ne prinese spomladi;“ vendar ako jo že
vidimo, si lahko mislimo, da se že začenjajo
veseli pomladni dnevi. Lastovka ima dolge
peruti, bel trebušček, širok in vilicam podo-
ben rep. Skoraj celi dan šviga po zraku sem
ter tje, in lovi mnoge merčese. Zdaj šverkne
na ravnost naprej, zdaj se pusti iz zraka
navdol in v hipcu se oberne, ter smukne
tikama nad vodó. Kadar se v poletnih vro-
čih dneh napravlja k hudemu vremenu, leta
lastovka plahama po zraku, in glasno čverči.
Če si naredi gnjezdo pod hlevno, skednjeno
ali hišno streho ali nad oknam, ga ji radi
pustimo, saj ljuba živalica nobenemu ne dela
škode, temuč preganja le škodljive merčese.
Ko se pa približajo jesenski merzli dnevi,
jim ni več ostanka pri nas. Zberejo se sku-
paj v trope, se poslové od svojega starega
doma, in potujejo čez gore in doline, mesta
in dežele, dokler ne pridejo v gorko Afriko.
Nimajo nobenega vodnika in vendar ne zaidejo

na dolgem popotvanji. Gorka pomlad jih zopet pokliče nazaj v naše kraje, kjer svoje stare gnjezdica poišejo. Ako se je že znabiti kak siten vrabec vgnjezdil v njih čedno gnjezdice, ga lastovke vse serdite kmali izkavsajo.

103.

K u k o v i c a.

Vsakdo je že slišal veselega tiča, ki nam sred malega travna, ko še logi niso popolnoma ozeleneli in še samo zvončki in trobentice cvetó, veselo spomlad oznanuje. „Kuku“ vpije, da se daleč čez polje celó v vas in v mesto razlega. Če bi kukovico zares radi ogledali, kakošna je v obraz i kako je oblečena, beži z drevesa na drevo, iz germa v germ, in se nikakor ne da viditi. Po pravici se tedaj pravi od tega tiča, da ga je skoraj vsakteri že slišal, malokdo pa še vidil.

Kukovica je velika kakor golob, po verhu in o straneh pepelnatega perja; po persih in med nogami pa je belkasta in s temnimi progami počez preprežena. Po perji je zelo podobna sokolu, po obrazu pa se dobro loči od

njega; kukovičin kljun je drobán in raván, sokolov pa je debel, kriv in ojster.

Kukovica prebiva v zelenem logu, vsako drevo je njena hiša, slehern germiček njena stanica. Za družčino ne mara. Samotna leta ves ljubi dan urnih perut po svojem pohištvu in kot prevzeten gospodar ne terpi ne gostov ne beračev v njem. Zakaj pa tako sovraži vsako družčino, in je le naj raje sama? To lahko zvemo, če pogledamo, kaj kukovica je, kaj ima za kosilo in za večerjo. Gosenčie in žužkov, metuljev in mušic išče neprenehama od zgodnje zore do poznega mraka; njen zelodec je velik, ti merčesi pa so kaj majhni. Zato celi dan leta za svojim vsakdanjim kruham, urno leté, gosence po cveticah pobira, in mlado lističe sovražnih žužkov trebi. Karkoli ji zeleno hišo poškoduje, ona v kazen brez usmiljenja požrè.

Kadar drugi ptiči začnejo gnjezda delati, kukovica le počiva in jih gleda, ter jim za kratek čas „kuku“ poje. Tašice, penice, pastaričice in drugi tički v storjene gnjezda jajčica nesejo, in še hodijo kakega červička iskat, preden začnó valiti. Med tem pa kukovica tiho priferči po germovji, odgleda ptuje gnjezdo, in če ji je ušec, urno svoje jajce vanj znese in potem proč zleti. Čez nekaj

dni znese v drugo gnjezdo sopet eno jajce, in tako kakih pet ali šest. Drobni tički ne vidijo, da imajo ptuje jajce v gnjezdu, ter se vsedejo in skerbno valé. Mlade tičice se izvalé in ž njimi vred tudi mlada kukovica. Stari pridno červičkov donašajo, vedno odperte kljunčike polnit; toda mlada kukovica je naj večja in grozno silna in nesramožljiva, neprenehama čverči in vse hoče sama požreti. Tako manjše bratce spodjeda, da vedno pešajo. Kadar pa snedeni podverženec toliko odraste, da mu začne gnjezdo majhino biti, jih celó iz njega pomeče. Iz gnjezda že zleze in hodi z veje na vejo; skerbni, ogoljufani reditelji jo pa še vedno pitajo, dokler se ji perutnicej toliko ne uterdijo, da si sama more živeža iskati. Potem pa jo mlada kukovica potegne ali ne da bi se rediteljem za težavno skerb zahvalila.

Sraka in pavovo perje.

Pravijo, da je bila sraka nabrala pavovega perja, ktero se sveti, kakor čisto zlato, kadar ga solnce posije. Olišpa in našopiri se ž njim, in tako nakinčana gre bahato memo srak, svojih

tovaršic, in vsa napihnjena jih še ne pogleda, temuč se prevzetno pomeša s pavi v tovaršijo. Pavi hitro spoznajo svojo lastnino, izpulijo ptujki pavovo perje, in jo zaženo na pol golo, od kodar se je bila priklatila. Vsa zasramovana in okljuvana se privleče med svoje sestre; pa tudi srake jo začno čertiti, pikati in preganjati, tako, da sirota zgubi še svoje lastno perje, in da poslednič, povsod za-veržena, nikamor ne vé.

Oblači se pametno, in le po svojem stanu; ne posnemaj šege, ktera se ti ne spodobi. Ne vtikaj se med gospodo, ko si kmet, in ne sramuj se svojega stanu. Ošabnost prinaša le zaničevanje, ponižnost pa čast in dobro ime.

Prevzetnost se povsod spotika,
In sramota se za njo pomika.

105.

Dvoživke.

Dvoživke imajo gol in gladek, ali pa z luskinami in oklepi pokrit život, merzlo in rudečo kri in pljuča, da dihajo. Dvoživke lazijo in jajca nesejo. Imenujejo se dvoživke zato, ker lahko živé po dvoje, na suhem in v vodi. Nekoliko jih lazi po štirih nogah, druge pa se plazijo po trebuhu. Čudno hitro jim rastejo udi, ako se jim kateri

odtergajo: tudi prebijejo dolgo brez živeža. Vsako pomlad slečejo svojo staro kožo.

Želva ima terdo čepino na herbtu, iz ktere delajo lične tobakire, glavnike i t. d. Njeno meso daje dobro postno jed.

Žabe so mnogoverstne. Skoki povodnih žab so dobra jed za postne dni. Regali zelena žaba nam napoveduje dež, močerad pa lazi po dežji. Krastavica (krota) biva po temnih kotih.

Martinček se rad greje na solncu, pa ne stori nič hudega; zeleni kuščar pa hudo vgrizne.

Kače so nekatere strupene, ker imajo hud strup v svojih zobeh: postavimo gad, zagorelo rujava kratka kača, ktera je po herbtu pisana, in se najde po germovji in pečovji. Beloušnica ni škodljiva, še manj pa slepec.

106.

Ribe.

Ribe imajo rudečo, pa merzlo kri, dihajo s plitvami, in živé samo v vodi. Večjidel so odete z luskinami, švigajo na svojih plavutah hitro ko blisk, in imajo za plavanje

mehur v sebi, ktereга nategujejo in zopet stiskajo. Ribe ze seló množijo. Žlahtne ribe, ktere imajo malo koščic in dobro meso, so v naših krajih zlatoka, ki ima rumeno meso; posterv, černo rudeče pikasta, sulec, menik, som, tolsti harp, tanka ščuka, mrena, lipan, piškur i t. d. Viza ima drag mehur, s katerim vino čistijo. Jegulja je gladka riba, kači podobna, pa ima dobro meso. Klen ima veliko ojstrih koščic, zato ga je nevarno jesti.

Ptuje ribe v naših krajih prodajajo: polenovke, suhe brez glave, sardelje, slanice (arenke) i t. d. Velike morske ribe so: kit, ki po 100 čevljev dolg izraste, in da po 90 čebrov ribje masti; morski volk, ki po 100 centov težek priraste, in celega človeka požre, ali mu nogo ali roko odgrizne. Kit je dojivka, desiravno živi v morju ko riba.

Ribica.

Tam siva gora mi stoji, tu viditi drevesa ni; je v tmini skrito jezero, vodica čista kot srebro.

Je notri bila ribica, še mlada vsa postervica; v globini malo ji je všeč, doma le biti grenka reč.

O mati, mati! kak lepó je vse tam zunaj, vse svetlo; o naj saj malo vun hitim, se lep'ga sveta veselim.

Nikar, o hčerka; v strahu bom, je naj bolj varen zate dom; sovražnik nima sem moči, drugej te kmalo zasledi.

Ne sluša mala ribica, kar stara ji je pravila; skrivaj izmuzne se na dan, kjer potok se odteka v stran.

Se veseli, se krog verti, s potokam vred naprej hiti; prijazno se blišči nebó, ob kraji rožce ji cvetó.

Pa ribič pod drevesicam sedi z goljufnim ternikam; priprosta pride ribica, in vjame se sirotica.

Prešerna tak se pogubi, neverna v to, kar mati uči. V spomin naj bo ti njeni zgled, da ne zgubiš se s tisto vred!

Ž u ž k i.

Žužki (mergolinci, insekti) imajo pretisnjeno truplo in v tri dele tako razdeljeno, da se glava in rep le na tanki nitki derži

trupla. Na glavi imajo tipavnice, s katerimi krog sebe tipajo; nog imajo po 4, 6, celó po 100 in še po več. Namesti kervi imajo bel merzel sok, za odejo roženasto kožo, ali pa dlako. Mnogo se jih lepo sveti, in so vsi pisani. Mergolincov je vse polno po zraku, po zemlji, v zemlji, po rastlinah in na človeku, pa tudi v pijači in v našem zivežu.

Mergolinci se izvalé iz jajčic, katerim pravimo zaplodek, in veliko se jih po trikrat čudno premeni. Pervič se iz jajčica izleže červ ali gosénica; ta se zaplete kakor mešiček in iz tega vstane kakor iz groba žužek ali metulj, ki pa le toliko časa živi, da zopet nanese zaplodek mladih červov.

Mergolinci se živé s takimi stvarmi, ktere bi drugim škodovale, tako rekoč le pometajo gerdo gloto. Veliko jih dela škodo, postavimo gosence, pri sadnem drevju; nekoliko pa jih je, ki človeku dajejo mnogo dobička, kakor: čebele, sviloprejke.

Kebrri imajo roženaste perutnice in pomladi drevje hudo objedajo. Rogač ima na glavi klešče, s katerimi hudo vščipne. Štrigla rada zleze v uho. Kresnice se o kresu po noči svetijo. Uši in bolhe delajo nečednim

ljudem veliko nadlogo; pozemlske bolhe so pa tudi za verte huda zaujeda.

Polkrilci na pol skačejo, na pol letajo, in so večidel prav škodljiv merčes, kakor molji, ki zernje in suknó snedo, grili, smradljive stenice, in pa kobilice.

Metulji so mnogotere barve, in velikosti, imajo po 6 nožic. Čudno lepi in krasni so, toda le malo časa živé. Metulj izleti iz mešička, ter je podoba našega vstajenja od mertvih; njegova mati je gosenca. Gosenice drevje objedó, ako se ne ukončajo spomladi.

Čebele imajo velike oči in pa tankokožnate habice, s katerimi letajo po rožah in po drevji sterdi nabirat. Vsak panj ima svojo matico, po sto trotov in po deset do šestnajst tavžent delavk. Čmerlji so večji, kakor čebele in se radi gnjezdijo pod zemljo. Ose naredé umeten osinjak, in so hude jeze. Seršen hudo pikne; pregovor pravi: „Deset seršenov za eno kačo.“ Seršeni snedó veliko sladkega grojzdja in sadja. Šiškarice svoje jajčica v hrastovo perje zasadé, in ga napikajo, da iz njega prirastejo šiške in ježice.

Muhe imajo dve perutnice pa rivec, da serkajo. Komarji hudo pikajo, in mu-

šice nas nadlegujejo, včasih nam tudi oznanjujejo deževno vreme.

Pa jki predejo zelo tanke mreže, v katere lové muhe; pa tudi pokažejo spremembo vremena. Škorpjon pikne s strupenim repom, pa tudi da zdravo olje za strupeno piknino. Pravijo, da ugrizne in umori sam sebe kakor zavidni človek.

Mravlje imajo velike mravljišča, po katerih si naredé gladke ceste in stanovanje, in so človeku izgled pridnosti.

K žužkam štejemo tudi rake, ki hitreje ritensko, kakor naprej lazijo. Raki so postna jed.

Tudi žužki so nam večjidel v prid, nekateri nam dajejo lepe nauke, vsi pa oznanjujejo božjo modrost in svegamogočnost.

Hodi v šolo k mravljam?

Mravlje živé v čedni družbi med sabo, kakor dobri podložni v državi. Imajo svoje postave, in se na tanko derže svojega reda. Mravljišče, v katerem prebivajo, je mestu podobno, po katerem peljejo ceste na vse kraje. Nekatere mravlje delajo po zidarsko, ter nadelujejo tlak z ilam; druge

zbirajo po tesarsko lesne bilke, jih nastavljajo ob cestah in delajo z drugimi bilkami pristojen strop ter jih nakladajo prek unih. Ravno té mravlje so tudi umetni streharji ki narejajo iz skalic, slamic in iz listja streho na stanovanje. Nekatere poshranjujejo živež v shrambe, druge pospravljajo jajca in mlade červice v kamrice.

Živež si mravlje celo leto marljivo nanašajo. Ena nese mrtvo muho, druga zernice; nobena se ne sme brez dela pohajati. Nekatere hodijo na oglede, in ko kaj pripravnega najdejo, hitro oznanijo drugim, in celo kerdelo se napravi pobirat najdenega zaklada. Tako hodijo v dolgi procesii na lonec sladkorja, na kepo satovja, ali na omedeno *) hruško. Vsaka se mora deržati odkazane poti, da ne zajde. Ako so mravlje po letu pridno delale, se po zimi poskrijejo v svoje stanice in uživajo sad svojega poletnega truda. Še bolj, kakor za živež, skerbé pa tudi mravlje za svoje mlade, takó, da o času, kadar se mladi izležejo iz jajčic, jim streže cela družina, da jih dobro odredé.

Po pravici nam Modri v svetem pismu pravi: „Lenuh, pojdi k mravlji, pogleduj jo pri delu, in zmodri se! Brez učenika in vodnika se preskerbuje po leti z živežem, in si nanaša o žetvi, da bi imela kaj jesti po zimi.“

*) Sadje medíti ali mehčati, tudi meščati ; omedíti ali zmeščati : hruške se medijo (se mehčajo) itd.

Sviloprejka.

Po letu vidimo letati lepe, pisane metulje, katere otroci kaj radi lovijo. Metulji se naredé iz mešičkov, v katere se spremené gosenice. Gosenice so zeló požrešne, in drevju in drugim rastlinam silno škodljive. Koristne so nam samo tiste gosenice, ki se živé od murbovega perja, in ki jih imenujemo svilne gosenice ali sviloprejke. Svilnični metulj zleže v nekoliko dneh 400 do 500 jajčic, ki so veliki, kakor proseno zerno, in iz katerih se na gorkem izležejo gosenice v kakih sedmih dneh. Te gosenice potem prav hitro rastejo, in ko mine dvajset dni, že presti začnejo, in potrebujejo za to 3 ali 4 dni; potem pa se zavijejo v mešičke. Ta mešiček (kokon) je kakih 1000 pedi dolga nitka, ktera je na prečudno vižo skupaj zvravnana in z nekim žlezcem uterjena. Ako se pusti mešiček dosti časa ležati, pride iž njega nečeden metulj, kateri je bel z rujavkastimi progami in z ravno tako liso na sprednjih habicah. Izlesti pa se pusté le tisti metulji, kateri so odločeni za pleme, zato

ker se preja ne dá izviti, ko je pretergana pri luknjici, iz ktere je metulj prilezel. Vsi mešički, kateri niso za pleme odločeni, se de-nejo v peč, ki je tako gorka kakor za kruh, zato, da se pomoré. Potem se nitka prav varno zmota in podela v svilo. Za en funt svile se potrebuje kakih 2000 mešičkov ali kokonov.

111.

Č e r v i.

Č e r v i imajo, kakor žužki, bel, merzel sok namest kervi, in tipavne nitke na glavi, na kterih so oči. Nimajo nog, ne kosti, ne dlake; njih truplo je mehko in na kolca zvito, s kterimi se gibljejo in lazijo. Nekteri červi so veliki, večjidel pa so tako drobni, da se ne morejo viditi s prostimi očmi. Mnogo červov živi v vodi, še več pa v zemlji, nekaj v živalskem truplu, in še celó v človeškem drobu in v čevah. Červi se živé z rastlinami, s sadjem, s praham; naj rajše pa jedó mer-hovino. Červi imajo zateglo življenje, in če jim kdo en del života odterga, jim hitro izraste drugi. Veliko jih čudno dolgo živi brez vse piče.

Naj bolj znani so nam polži, ki nosijo svojo hišo na herbtu, in nam dajó dobro postno jed. Mavrasti polži se rabijo za kolo-maz. K červam štejemo tudi pijavke, ktere kri pijejo, in jih zdravniki rabijo.

Vsaka kapljica vode, vsaka skorjica ples-novega kruha vsa gomzi tako drobnih živalic, da jih ne vidimo z golimi očmi; le Bog vé za nje, on jih vidi in oskerbuje.

112.

P o l ž .

Komaj pomladanski dež pervikrat zemljo pomoči, je na enkrat vse živo polžev. Po tleh se plazijo počasno dolgi nagci, ter belo cesto za sabo pušajo; po deblih dreves pa, ki ravno svoje popke odpirajo, plezajo majhni polžiki, ki imajo svoje lastne rumene in s črnimi progami opisane hišice na herbteh; celó po vodah in lužah plavajo v sivih in rujavih lupinah. Polž je zeló borna živalica, in sploh velja kot podoba počasnosti. Pa ven-dar se morete tudi od polža marsikaj učiti!

Na glavi ima štiri roge, s kterimi poiše pot, po kteri hoče hoditi. V večjih dveh

rogih ima oči; mala dva rožička pa ima za vohanje. Le pogledjte, kako varno obrača oči ravno tje, kamor misli iti, in kako skerbno povoha vsako travico in vsako cvetico, preden se je dotakne. Hodite in potujte tudi vi vselej tako skerbno, varno in previdno. Dobro pa tudi pogledjte in preudarite, če je pot, po kateri hodite, dobra in prava.

Gledjte pa tudi, kako občutljiv da je polž. Če se ga le enmalo dotakne kaka reč, se hitro skrije v kot svoje hišice. Ljubi otroci! kadar se vas hoče dotakniti pregrešnost in hudoba, se tudi vi hitro obrnite nazaj v svoje znotrajne stanovanje — v svoje sercé in v dušno zvestobo.

113.

Povračilo.

Bil je svoje dni deček, hudobnega in terdega serca po imenu Tone. Dražil je nedolžno žival, ptičke, mačke in pse. Ko enkrat posmehovaje vjeti senici nožiče tare, se primeri, da ravno gospod fajmošter pristopijo k njemu. Duhovnik stermé nad neusmiljenim dečkam. Živo mu očitajo pregrešno djanje, in mu govore na serce, kako da more tako neusmiljen biti do ne-

dolžne živali, ktere ni Bog ustvaril zato, da bi jo terpinčili, temuč zato, da bi bila ljudem v prid, in da bi tudi ona imela svoje veselje na zemlji. Ker pa dobrohotni gospod vidijo, da se njih besede celó nič ne primejo dečkovega serca, mu še rekó: „Vedi, neusmiljeni fantin, da bo tebe gotovo enkrat zadela božja pravična kazen za tvojo veliko neusmiljenost, — prej ali poznej; takrat se boš spomnil mojih besed, in boš znabiti mogel terpeti take muke, kakoršne si zdaj napravil ubogi ptičici.“ — Prederzni fantin se le posmehuje dobro mislečemu gospodu, gre svojo pot, in je še neumiljeniši do žival in ljudi, kakor popred.

V svojem dvajsetem letu udari enkrat svojega tovarša s kladvam tako silno po glavi, da se omočen na zemljo zverne. V mislih, da ga je pobil do mertvega, je zbežal in šel k vojakam. Kmalu potem vstane vojska, in tudi on mora iti v bojše. Že v prvi bitvi mu je debela topova krogla prvemu zdrobila obe nogi. Upil je na vso moč od prevelike bolečine. Zdravniki mu potem odžagajo obe nogi v takih bolečinah, ki se popisati ne dajo. Zdaj so mu stopile vse njegove neusmiljenosti pred oči. Spomnil se je žugajočih besed duhvonega očeta in vseh tistih, ki so ga tolikrat opominjevali, da naj odjenja od pregrešne neusmiljenosti. — „Oj, kaj sem delal“, upije ves skesan v bolečinah, „božje stvari sem hromil, terpinčil in moril, ki mi niso nikdar storile kaj žalega! Koliko živalicam sem lomil nedolžne no-

žice in sem jih brezčutno gledal, ko so čivkale in pojemale. In zdaj so tudi moje noge zdrobljene. Bog je pravičen, in me kaznuje, kakor zaslužim.“ O kako je bil on zdaj ves drugačen! Če je bil pri otrocih, jim je pripovedoval svojo žalostno zgodbo; jim je pravil, kako hudoben in neusmiljen fantin je bil nekdanj, in kako se mu zdaj vse to hudo povračuje. Opominjal je otroke, da naj bodo vselej usmiljeni do nedolžne živali, in da naj nobeni ne storé nikoli nič žalega, ker one so ravno tako stvari božje, kakor mi, občutijo ravno tako, kakor mi, in ljubijo življenje ravno tako, kakor mi ljudje.

Otroci so ga poslušali, in obljube delali, da nočejo nikoli neusmiljeno počenjati z nobeno živaljo.

114.

Bog za sve skerbi.

Na zemlji miške najti ni, da b' ne imela mamice, da ji princepe skorjice, da rev'ca stradala ne bo; tudi ji postelje post'ljico. Bog ljubi pač za vse skerbi.

Pod nebam tudi ptičke ni, da b' ne imela suknjice prav lepe, tople, pernate; da greje ptičico gorkó, in da je mrazek vzela ne bo, jo Oče mili oskerbi.

Červička na zemlji ni, da bi ne našel kapljice, ktere on napije se; on najde dosti živeža, in lakote še ne pozna; nebeški oče zanj skerbi.

Metulj po travnikih leta, obiše svoje rožice, preleta polja, travnike; ima prelepo sukunjico, tančico svetlo, pisano; ga dobri Oče preskerbi.

Pod solncam stvar'ce take ni, naj bi še tako mala b'la, pri Bogu ni pozabljena; 'ma vsaka svojo hišico, in vsaka svojo post'ljico. Vse ljubi Oče preskerbi.

Glej, moje dete, tudi ti očeta dobrega imaš, se njemu lahko v roke das, se lahko njega veseliš, ker v božjih rokah ti živiš. Bog oče tud' za te skerbi!

115.

Pregovri.

Boljši je hranjeno jajce, kakor sneden vol.

Krava pri gobcu molze.

Po malem raste konju trava.

Psu, kateri raženj liže, ne zaupaj pečenke.

Ena garjeva ovca vso čedo pokvari.

Kdor se med otrobe meša, ga svinje pojedó.

Kadar mačka rodi, miši lovi.

Kadar mačke doma ni, so miši dobre volje.

Gorje mu, pri katerem se bratijo mačke in miši.
Ptica, ki visoko leta, nizko obsedi.
Vrana vrani ne skljuje oči.

116.

Rastlinstvo.

Stvari, ki tudi nekako živé, ter rastejo in se množe, vendar pa ne občutijo in se ne pre-mičejo imenujemo r a s t l i n e. Živež dobivajo iz zemlje in iz zraka. Tisti del rastline, ki v tla raste, in jo v tleh terdno derži, se imenuje k o r e n i n a. Korenina iz tal živež v sé vleče in ga naprej pošilja. Tisti del rastline pa, ki kviško raste, in veje, perje in cvetje nosi, se imenuje s t e b l o ali d e b l o.

Perje je za rastlino zeló važno; ima veliko majhnih luknjic, skozi ktere mokroto in zrak v sé jemljejo in zopet spuhajo, česar ne potrebujejo. Zato pravimo, da rastline s perjem sopejo ali dihajo, kakor mi s pljuči.

Cv etj e je naj lepši del rastline; ji daje zalo in lepo podobo, in dozori sad ob svojem času. Sadje je mnogoterno, mesnato ali sočnato, terdo ali mehko, v lupini ali brez lupine; nam je zeló koristno, pa tudi lahko zeló ško-dljivo. — Ako pride seme v zemljo, kali, in

rodi novo rastlino, če dobiva dovolj živeža, toplote in svetlobe.

Število rastlin je silno veliko. Različno imajo barvo, rast, podobo in se ločijo tudi po mnogih drugih lastnostih. Kdo bi se ne čudil, ako vidi, kako hitro se množijo vsako leto in pokrivajo zemljo, in sicer tako prijazno zeleno in krasno pisano, da se jih oko nagledati ne more. Po visokih planinah in nizkih dolinah, po sterem pečovji, in kjerkoli je pešica prazne zemlje, se ozelenuje trava in drevje; še na strehi najde zernice svoje mesto in življenje.

Le malo se ozrimo po svetu, in pomislimo le naše domače rastline, in vsaka bilka, vsako peresce, vsak cvet in vsako zerno, celo vsaka travica nam skazuje, kako mogočen, moder in veličasten je Bog, ki jih je ustvaril.

D r e v j e .

Drevje zraste med vsemi rastlinami naj bolj močno in visoko. Ima korenine, deblo in veje, ktere se razprostirajo v enega ali v več verhov, in poganjajo mladike, perje, popke, cvetje, in donašajo sadje. Zunaj drevje skorja

ali lub odeva; pod lubam je tanko ličje, potlej pa les, ki ima v sredi steržen. Les pa ni ves enako čverst; precej pod ličjem je mehek in voden, in mu pravijo belina; proti sterženu pa je čedalje bolj čverst. Nekteri les je terd, postavimo hrastov, mecesnov, bukov; nekteri pa bolj mehki, postavim lipov, smrekov. Debla otešejo za brune, ali jih pa razrežejo v dilje ali deske, ali pa derva napravijo iz njih; tudi vejevina se porabi za kurjavo, listje pa za nasteljo. Pridni ljudje tudi štor izkopljejo in razcepijo za kurjavo. Drevje se množi po koreninah, ki se sadé, ali pa po semenu, ki se vseje; požlahtnuje pa se po cepljenju mladik in očesic (popkov).

Sadno drevje nam prinaša veliko, veliko dobička. Daje nam dobro sadje in tudi le za mnogoverstno orodje, za domačo rabo in za prodaj. Lesnike rasteje po gošah, požlahtnjene sadne drevesa pa po vertih. Hruška ima podolgasto in sladko sadje s peškami v sredi; tepka daje dober hruševец. Jablana ima okrogle, sladke pa udi kisle jabelka, ktere sušé, pa tudi tolčejo za jabelčnjek. Kutne so le suhe, slive in češplje pa sirove in suhe žlahtna in dobra jed; iz poslednih delajo in žgejo tudi slivovec. Češnjje so ravno tako sirove in suhe zdrava jed, posebno kisle višnjje. Orehi dajejo sladko jederce za potico in olje. Marelice in breskve rastejo po

vertih in vinogradih, in imajo v sredi košice. Murve imajo oslasten sad in perje za sviloprejke.

Ptuje sadonosno drevje raste pri nas le v posebnih vertih, kakor kisle limone in sladke pomaranče. Smokve ali fige so dobre sirove in suhe, in rodé sad trikrat na leto. Oljka ima osko in blede perje in podolgast sad, iz kterega tlačijo olje; raste v toplih krajih.

Kdo bi le mogel povedati in naštet, koliko dobrot nam daje sadonosno drevje! Koliko se proda sirovega sadja, koliko se ga posuši, koliko se naredi iz njega zdrave pijače, in koliko bolnikom se lahko z njim postreže! Drevje daje tudi ptičem živež in streho, živini kermo in nasteljo, polju in travnikam pa gnoj.

Drevje je božja stvar; Bog skerbi zanj. Ako smo dobri božji otroci, se nam mora smiliti drevje poškodovati. Tudi drevesce živi, kakor mlado dete, in akoravno stoji mirno na svojem mestu, in ne iše okoli živeža, ima vendar po koreninah in po perji svoje žile, s kterimi iz zemlje in iz zraka dobiva svoj živež. Človek ima kožo, drevje pa ima lubje. Kdor lub odere, drevo hudo rani. Veliki škodljivci in drevoderci so tisti, kteri brez potrebe breze in druge drevesa vertajo in nasekujejo, da se jim sok, drevesna kri, izteka;

škodljivci so tisti, ki belijo smreke in delajo kozulje iz smole, in ki lomijo mladike in verhe samo za igračo in kratek čas.

118.

Kaj nas drevesa učijo.

Prav lepi so nauki, ktere nam je ljubi Bog zapisal na vsako drevo. Drevje nam kaže v nebesa, da bi ne pozabili, kje da je naš pravi dom. Kamor se nagne mlado drevesce, tje raste staro drevo, ter kaže otrokam, da naj se pusté že mladi lepo ravnati in učiti. Drevje spomladi prelepo cveté; tudi mladenči in deklice cvetejo svoje mlade dni v beli nedolžnosti. Merzel sever poškoduje cvetje, mraz ga zamori, škodljivi jug ga prevzame, in sadu ni. Še bolj žalostno je pri mladih ljudeh, ako raztergajo svoj prelepi in dragi venec nedolžnosti, ako pomandrajó cvetje čistosti, in če zgubé zdravje in poštenje. — Drevo, ktero ne prinese dobrega sadu, se poseka in verže v ogenj. Tudi človeku se godi tako, ako noče biti priden in pravičen. Kakor v jesenskem času popada list za listam z drevja, tako bomo tudi mi eden za drugim šli gnojiti černo zemljo. Drevje po zimi spi in počiva, spomladi pa zopet oživi in se vnovič razcveta. Tudi mi bomo zaspali, Bog daj, da bi le srečno; toliko lepši pa bomo zopet vstali, kolikor boljši bomo umerli. Ves svet je božji sadonosnik,

kterega je zasadil ljubi Bog in dal človeku, da bi ga obdeloval. Srečen je, ki ga obdeluje skerbno in neutrudno. Dober človek hvali ljubega očeta v nebesih, pa tudi skerbi, da boljše in lepše drevje zapusti svojim naslednikom, da bi tudi oni kaj uživali in Boga hvalili. Takemu človeku pravični Bog veselo poreče: „Blagor tebi, dobri in zvesti hlapec; ker si bil v malem zvest, ti bočem veliko zaupal; pojdi v veselje svojega gospoda!“

119.

Hruška.

Stari oče, Urban, so sedeli pred svojo hišo v senci pod hruško. Njih vnuki kramljajo tam okoli, jedó hruške, in ne morejo nikoli zadosti prehvaliti sladkega sadja.

Stari oče jim rekó: Naj vam povem, ljubi moji, kako je to drevo sem prišlo. Pred več kot petdeset leti je bil še tukaj prazen prostor, in ravno tú, kjer smo zdaj, in kjer stoji to drevo, sem enkrat sosedu tožil svojo revšino. Djal sem, da bi bil zadovoljen, če bi imel le za sto goldinarjev premoženja. — Sosed, moder mož, pa mi pravi: „To je prav lahko, ako le hočeš začeti. Glej, na tem mestu, kjer stojiš, je še več ko sto goldinarjev skritih; poskusi jih dobiti!“ — Jez sem bil takrat še mlad in neskušen, in sem precej

še tisti večer tukaj skopal globoko jamo, toda nisem dobil ne enega denarja. To mi je zelo merzelo. Ko sosed zagleda zjutraj to jamo, se mi prav debelo smeja, in pravi: „Ti si vendar aboten! jez nisem mislil tako. Dal pa ti bom mlado hrušico, vsadi jo v to skopano jamo, in čez nekaj let se ti bodo denarji prikazali.“ Vzel in vsadil sem mlado drevesce; zrastle je lepo to drevo, katero tukaj vidite. Sladko sadje, katero mi je dajalo drevo že nekaj let, mi je prineslo že več kot sto goldinarjev, in še vedno mi prinaša prav obilne obresti.

Nisem še pozabil znanega pregovora, tudi vi si ga zapomnite, ki pravi:

„Jablane, hruške in druge cepé
Cepi v mladosti za stare zobé!“

120.

Jabelčne peške.

Mala Nežica je jedla jabelka, in je metala peške skoz okno na cesto; kar pride nje starji brat, France, iz šole domu. „Ljuba sestrice“, pravi brat, „če bi ti vedila, kar jez vem, bi ne metala pešek zkoz okno.“ „Kaj pa veš, povej mi!“ pravi radovedna Nežica. France odgovori: „Učeni so nam ravno danes rekli, da naj peške naberamo in spravljamo; če se jeseni peške vsadé v zèmljo, scasama iz vsake zraste drevo, katero rodi sadje.“—

Sestrici se to prav čudno zdi, vendar hoče poskusiti, kakor je ji France povedal. Oba gresta tedaj v vert, in vsejeta peške v samotni kotiček. Precej spomladi so se že prikazale male rastlinke, večje so prihajale od leta do leta, vedno bolj debele in košate. Oplela in privezala sta jih h količkam, da so se ravno zrašale. France se je od učenika navadil cepiti in drevesca žlahtniti, in je dobil tudi nekaj mladik ali cepičev od žlahtnih dreves, da je ž njimi pocepil in požlahtnil svoje peškavce.

Kmalo sta France in Nežica tergala sadje od dreves, ki sta jih sama izredila. To ju je neizrečeno veselilo, in France je djal svoji sestri: „Vidiš, ljuba Nežica, kaj ne, da je bilo prav, da si me takrat ubogala in peške hranila?“ — „Prav je bilo,“ pravi sestra, „še bolje je bilo pa to, da si ti prav pridno hodil v šolo, in da si se učil toliko koristnih reči!“

121.

Sadjoréja.

Povsod ležé denarji in veliki zakladi v zemlji, da bi si jih le hotli pridobivati! Vsako vsajeno drevo je zaklad v zemlji, ki o svojem času cvete, dozori, in dober sad prinese. Veliko divjakov ali lesnik je dobrotljivi stvarnik zasadil po gošah in po lesu, človeku pa je dal mu in

pamet, da bi jih požlahtnil in presadil ob potih, cestah in v verte. So kraji, v katerih se po uri hoda gre po cesti med samim sadonosnim drevjem, da lahko popotnik počije v senci, in da se ohladi in pokrepča z dobrim in žlahtnim sadjem. Ako bi hotli le mladi ljudje pridni biti, bi bila v kratkem času vsaka soseska in srenja lep in cveteč sadni vert. Kjer ni divjakov, si jih lahko izredi iz pešek, kolikor in kakoršne kdo hoče. Jeseni nabrane sirove košice in peške se položé v jamice po 2 palca na redko, se skerbno zagernejo, in spomladi čedno oplevejo. Potem se požlahtnijo, in požlahtnjene presadijo. Nožiček, žagico, drevesno smolo ali vosek takko preskerbi, da cepi drevesa in lepša zemljo, vert božji. In kdor mlad drevje sadi, star sadja doživi.

 122.

Gojzdno drevje.

Neki učenik so imeli navado, da so se hodili s učenci večkrat kam sprehajati, in sicer zato, da so jih bolj soznanili z okolico, in da so jim razkazovali lepe božje dela.

En lep popoldan jih peljejo na bližni hrib, po katerem se je razprostiral veličasten gojzd.

Tukaj pokažejo učencam najpred mogočen hrast, in jim pripovedujejo od njega, da učka več stolet starosti, in da je čez 100 čevljev visok. „Hrastov sad, želod,“ pravijo, „je dobra piča za prešiče, in ako se posuši, je tudi tečna kava. Lubje in ježice rabijo usnjarji in hrastov les je najboljši les za tesarstvo.“

Potem stopijo učenik k drugemu drevesu, in pravijo: „To je bukva, ima najboljši les za kurjavo in za oglje, ktere ogljarji v gojzdi pripravljajo. Ima pa tudi bukevce ali žir, ktere ga prešiči radi jedó, in iz ktere ga se dela tudi dobro olje za luč. — Tam stoji breza; njene tanke vejice so za metle. Tudi malopridnim otrokam je brezovka dobro znana. — Tukaj nam duhti naproti prijetno lipovo cvetje. Lipa je veličastno, slavno in lepo zrašeno drevo, njen les je dober za podobarijo, njeno cvetje pa za zdravila. — Tam stoji jerebika z lepim perjem in z lepimi rudečimi jagodami.

„Tukaj, ljubi otroci,“ pravijo učenik dalje, „vidite več dreves z ravnimi visokimi debli, ktere imajo iglam podobno perje, in se šilovina*) ali hvojni les imenujejo. To drevje ostane tudi po zimi zeleno in poti iz sebe smolo, ktera se rabi za mnoge reči. Jelka smreka, macesen in borovec imajo češarke.

*) Po domače jelovina (jelov les).

Toliko in še več lepega so pripovedovali učnik ljubim učencam, in potem so šli zopet veseli proti domu. Med potjo pa so jim dali učnik uganovati še te le

Zastavici:

Poznam očeta, kateri vsem svojim sinam daje kapice, sam pa je nima. Kdo je ta?

Sem velik ko hiša, pa majhin ko miš, grenek ko žolč, pa me le radi redó. Kaj je to? —

123.

Germovje.

Germi poganjajo iz koreninja po več verhov in se okoščaté. Po vertih imamo dišeče germiče za lepoto, pa tudi sadne za dobiček, in zdravilne za pomoč v bolezni.

Rožni germ cvete lepo belo rudeče, pa še lepše diši; s ternjem obraščen nas uči, kako da se more lepota nedolžnosti skerbno in oestro varovati. Španski bezeg cvete mesca rožnika, in daje prijeten duh. Ribez ali laško grojzdjice ima kisle, rudeče jagode, ki so dobre za jed, pa tudi za kuho. Kosmato grojzd-

ji če ima ternasto perje, pa rumenkaste, sladke jagode.

Kopine in ternike rastejo po mejah in imajo černo višnjevo grojzdjiče. Černice ali borovnice rastejo po hribih, so sirove in posušene dobra jed. Malinje ima rudeče maline, dobre za jed, pa tudi za kis in malinovec. Bezeg raste po vertih in vodnatih krajih, nam daje dobro cvetje za zdravilno pi-jačo, pa tudi grojzdjiče za mnogo kuho. Drèn ima rumeno cvetje, rudeče, kislo zernje, daje dober kis, in drenovina je čverst, vlačén les. Brinje ima ojestro iglovje in les za kajenje. Iz brinovega zernja žgejo brinovec, kateri je po malem dobro zdravilo. Leska daje otrokam lešnike, pa tudi leskovice, če niso pridni. Nešplje rastejo po sadovnikih, in imajo dobro okusen sad. Ternje in robidje raste povsod še preveč, ako ga ne trebimo Černi tern cvete lepo belo, in ima černe skominaste jagode. Šipečje ima ternaste veje, pa rudeče jagode, ktere so po zimi pticam za živež, pa se tudi rabijo za kuho. Srebota se ovija po germovji, in daje vlačne terte za pletenice. Beršljan se ovija po drevji, skalovji in po starem zidovji, ter zeleni neprenehama.

Vinska terta.

Za kerščanske ljudstva ni nobena rastlina na zemlji toliko pomenljiva, kakor vinska terta, Zveličar pravi: „Jez sem vinska terta, in vi ste mladike; kdor ostane v meni, in jez v njem, ta prinese veliko sadu.“ Ljubi Jezus je izvolil podobi kruha in vina, da se vedno združuje z nami; in v teh podobah je pričujoč pri sveti maši.

Ravno tako, kakor redi kruh teló, tako tudi pokrepčuje vino duha, in dela veselo serce, ako se vživa zmerno in pametno. Sveto pismo pravi: „Vino razveseljuje človeško serce.“ Za vsakega človeka pa vendar ni vse dobro. Pregovor pravi: „Za mladost je mleko v i n o; za starost pa je v i n o m l e k o.“ Kaj se to pravi?

Skoro vsak pozna vinsko terto, ako pa ne, je gotovo že vidil kaki grojzd ali saj že pokusil grojzdinke in cibebe, ktere niso nič drugega kot posušene grojzdne jagode.

V i n o je večjidel rudeče in rumeno, pa tudi belo. Pri tergatvi nabirajo zrelo grojzdje, in ga devajo v stiskavnico (prešo), kjer tlačijo ali stiskajo sok iz njega. Kadar ta sok teče iz stiskavnice, je še kalán in sladák, in še diši po

jagodah; pravijo mu mošt. Mošt pa se zelo zelo spremeni, če mirno stoji v sodih. Naredi se na njem polno zračnih mehurčkov, in začne se vse vzdigovati in gibati; pravimo: vino vre. Kadar vino odvre, se v njem več ne požna grozdni sok. Je redko, čisto in previdljivo, ima tudi drugi, posebni okus, in je dobilo lastnost, živce vzbuditi in kri zdražiti. Zavaljo tega se vino, kakor tudi ol in žganje, prišteva k upijančljivim pijačam. Dovrelo vino se pretoči v druge sode, kjer se vstavlja dotlej, da je popolnoma čisto. — Po stranicah napolnjenih sodov se prime ali vleže vinska skorja ktero rabijo za zdravila in tudi za obertnijske reči. Tudi se iz vina lahko naredi kis (jesih) in vinski cvet. —

V krajih, kjer raje raste sadje, kakor vinska terta, tlačijo in delajo vino iz jabelčnega ali hruškovega soka. To se dela ravno tako, kakor pri grozdji, vendar je jabelčni in hruškovi mošt manj močan ali vpijančljiv, kakor pa grozdno vino, sadni mošt je po leti v vročini za delavce na polji dobra in zdrava pijača.

Tern in vinska terta.

Bilo je na spomlad, in nad vinogradam je cvetelo belo, koščato ternje, in se je ogrevalo na solncu. Pijano svoje lepote prevzetno gleda v nižavo, in zaničuje vinsko terto, rekoč: „Zakaj pa se lepše ne oblečeš, visoko hvaljena vinska terta? Ali te ni sram, da tako revno čepiš v vinogradu in preливаš solze! Kaj ne, da ti težko dene, kadar vidiš, kako veselo šumé čebelice po meni, in otroci rajajo okoli mene, tebe pa nihče ne pogleda?“

Vinska terta pohlevno molči, ter voljno prenaša ošabnost terna, in tiho in čversto poganja svoj žlahtni sad.

Kadar dozori jeseni grojzdje, pridejo stari in mladi ga nabirat in zobat, ter prepevajo terti hvalno pesem, rekoč: „Preljuba vinska terta, veselje našega serca!“ — Tern pa posekajo, in ogradijo ž njim vinsko terto. „Sosed!“ ga zdaj vinska terta ogovori, „povej mi zdaj, kateri naju več velja? Tvoja prezgodnja hvala te je kmali zapustila, tvoje koščato cvetje je rodilo kiselce, in vse se ogiblje tvojega bodečega ternja. Mojega ponižnega cvetja žlahtni sad je sladko grojzdje, katero oveseljuje otroke in oživlja odrasčene.“

Samosvoja hvala ti ne bo prida dala; le pohlevna ponižnost nam daje pravo vrednost.

J a g o d e.

Nek star vojak z leseno nogo pride v bližnjo vas pri cesti, in nanagloma zboli. Več ne more iti naprej, ostane tedaj, in obleži v nekem skednji na slami, kjer se mu prav slabo godi. Lojziki, ubogi deklici nekega pleteničarja, se je zelo v serce smilil ta ubogi mož. Vsaki dan je hodila k njemu, in mu je podelila vselej eno desetico. Neki večer pa ji pravi ta pošten vojak: „Ljuba deklica! slišal sem, da so tvoji starši ubožni, povej mi vendar prav odkritoserčno, kje jemlješ vsaki dan toliko denarja? Povem ti, da bi jez raje lakote umerl, kakor pa da bi vzel le en krajcar, ki bi ga ne mogel imeti z dobro vestjo.“

„Ne skerbite za to, ljubi mož,“ pravi dobra deklica, „pravičen je ta denar. Vsaki dan grem v bližnji terg v šolo. Po poti hodim skozi gojzdiček, kjer je vse polno lepih jagod. Natergam jih veselej polno torbico, jih prodam v tergu, in dobim za nje deset krajcarjev. Moji starši vedo, da tako delam, in jim je prav. Večkrat so že rekli da je še veliko revniših ljudi na svetu, kakor smo mi, in da smo dolžni takim pomagati po svoji moči.“ Solzilo se je staremu vojaku, in ves ganjen pravi deklici: „O ljubeznjivi otrok! Bog naj blagoslovi tebe in tvoje starše, in naj vam stoterno poplača vašo milosercnost!“

Kmaló potem pride nek imeniten stotnik skozi tisto vas. Zvé za bolnega vojaka, in gre k njemu. Precej mu pripoveduje vojak od svoje male dobrotnice. „Kaj, ubogi otrok stori tebi toliko dobrega?“ se začudi stotnik; „tudi jez ti ne smem manj postreči; izročil te bom gostivničarju, da te bo po potrebi preskerboval.“

Storil je tako. Potem gre v malo hišico iskat misloerčne Lojzike. Pravi ji: „Ljuba deklica! tvoja dobrotá mi je ogrela serce, in me je ganila do solz. Ti si ubogemu vojaku znosila in podelila precej desetíc; tukaj ti dam zato ravno toliko cekinov.“ Starši se silno zavzamejo in pravijo: „Preveliko je to plačilo.“ Toda stotnik odgovori: „Ni preveliko, to je malo; boljše in vredno plačilo čaka dobro deklico še le v nebesih.“

127.

Z e l i š č a.

Zelišča so nam za živež, ali za zdravilo; pa so nam tudi škodljive, ako jih prav ne poznamo in modro ne rabimo.

Po naših vertih in zelnikih raste glavato zelje, kterega glave za sladko in kislo zelje porežemo. Cvetni vihrov t (karfijol) naredi rumeno cvetje, ktero daje žlahtno zelenjavo. Špargelj, salato, špinačo, peso, repo in korenje, naj bolj pa krompir vsak

pozna; rastejo po vertih in po njivah. Čebula in česen ima močen duh in ojster okus; ravno tako tudi redkev in hren. Peteršilj se za dišavo v kuho deva. Buče rastejo po njivah, kumare pa po gredah. V stročji nam zori bob, fažol, grah in leča. Sladke rudeče jagode rastejo po solnčnem bregovji. Po vodi raste rožje sodarjem, in terstje zidarjem v rabo.

Po senožetih in ledinah raste lepa, zelena trava, in daje živini kermo, — seno in otavo. Sladka kerma se polaga govedini, kislja pa konjem. Žlahtno pičo daje detelja. Erman daje purčetam, koprive pa prešičem tečno pičo. Ni je travice, da bi ne dajala kakega dobička.

Konoplje in lan nam dajejo predivo za platno, pa tudi like za vervi in biče. Mak daje dobro olje, ravno tako tudi solnčnica. Tobak raste na Ogerskem, pa tudi drugot. Hmeljevo cvetje rabijo za olovo *) kuho.

128.

Ž i t o.

Žita imajo votle, precej dolge in vozlate bilke, in so naj koristnejše rastline, ker nam

*) Ol ali pivo.

dajejo vsakdanji kruh. K žitnim rastlinam, ktere pri nas rastejo, štejemo pšenico, reč, ječmen, oves, proso, koruzo, ajdo in pa sirek.

Naj večjo ceno ima pšenica, ktera je mnogih plemen. Pri nas je navadna golica in osinka; druga ima osine ali resi, prva jih nima. Dalje je pšenica ozimina ali jara. Pšenica cvete v klasji; zerno je na eni plati na oblok, na drugi pa ravno in gerbasto. Pšenična moka se rabi sa kuho, za kruh in za razne pekarije.

Reč je tudi ozimina ali jara, in ima visoke bilke s klasjem. Zerno je podolgasto, gerbasto in zgoraj enmalo tumpasto. Režena moka in tako bela kakor pšenična, pa dajo prav tečen kruh. Tudi dajejo režene bilke dobro slamo.

Ječmen ima resnato klasje. Zerno je podolgasto in oestro, in stoji v 2, 4 ali v 6 verstah na klasji. Ječmen se rabi za moko, pšeno in za slad pri olarijah. Ječmenove bilke dajo dobro klajo za živino.

Oves nima klasov temuč latje, in služi v zmes za kruh, za pšeno, posebno pa konjem in tudi drugim živalim za pičo. Oves raste na vsaki zemlji, še celó tam, kjer druge žita zavaljo mraza ne rastejo.

Proso je belo, rumeno in sivo; ima metlasto latje, ki je polno zernja. Proso rado po-

nese, in služi za pšeno, za drožice in kuretini za pičo.

Koruzza ali turšica, ki je prišla iz Amerike kakor krompir, je za nas velika dobrota. Njeno klasje so storži (stroki), kateri so zaviti v zelene nožnice, in imajo rumeno in rudečkasto zernje. V dobri zemlji donese eno steblo 3 ali 4 storže, in na vsakem je več kot 100 zern. Turšica se rabi za moko, za pšeno in za debeljenje živine, posebno kuretine. Suha slama je dobra za steljo ali pa tudi za kurjavo, sirova pa je tečna piča za živino.

Ajda ne raste, kakor drugo žito v klasji ali v latji, ampak kakor cvetica z verhi. Njeno cvetje je belorudečkasto in polno medú, ki daleč diši, in ki ga išejo in nabirajo pridne čebelice. Zerno ima ajda trivoglato in černorujavo. Ajdova moka se rabi za kruh in za kuho, posebno za žgance.

Sirek je dvojin, kepast in metlast. Semena ima veliko. Moka je rudeča in se rabi za oblodo prešičem in za pičo kuram. Iz metlastih stebel delajo metle.

129.

Molitev pri sejanji.

Blagoslovi Bog mi seme to, ki sem djal počivat ga v zemljó! Daj, da bi veselo prikhalo, v tvojem varstvu nam za živež bilo!

Malo, malo zdaj posejemo, in bogato pa nahanjemo. Toraj hvalo serčno ti dajemo, pesmi hvalne, slavo ti pojémo.

Upamo od tebe dobro vse; ohranjuješ ti nas reveže. Milostljiv nam bodi vedno, ti služiti daj nam vredno!

130.

Kmet svojemu sinu.

Ljubi sin! postaral sem se v potu in trudu; moči mi odpovedujejo; roke in noge se mi tresejo, in kmali bom mogel tebi prepustiti vso skerb za dom in gospodarstvo. Glej, Bog me je zelo in obilno blagoslovil. Obvaroval je mene in vse moje velikih nesreč, in tudi tebi želim, da bi mogel tako reči, hadar se bodeš postaral. Naj gotovša pot do sreče je pot pravičnosti in pobožnosti. Polje, ki ga obdeluješ v potu svojega obraza, naj ti bo knjiga, v kateri je zapisana božja volja. — Kadar priprav-

ljaš njivo za sejanje, ter poruješ ternje in spraviš kamenje ž nje, in jo tudi ogradiš; takrat si misli, kako bi tudi svoje serce mogel pripraviti in obvarovati, da bi v njem zernje božje besede dobilo dobro mesto in rodovitno zemljo. Kmali boš vidil in spoznal, da serce, ktero se odpré minljivemu veselju, ni dobra, temuč pusta in nerodovitna zemlja. Spoznal boš, da, kdor v sercu pusti rasti ternje posvetnih skerbi, pri njem ne more sadú obroditi seme božje besede. — Kadar te veseli lepa rumena pšenica na njivi, med njo pa tudi vidiš škodljivo luliko, ktere iztrebiti nisi mogel, boš spoznal, zakaj da Bog v svoji zanesljivosti hudobne med dobrimi terpi, da pa tisti vendar ob svojem času pravični kazni usli ne bodo. Kadar o žetvi žanjice žito v snope vežejo, ternje in luliko pa odmetajo in požigajo; se spomni na tisti veliki dan vesolne žetve, ko bodo prišli božji angeli, in bodo odbrali krivične in hudobne, ter jih vergli v večni ogenj, pravične pa peljali v kraj večnega veselja, kjer se bodo svetili, kakor solčna svetloba. — Tudi orodje, ktero rabiš, te podučuje. Kadar primeš za oralo in veš, da zdaj ni časa se opotavljati in ozirati; spomni se, da tudi pri božjih rečeh ne smeš biti merzel in lenoben, in da le svete želje in stanovitni trud k vsemu dobremu krepko pripomorejo. Kadar vejaš, rešetaš in čistiš žito, spomni se vselej Jezusovega nauka, da je vsaka skušnjava za nas tudi nekako čiščenje, in da moramo zatoraj moliti

za moč in stonovitnost, da bi ne omagali, ampak v skušnji poterjeni obstali.

Naj ljubeznjivšo in veselejšo priliko vidiš pa na pšeničnem zernu, ktero se vseje in zavleče, pa zopet ozeleni, kakor bi od smerti vstalo. Spominja le-to kmetovavca, da bo tudi on enkrat zakopan v zemljo, zraven pa ga tudi tolaži, da mu bo s mertjo pricvetelo drugo meninljivo življenje.

Zveličar je tako kmetovavcu dal lepo priložnost, da se pri vseh svojih poljskih delih spominja tudi na dušne in nebeške reči. Ravnaj se veselej in povsod po božjih zlatih naukih in srečenboš v življenji in po smerti.

131.

Lan in konoplja.

Lan in konoplje so tako potrebne za obleko kakor druge rastline za živež. Vsak človek, bogat in ubožen, potrebuje platnene obleke. Zato so se pa tudi ljudje vselej z lanam in s konopljami pridno pečali.

Lan sejejo jeseni in na spomlad. Treba ga je skerbno plesti. Če je predivo poglavitni namen, iz kterega gospodar lan seje, se mora porovati, ko seme še ni popolnoma zrelo, ampak še malo mehkotno, zato ker je potem predivo močnejše in lepše. Ako je pa seme poglavitna reč, bo predivo slabše in manj lepo, ker se mora čakati, da

je seme zrelo. — Ko se lan poruje, se dene sušiti in se potlej smuka, da se mu glavice osmukajo. Seme se potem izmane, lan pa se godi (rosi) v vodi ali pa večjidel razgernjen po senožetih in praznih njivah. Ko je lan goden, ga sušijo in otarejo, da se dobi predivo, ktero se potem še na grebenih mika, in se loči v praznje predivo in hodnik. Predivo spredejo v prejo, in iz preje delajo mnogoterno platno, vervi in različne druge reči. Platno se navadno še beli, preden se iz njega srajce narejajo.

Konoplja daje manj lepo, pa bolj močno predivo. Rabijo konopnino za morske vervi, za konjsko opravo, za močne mreže.

Laneno in konopljeno seme je dobra piča mnogim živalim, daje pa tudi olje za luč in za barvo.

 132.

P r e d i c a.

Le predi, dekle, predi, prav lepo nit naredi, da se ne bo ktrotičila in tuđ ne tkalcu tergala.

Poštena je predica, in stara ta pravica, da tisto dekle kaj velja, ki obleko vso domačo ima.

*Le predi prav vesela; boš lepe pesmi pela,
kolovrat pojde rad okrog, bo tekla lepše nit
od rok.*

*Kolovrat tiho teče; naj tovaršica reče, kar
je v nedeljo slišala pri nauku u cerkvi sve-
tega.*

*Boš tanko nit storila, glej, da se boš spom-
nila, kak' življenje rahlo je, ki kakor nit pre-
terga se.*

*Tkalec ti bo prejo hvalil, če se ne bo ž njo
žalil; pri Bogu boš pohvaljena, če ga ne boš
razžalila.*

*Le pridno, dekle, predi, prav lepo nit na-
redi; bo skoraj smert nit vtergala, bo kon'c živ-
ljenja tvojega.*

*Kar si boš tu napredla, boš v večnost sabo
vzela: al' čednost lepih suknjico, al' pa pregrehe
butaro.*

C v e t i c e .

*Lepota vertov, polja, travnikov in gajev so
mnogoverstne cvetice, ktere nas razveseljujejo
s prijetnim duham ali pa z lepim cvetjem.*

Nektere cvetó poprej, nektele pozneje. Komaj je sneg spomladi skopnel, že lukajo iz zemlje beli zvončki in rumene trobentice, kakor da bi hotle glasno oznanovati zaželjeni prihod vesele pomladi. Potem se prikažejo višnjeve vijolice, bele ali rudečkaste marjetice in rumeno svetle zlatice. Otroci jih radi iščejo in veselo nabirajo v šopke in vence, s katerimi se nedolžno kratkočasijo. Pozneje vidiš v gojzdni sencí bele telohé, dišeče šmarnice in trojobarvane sirotice, pri potokih modre potočnice (mačkine oči), med žitám plavice in divji mak, po vertih lepo cveteče rože in lilje. In še pozno jeseni se vzdigujejo solnčnice, georgine in nebne iskrice v krašoti svojega cvetja.

Ko pa pride zima, vse cvetice zvenejo in poginejo, in čakajo pod snegam, da pride pomlad, ktera jih zopet kliče in oživi.

Tudi mi smo podobni cveticam. Človek cvete, zori, vene in gré počivat v hladno zemljo; prišel pa bode dan, ko ga bo zbudil božji glas in mu podelil novo življenje.

134.

Šmarnice.

Nežika, hči ubožnega delavca, je bila bolna. Županova Mina ji je nosila vsaki da piskerc dobre juhe, ker bolna Nežika ni mogla uživati kaj družega, njeni starši pa so bili preubožni, da bi bili mogli sami mesa za juho kupovati. Ko Nežika zopet ozdravi, si misli: Županova dobra Mina mi je nosila vsaki dan tečne juhe, kako bi jo li mogla tudi jez razveseliti? — Slišala je, da ima Mina posebno rada dišeče šmarnice. Kakor hitro se prikažejo lepi spomladanski dnevi, hodi Nežika pogosto v bližnji gojzd, da bi za njeno dobrotnico natergala prvi šopek prijetnih lepih cvetic. Večkrat jih je že zastonj iskala; enega dne pa jih vendar pod nekim starim bukovim drevesam daleč notri v gojzdu opazi. Med tem pa, ko vesela Nežika terga dišeče šmarnice, sliši v bližnji gošavi govoriti dva človeka. „Gašpar,“ pravi eden, „zdaj se lahko mašujeva nad županam, ki je mojega brata zavoljo par tolarjev, ktere je bogatemu mesarju vzel, spravil v ječo. Glej, tukaj imam ključ od vrat v njegovo hišo. Neumna dekla ga je včera pustilaj tičati v vežnih vratih.“ — „Dobro,“ pravi drugi, „nocoj pojdeva k županu, bova njega, ženo in hčerko poslala na uni svet, in bova spraznila njegovo denurnico.“ — Nežika strahama poslušata ta grozoviti

pogovor, se hitro splazi s šmarnicami proti domu, jih nese županovi Mini in pové, kaj je strašnega slišala. Župan skrivaj pokliče nekaj oroženih mož, in čuje ž njimi zvečer pri dvorišnih vratih. O polnoči res tolovaja skozi vrata prideta, stražniki pa ju hitro zasacijo, in ju potem izročé sodni pravici, kjer sta bila zavoljo mnogih hudodeljstev kaznovana.

Rad pomagaj ubogemu v potrebi; znabiti, da te reši kdaj iz velike nesreče.

 135.

Gobe in mah.

Gobe so mesnate in nekoliko sočnate rastline, ki imajo večjidel klobuček na strčku. Rastejo po zemlji, pod zemljo, po drevji in tudi po drugih rečeh. Nekatere gobe so dobre za jed, veliko pa jih je škodljivih in zelo strupenih. Treba jih je tedaj dobro poznati, da kdo pri gobah ne dobi bolezni ali celó smerti.

Jedljive gobe so smerčki (mavrohi) jurčki in maslenke, lesičice, karželjni in kukmaki (šampinjoni). Posebno znamenite so gomoljike, ki se nahajajo pod zemljo ali pa terdo pri tleh. Kresavna goba, ki raste po starem drevji, se rabi kuhana

in stolčena za kresanje in za rane, da se kri ustavi.

Mah ima tanke listke, in raste po drevju po kamniji in po zemlji, prevleče cele dobrave, pa tudi travnike; drevju in travi je škodljiv. *Mah* pa nam daje tudi veliko prida. Iz mahú se napravljajo mehke blazine, ako se lepo odbere in posuši. *Mah* pije po visokih gorah dež iz oblakov, nataka studence in reke, varuje drevje prehude zime, ohrani perst in seme po skavji, da ga veter ne odnese, in da ni pečovje vse gotó. *Beli mah*, kateri raste po gorah, je dobro zdravilo za jetiko.

Strupene rastline.

Kakor je vsa zemlja polna božjih darov, tako tudi za vsakim voglam rado raste kaj strupenega. Modri otroci ne jedó jagod, ne zvečijo zernja, in ne tergajo gob, katerih ne poznajo, da si ne napravijo nesreče.

Strupene zeliša so:

Kristavec, kateri ima zagorelo-zeleno narezano perje, belo cvetje, in v ostri ježici černo

strupeno zernje. Zobnik je kosmat in slabo diši. Volčja jagoda raste po hostah, ima po 4 čevlje visoko steblo, zagorelo-zelenato perje, v jeseni pa černo-svetle jagode, ki so naj hujši strup. Trobelika ali lajnež raste za vodami in po močvirjih. Mišje zelice ali smerdljivec raste za mejami po senčnih krajih, ima kosmato, pikasto steblo, in smerdi prav po mišje. Pasji ali divji peteršilj je zelo podoben pravemu peteršilju; ako ga zmaneš, diši, kakor česen. Tudi podlesk, volčji koren, čerlenka, volčjek ali hudičevo oko, vrajnica ali lesjak so strupne rastline.

Strupene gobe so večidel nečedne in omamljivo smerdljive. Ako se potipajo, so polzke in sprijemkaste. Mušnica je rudeča in belopikasta, pa zelo strupena. Nastavljajo jo muham, da pocepajo.

R u d s t v o.

Rude se imenujejo sploh stvari ali truplovine, ktere ne živé in ne čutijo, tudi ne rastejo, ampak se le vekšajo z zunanjim

nabiranjem enakih delov. Rudstvo je v zemlji, posebno v hribih, in se razdeljuje v persti in kamenje, soli, gorljive rudstva in v kovine (metale). Naj imenitnejše persti so: il ali ilovica, iz ktere lončarji delajo lonce, sklede in drugo glinasto posodo. Pa tudi opeko ali cegel za zid in za streho naredajo iz ilovice. Kremenica se z lugasto soljo raztopi v ognji, in nam daje steklo na okna, sklenice in veliko drugih takih steklenih reči. Apnico sožgejo v ognji v apno, in delajo iz nje lepe podobe; s kredo pa pišemo.

Navadno kamenje rabimo za zidanje; eden se imenuje apnenik, ki se da sožgati v apno, drugi pa blišnik, kateri je rad moker. Škerl daje lepe plošče za streho, pa tudi za pisne tablice. Marmor je bel, čern, rudeč, zelen, pa tudi pisan; iz marmorja se režejo kamni za cerkvene tla, dragi stebri in podobe. Brusni kamen se rabi, da se z njim brusni skerhano orodje. — Izmed dragih kamnov ima naj večjo imenitnost demant, kateri je tako terd, da steklo reže, pa je tudi svetel ko luč, ako se lično zbrusi. Več je vreden kot zlato in srebro, in se vkuje v drage perstané in v razno lepotino.

Sol se imenuje vsaka stvar, ktera se rastopi v vodi, in naredi na jeziku občuten slaj ali okus.

Gorljive rudstva se dajo žgati in rabiti za kurjavo in svetilo. Šota, ktere je veliko na ljubljanskem močvirji, je iz persti sognjatih žival, korenin in zemljskega olja; jo kopljejo, sušé in rabijo namesto derv za kurjavo. Premog je iz železnatega ila in apna, navdan z zemljskim oljem; je černo svetel, večidel zeló terd, in je tudi dober za kurjavo. Žveplo daje žveplenke.

Kovine (metali) se poznajo po teži, se svetijo, in se dajo v ognji raztopiti in kovati. Kopljejo jih v rudnikih ali čiste ali pa zmešane z drugimi stvarmi, ter jih raztopljujejo v plavžih in obdelujejo za mnoge koristne reči. Naj bolj znane so: zlato, srebro, kotlovina, kositar, železo in živo srebro.

Prid, ki ga nam prinaša rudstvo, je velik. Ne mogli bi zidati priročnih prebivališč brez apna, kamenja in železa. Koliko pripravnega orodja bi ne imeli, ko bi ne bilo rudnine. Brez soli bi ne bile jedi tako dobre in zdrave. Tudi nekteere zdravila se narejajo iz rudstva. Koliko sto- in stotero ljudi se živi z obdelovanjem rudnine in družega

rudstva. Iz zlata, srebra in iz kotlovine kujejo denarje, da se ž njimi polajšuje kupčija. Tudi zlatarji rabijo zlato in srebro za drage kinče in posode.

Kako prečudno je razdeljeno bogastvo narave!

138.

Ž e l e z o.

Železo je naj koristnejše med vsemi kovinami; za tega voljo ga je moder stvarnik veliko več, kakor drugih kovin, v zemljo shranil. Izkopujejo ga kot pusto rudo, ktera je zmešana z apnam, ilovico in z žveplam, ter se imenuje železna ruda. V plavžu se raztopi in se očisti v ognji od drugih reči; zdaj se imenuje lito železo. To pride zopet v ogenj, kjer se razbeli; potem se dene pod kladvo in se pokuje. Prav terdemu železu se pravi jeklo.

Kar je pri živalih konj, to je pri kovinah železo za človeško življenje. Lahko rečemo, da je železo zvest in delaven domač tovarš, kateri hodi s človekam na njivo in na bojišče, in vse hudo in veselo v življenji

spremlja, akoravno samo tega ne čuti. Brez železa bi ne mogli kar trenutek živeti, zato ker železo se pretaka v naši kervi, in stori, da je rudeča; železo naredi detetu zibelko in trugo merliču; železo nam zida hiše, greje stanice, zapira vrata. Železo orje naše njive, kosi travnike, žanje polja, in nam pomaga varovati to, kar smo si pridobili. Z železom uterdimo konju podkve in ga berzdamo; iz železa naredimo parovoz in cesto, iz železa namreč je tudi tisti električno magnetični tek, kateri hitro, kakor blisk, po tankem dratu nosi naše misli od mesta do mesta, od dežele do dežele. Dan današnji delajo čolne iz železa, in tudi postavljajo železne hiše in cerkve. Še celó naj drobnejše lepotine vlivajo iz železa. Zlato in srebro je res svetlejšo in lepše, toda lahko smo brez srebrnih kozarcev in zlatih perstanov, in kdor nima srebrnih žlic in vilic, se mu tudi jed prileže iz železnih vilic in iz kake plehnate žlice. Železo je naj manj očitno med kovinami, pa vendar nam vse druge pomaga dobiti, in ž njim lahko vse druge kovine namestujemo. Železo je kakor žito ustvarjeno za potrebo in živež telesa in življenja, potrebno nam je, kakor vsakdanji kruh.

Kladvo in železo.

Enkrat je železo milo se nad kladvam požilo: „Nehaj me tak z'lo kovat', saj sem tudi jez tvoj brat.“ „Kaj me boš tako tož'valo,“ je železu kladvo djalo; „kaj se jeziš nad menoj, saj terpim tud' jez s teboj!“ Le železa se spomnimo, kadar reveži terpimo; ako nam Bog kladvo da, bod' mo vsmljen'ga serca.

Kufer ali kotlovina.

Kufer je rudečkast, se lepo sveti, in je zelo raztegljiv. Kotlar ga obdeluje za različno orodje; dela kotle, ponve, pokrove i t. d. Tudi strehe pokrivajo s kufram, in delajo denarje iz njega. Ako pride na kufer kislina, se naredi zeleni volk na kufrenih posodah, in ta je hud strup. Zavaljo tega morajo vse kufrene posode biti pocinjene. Zelo nevarno je tedaj, če se kuha ali kaj drugega shranuje v kufrenih posodah. — Ako se kufer zmeša s cinam, se naredi zmes, kateri pravimo bron. Iz bronu lijó topove

ali kanone. Tudi zvonovi, ki nas vabijo k božji službi in k molitvi, so vlti iz bron.

141.

Kuhinjska sol.

Sol se v vodi raztopi in stori občuten slaj na jeziku. Nahaja se v natori v brezkončnih zalogah. V nekterih krajih so v zemlji veliki skladovi soli, skale, ki so iz samih terdih solnih kamnov. To je kamnena sol. Dobiva se popolnoma čista, ali pa je zmešana z drugimi obstojnimi deli. Ako kamnena sol ni dosti čista, jo v vodi raztopé, pod katero toliko časa kurijo, da vre in izpuhti; kar potem soli ostane, jo očistijo, razdrobé; in jo naredé v kosove ali pa v sode vložé. Naše cesazstvo ima prav bogate solne jame v Galiciji, na Tiroljskem in Salcburškem.

Naj čistejša in naj boljša sol je studenčna sol, katero iz tacih studencov kuhajo, ki imajo sol v zemlji stopljeno v sebi. Taka sol se dobi, ako se slanica večkrat napelje na razloženo vejevje ali protje, da počasi prekaplja in tako izpuhti. Tako očiščeno slanico

speljejo potem po cevih v velik kotel, pod katerim kurijo dotlej, da vsa voda povre in izhlapi, in da se sol na dno vsede. Potem jo denejo v jerbace, in jo posušé.

Morska, sol je manj bela. Ta se dobi iz morja, katero ima veliko stopljene soli v sebi. Napeljejo namreč morsko vodo v ravne in široke jame, kjer voda na solncu izpuhti, sol pa ostane. Ker je ta sol ojstra, je posebno dobra za nasáljanje morskih rib.

Sol stori jedi okusne, in varuje, da meso ne dalne in se ne spridi. Jezus je svojim učencam rekel: „Vi ste sol zemlje.“

142.

Vse stvari za človeka.

Vse okoli je veselo, štvarnikovo moč časti; záme, o gospod! si ustvaril, kar na svetu je reči.

Meni čede se pasejo, ptički v zraku meni pojó; meni ribe, povodnice plavajo tam pod vodó.

Meni cvetje se razgrinja, drevje daje sladki sad; meni polja rumenijo, meni klije zelenjad.

Tudi si zaklade drage hranil clò mi še v
zemljó; meni solnce, luna, zvezde razsvetlju-
jejo nebo.

Stvarnik, Bog neskončne slave, kak si krasen
li še ti! z vsakim svitam, nebnim žaram misel náte
se zbudi.

Peti razdelek.

Zemljopisje in domovinske zgodbe.

143.

Zemlja in nje deli.

Zemlja, na kateri prebivamo, je terda, nepredvidljiva krogla, ki plava po zraku, in se vsako leto enkrat okoli solnea, vsakih 24 ur pa krog svoje osi prisučē. Proti solncu obrnjena stran ima dan, nasprotna pa noč, zato ker zemlja dobiva svojo svetlobe od solnea.

Da je zemlja okrogla, nam pričajo ljudje, kateri so šli naravnost, v eni meri pomorji, pa so zopet od nasprotne strani prišli ravno na tisti kraj, od kadar so se vpótili. To bi ne bilo mogoče, če bi ne bila zemlja okrogla. — Tudi sami se lahko prepričamo, da je zemlja okrogla. Ako potujemo po veliki ravnini ali

po morji proti kakem kraji, vidimo naj poprej verhove hribov, dreves, zvonikov in hiš; in ko bližje pridemo, se nam še le prikazujejo počasi tudi spodnji deli teh reči. To pa bi se ne vidilo tako, ako bi bila zemlja ravna.

Zemlja je zeló velika, ker ima v obsegu 5400 nemških milj. Naj višje gore na zemlji so, kakor pesek na krogli, in naše jezera so kakor kapljice na vedru vode. Velika je zemlja, pa je vendar le mala pičica na nebesni širjavi.

Suha zemlja se razdeljuje na pet delov. Pervi se imenuje Evropa, v kateri mi prebivamo; drugi je Azija, v kateri je bil prvi človek ustvarjen, in kjer je bil naš zveličar rojen. Tretji del je Afrika, kjer je naj hujša vročina. Četeri del je Amerika, katero je našel Kristof Kolumb leta 1492; ravno nam je nasproti, in ima noč, kadar je pri nas dan. Peti del zemlje je Avstralija, ki je iz samih otokov, ktere so našli v novih časih mnogi mornarji. Pervi trije deli zemlje se imenujejo stari, poslednja dva pa novi svet.

Imamo obraze ali podobe zemlje, ktere imenujemo zemljovide. Na zemljovidih vidimo lice zemlje, morja, jezer in rek, hribov

in dolin, držav in deželá, toda vse le v prav majhini meri. Zemljovidi kažejo večjidel le posamezne dežele, manjše ali večje dele zemlje. Upodobljujejo pa tudi vso zemljo v dveh okroglih polovicah na ravni planoti, ter kaže ena stran Evropo, Azijo in Afriko, druga stran pa Ameriko in Avstralijo.

144.

Morje.

Suho zemljo obliva od vseh strani morjé, to je, zelenkasta, grenka in slana voda, ktera se ne more piti. Mornarji morajo pomreti od žeje v sredi morja, ako jim zmanjka sladke vode. Morje je malokdaj mirno, temuč se neprenehama giblje, da se ne vsmradi. Morje pada vsakih 6 ur, ter odstopi nekaj čevljev od kraja, drugih 6 ur pa zopet hitro narašča in nastopa. Padanje morja se imenuje odtok, rast pa pritok.

Poglavitni oddelki morja so: Severno in južno ledeno morje, kjer je večjidel zima in led; večerno, atlanško morje med Evropo, Afriko in Ameriko; tihó morje med Azijo in Afriko. Nam naj

bližje je jadransko morje, ki sega do Tersta. Dalje pod jugam je srednje morje med Evropa, Azijo in Arfiko. Černo morje je med Evropo in Azijo; v njega se stekajo naše velike vodi.

Pod morjem so velike gore in doline, kakor po suhem, pa jih voda zaliva. Po nekterih krajih je morje po veliko tavžent čevljev globoko, po drugih pa plitvo, in se lahko zméri.

Na morji se živi veliko ljudi, ki v parobrodih in v ladjah po vseh krajih sveta blago vozijo. Parobrode goni hlap, druge ladje pa sapa ali veter; hitreje švigajo, kot ptice pod nebam. Na morji so velike nevarnosti, in mornarji užijejo mnogo straha in nadlog. Resničen je pregovor, ki pravi; „Kdor ne zna moliti, mora na morje iti.“

145.

Prebivavci zemlje.

Na vsi zemlji živí čez tisoč milijonov ljudi, ki so različne podobe, imajo razne šege in vere, in govore mnogoverstne jezike. Ljudje, kakor smo mi, bele kože

*) tisoč pomeni po starem tavžent ali jezero.

in z rudečimi lici, živé v svi Evropi in tudi še daleč po drugih delih sveta v Azii, v bližnjih krajih Afrike, v Ameriki in še celó v Avstralii, kamor so se preselili in se še preseljujejo. Sicer pa so v Afriki černi zamorci z volnatimi lasmi, v Ameriki indijanci, rudečkasti kakor kufer, v Azii rumeni mongolci s tankimi črnimi lasmi in z majhnimi očmi; v Avstralii živé rujaví in divji malajci.

Veliko ljudi je po svetu omikanih in podučeni, pa še veliko več divjih, ki živé v temi nevere in krivovere, in še ne poznajo prav svojega stvarnika. Dobé se tako sirovi narodi, da pri njih prodajajo ljudi, kakor pri nas živino, in jedo še celó človeško meso. Omikane ljudstva se živé s poljedelstvom, z živinorejo, obertnijo in s kupčijo; divjaki pa se le živé z ribštvam in zverinskim lovam.

Zares razni in mnogoverstni so ljudje na zemlji, vendar pa smo vsi otroci nebeškega očeta in bratje in sestre med sabo. Vsi se moramo ljubiti in eden drugemu pomagati za časno in večno srečo.

Materna džela do movina.

Kraj, kjer smo bili rojeni, se imenuje naš rojstni kraj. V tem preljubeznivem kraji je tekla naša zibelka, so nam cvetele perve rožice in prepevale ljube ptičice. Še ptičica pozna in ljubi svoje gnjezdo; kako bi li človek mogel pozabiti na svoj priserčni rojstni kraj! — Dežela, v kateri je naš rojstni kraj, se imenuje tudi naša materna dežela. Naša materna dežela je Kranjsko. V materni deželi smo preživeli svojo mladost. Slehern zelen hribček in vsaka dolinica nas spominja na vesele mlade čase; vsak studenec nam pripoveduje od preteklih mladih let. Lepi travniki in zelene ledinice nam kažejo, kako smo brali perve rožice, lovili pisane metulje, in kako veselo se nam je stekalo naše mladinsko življenje. Kdo bi priserčno ne ljubil svojo milo materno deželo! Ne sramuj se svojega kraja, ne naroda, in ne svojega jezika, kterege so te naučili ljuba mati! Materna beseda je živa priča iskrene materne ljubezni; kdor materni jezik zataji, ta matere vreden ni.

Kranjsko je en del avstrijske države. V tej veliki državi je razun Kranjcov še veliko drugih ljudstev, kateri govoré različne jezike, imajo različne šege ali navade in so združene pod očetovsko oblastjo našega svetlega cesarja. Avstrija je tedaj naša občna domovina.

V domovini dobiva vsak priden prebivavec svoj potrebni živež; tukaj se izučuje in izučí v koristnih znanostih; ima varnost svojega življenja in premoženja in marsiktere dobrote, ki mu pomagajo izverševati svoj namen.

V domovini skerbi deželjska oblast za našo blagost, za ljubi mir in za pravico; duhovska gosposka pa skerbi za naše zveličanje. Kdo bi za vse to ne bil priserčno hvaležen! Kdo bi ne ljubil svoje drage domovine! Kdo bi za njo ne dal blaga in življenja, ako bi bilo treba!

147.

Popotnikova pesem.

Popotnik pridem čez goró, od doma vzamem še slovó; in kamor se okó ozré, povsod se mi nov svet odprè
Tud tukaj solnce gre okrog, dolino

vidim, hrib in log; pa solnce naše bolj bliši, in hrib naš lepši zeleni.

Tud tù cvetó cvetičice, po njih šumé čebelice; pa naših rož je lepši cvet, čebelic naših slajši med. Skoz mesta hodim in vasi, povsod drugač se govori; jez ptuje nikogar no poznam, in sred ljudi povsod sem sam.

Dežela ljuba, kje ležiš, ki jezik moj mi govoriš, kjer znanci moji še živé, prijatli moji v grobih spé? Zdihujem, prašam vedno: kje? prijatli, k vam želi sercé. Perute imeti si želim, pa k vam domu, ko ptič, zletim.

Kranjska in sosedne dežele.

Kranjska vojvodina razpada v tri dele: Gorenško, Dolensko in Notrajsko.

Gorenško stran v zgornjem delu krog in krog oklepajo visoki hribje, med katerimi Triglav veličastno molí nakviško. V dnu Triglava izteka Sava, naj večja reka te dežele, iz dveh izvirkov. Ta gorata stran je polna naravnih lepot, ktere so se tudi že razznanile po širokem svetu. Posebno lepo se kaže blejsko jezero; ni veliko, pa na sredi ima otok, in z otoka se vzdiguje pri-

jazna cerkvice matere bozje. Spodnji del gorenske strani je velika ravnina, ki je nekoliko preterguje Šmarna gora z lepo cerkvijo Marije device. V koncu te ravnine stoji Ljubljana, poglavitno mesto kranjske zemlje, poleg Ljubljanice in južne železnice; ondi imata svoj sedež deželni poglavar in knezoškof. Tù je več učiliških naprav, obertnija in tergovstvo. Druge mesta na gorenski strani so: Kranj, staro mesto poleg Save, Kamnik, Škofjaloška in Radolica; Teržič je tèrg z obilno obertnijo.

Notranjsko je, razun Vipavske doline, skoz in skoz široko kamnato pogorje, kakoršno se sploh imenuje Kras. V tem pogorji doline niso odperte, podobne so le kotlam ali neškam; tudi je pod zemljo polno votlin in jam. Postojnska jama slovi dalec po svetu in ima obilno lepega kapnika. Na Krasu vode vse potekajo v votline in lijakam podobne globine; gredo daleč pod zemljo, in prihajajo zopet na dan. Pri Cirknici take vode delajo sloveče jezero; pri Verhniki pa se iz teh vod zbera Ljubljanica, ki precej pri izvirku lahko ladije nosi. Na notrajnski strani stoji Idrija, rudarsko mesto, ki ima zeló bogate jame živega srebra. Lož je staro mesto.

Dolensko je, razun kerške doline, vse gorato; vendar hribje niso toliko visoki; naj višji je Kum z dvojno cerkvijo na verhu. Okoli Kočevja in Ribnice je svet enak Krasu; doline so podobne kotlam, in vode odtekajo pod zemljo. Na dolenski strani so mesta: Novomesto poleg Kerke, Kostanjevica, Kerško, Metlika, Černomelj, Kočevje in Višnjugora.

Krajnska dežela šteje stanovavcov do pol milijona; ljudje se živijo s kmetijo, delama tudi z rudarijo, obertnijo in s trgovstvom. Kmetija prideluje žita in kuhe vsacega plemenca. V vipavski dolini in po dolenski strani raste tudi vinska terta. Rudarija daje živega srebra, svinca, železa in premoga.

Od Krajnskega proti južnozahodni strani leži avstrijsko primorje, ki se razteguje poleg jadranskega morja. Primorje obsega Teržaško mesto s svojo okolico, mejno grofijo istrijsko in pokneženo grofijo goriško in gradiškansko. Terst je poglavitno mesto in prvo trgovsko pristaniše avstirjanskega cesarstva. Deželni poglavar in pa škof imata ondi svoj sedež. V Istri je Pazin, Poreč, škofov sedež, in Pulj (Pola), vojaško

prištaniše. K Istri se štejejo otoki Kerk s škofovim sedežem, Čres in Lošinj. Na Gorškem je Gorica, lepo mesto blizo Soče, sedež pokneženega nadškofa; Oglej (Aquileja) zdaj majhen kraj, pa v starem času sloveče mesto. — Ljubljano s Terstam veže železnica, od ktere gre cesta čez Bistrico v Istro in na Reko, in zopet čez Vipavo na Gorico.

Od Kranjskega proti severju leži koroška vojvodina. Ta dežela je precej gorata, pa daje obilno železa in svinca. Naj večja reka je Drava, ki teče podolgama skozi vso deželo: Celjovec je poglavitno mesto, sedež deželnega poglavarja in kerškega knezoškofa. Belak, mesto poleg Drave, je velika založnica za koroško železo. Hribje krog Beljaka dajejo naj lepši svinec. — Kranjsko veže s koroškim trojna cesta. Ta cesta je od Ljubljane do Kranja le edina; nad Kranjem pa se deli na tri strani, čez Ljubelj na Celjovec, cež Koren na Belak, in po Kokri na Kaplo.

Od Kranjskega proti severno-izhodni strani se razširja štajerska vojvodina, ktero železnica in tudi druga cesta veže z Ljubljano. Štajersko ima v severnem goratem delu mnogo rudnikov in kovačij za železo:

tudi ima bogate soline in dobro živinorejo. V južnem in izhodnem delu pa so rodovitne doline in ravnine, ki dajejo dosti žita in vina. Večji reke v tej deželi ste Mura in Drava. Sava meji proti Kranjskem. Gradec je poglavitno mesto, stoji na oboji strani Mure, ter je sedež deželnega poglavarja in sekovskega knezoškofa. Pomniti je še treba na gorejnem Štajerskem: Bruk, okrožno mesto poleg Mure, dalje Ljubno, Judenburg in Marijocelje, sloveča božja pot; na dolejnem Štajerskem pa: Maribor, poleg Drave s škofijskim sedežem, dalje Celje, Ptuj in Radgona.

Od Kranjskega proti južno-izhodni strani je horvaško kraljestvo. Dezela je po večjem delu ravna, in Sava teče po sredi skozi njo. Zagreb, ne daleč od Save, je poglavitno mesto, sedež deželnega poglavarja, ki se imenuje ban, tudi sedež nadškofa. Pomniti so še mesta: Varaždin poleg Drave, Križevac, Karlovec, terdnjava poleg Kolpe in zlasti Reka, prosto tergovsko pristaniše pri jadranskem morji; Sisek, na stoku Kolpe in Save, je središe žitnega tergovstva. — Kranjsko veže s Horvaškim železnica skozi štajersko stan; pa tudi cesta

gre iz Ljubljane do Novegamesta, in od ondot čez Kostanjevico na Zagreb, in čez Metliko na Karlovec.

149.

Avstrijansko cesarstvo.

Po sredi Evrope se razprostira deželokrožje, katero obsega skoro 16. del Evrope. Ko bi človek iz kake primerne višočine mogel od vseh strani pregledovati to veliko deželokrožje, bi se ga ne mogel kmalo nagle dati. Vidil bi velike in široke planjave, po katerih cvetó lepi verti, in zelené rodovitne polja; vidil bi visoke gore z belimi verhovi, krasne jezera, ktere se, kakor sreberne očesa, blesketajo izmed čverstega zelenja; vidil bi neštevilno rek, ktere se pretakajo po deželah in pospešujejo obrodardstvo, obertnijo in kupčijo; vidil bi jadransko morje, katero te dežele družijo z naj daljnimi ptujimi kraji. 32 milijonov ljudi se šteje srečnih, da prebivajo v tem prijetnem podnebj. Tudi mi smo med temi. To veliko deželokrožje se imenuje avstrijansko cesarstvo, naša občna in druga domo-

vina. Različen je jezik, ktereга govore avstrijski prebivavci; toda vsi smo lepo zvezani z domovinsko ljubeznjijo, in smo združeni v veliko ljudsko občino.

V avstrijskem cesarstvu so naslednje kronovine:

1. Avstrija pod Anižo, kjer je poglavitno mesto Dunaj ali Beč na Donavi, ktero je tudi poglavitno mesto vsega cesarstva in sedež cesarjev.

2. Avstrija nad Anižo, kjer je poglavitno mesto Linc na Donavi.

Avstrija ali Avstrijsko pod in nad Anižo stori nadvojvodstvo Avstrijsko.

3. Vojvodina štajerska, kjer je poglavitno mesto Gradec (Graz) na Muri.

4. Vojvodina koroška, kjer je poglavitno mesto Celovec (Klagenfurt).

5. Vojvodina kranjska, kjer je poglavitno mesto Ljubljana (Laibach) na Ljubljani.

6. Kneževina goriška, Gradiška in Istra s terstjanskem mestam in z okrajino, kjer je poglavitno mesto Terst (Triest) pri jadranskem morji.

Koroško, Kranjsko, Gorica, Istra in Terst skupaj se imenuje Ilirija.

7. Pokneževina tiroljska in Predarlsko, kjer je poglavitno mesto Inšpruk (Innsbruck) poleg Ina.

8. Kraljestvo česko, kjer je poglavitno mesto Praga (Prag) na obeh straneh Veltave.

9. Mejna grofija moravska, kjer je poglavitno mesto Bèrno.

10. Vojvodina zgornja in spodnja slezijska, kjer je poglavitno mesto Opa-va (Tropau).

11. Kraljestvo galicijsko in lodomerijsko, kjer ste poglavitni mesti Levov (Lemberg) in Krakov.

12. Vojvodina bukovinska, kjer je poglavitno mesto Černovice.

13. Kraljestvo dalmatinsko, kjer je poglavitno mesto Zader (Zara) pri jadranskem morji.

14. Kraljestvo ogersko, kjer so poglavitne mesta Pešta (Pest), Budim (Ofen), Požun (Presburg), Šopronj (Ödenburg), Košice (Kaschau), Veliki Varadin (Grosswardein) in Temišvar (Temesvár).

15. Kraljestvo hervaško in slavonsko, kjer je poglavitno mesto Zagreb (Agram).

16. Velika kneževina erdeljska, kjer je poglavitno mesto Sibirj (Hermannstadt).

17. Vojaška meja (granica), ktera se deli na hervaško-slavonsko in banaško-serbsko. Znamenitnejša mesta v voj. meji so: Zemlin, Karlovci, Mitrovica, Brod in Senj (Zengg).

150.

Vode in gore.

Naj imenitnejše vode po avstrijanskem cesarstvu so: Donava, ktera teče iz Nemškega memo Dunaja na Ogersko, ter se na Turškem zлива v černo morje; Moldava ali Veltava in Laba na Českem. Tisa na Ogerskem. Po Štajerskem teče Mura memo Gradca; Drava iz Tirola pridere, in gre po Koroškem, potem memo Maribora na Horvaško, ter se združi ^{in v Slavon} pri Belemgradu, z Donavo. Manjše reke so po Slovenskem: Sava, Savina, Kolpa, Soča i t. d. Po vseh teh vodah vozijo na parobrodih, ladjah, in plavicah žito, vino, les in mnogo drugih kupčijskih stvari.

Velike jezera so: na Ogerskem blatno in nežidersko jezero, na Laškem komsko jezero, na Koroškem celovško, na Kranjskem pa blejsko, bohinjsko in pa čudno cirkniško jezero, katero po letu usahne, po zimi pa se zopet nateče.

Gore in planine so po avstrijskih deželah velike. Posebno gorati kraji so Tiroljsko, Solnograško, zgorno Štajersko, Koroško in Kranjsko. Po Laškem in Ogerskem so velike ravnine. Naj imenitnejše planine so na Češkem, rudne gore na saksonski in Kerkonoši na šlezki meji. Na Ogerskem so velike karpaske gore; na Koroškem, Tiroljskem in zgornjem Štajerskem so visoke planine s snežniki. Naj višji snežnik na Kranjskem je Triglav, na Koroškem pa Zvonik.

151.

Na goro.

1. Na goro, na goro,	2. Na gori cvetice
Na sterme verhé!	Najzalše cvetó
Tje kliče in miče	In tice preljube
In vabi serce,	Najslajše pojó.

3. Na goro pod mano 4. Na svobodni gori
 Oblaki visé, Ni zemskih nadlog ;
 Nad mano višave Nad mano, pod mano
 Blišijo vedré. Krog mene je Bog

5. Tedaj le na goro,
 Na sterme verhé!
 Tje kliče in miče
 In vabi sercé.

 152.

Pridelki v avstrijskem cesarstvu.

Avstrijsko pridelala toliko mnogoverstnega blaga in tako vrednega, da zavoljo tega ni na svetu deržave enake avstrijski. Za trgovino ali kupčijo imamo železnice in druge ceste po suhem, barke in parabrode po vodah, da se lahko pošilja blagó iz enega kraja v druge. Zlato in srebro kopljejo na Ogerskem in Erdeljskem, cin na Češkem, svinec na Koroškem, živo srebro v Idriji na Kranjskem. Dobro železo se dobiva na Štajerskem in Koroškem. Sol napravljajo posebno na Solnograškem, v zgornjem Avstrijskem in v Velički na Gališkem. Dobiva pa se tudi veliko morske soli iz jadranskega morja.

Vina in žita se na Slovenskem in Nemškem v dobrih letinah veliko pridela, in se prodaja v druge kraje. Poljsko delo, živinoreja, rokodelstvo in obertnija cvetè po avstrijskih deželah.

153.

Rudolf habsburški.

Rudolf, grof habsburški, je bil prav pobožen mož, kterj je po očetovsko ljubil svoje podložne. Kadar je poravnoval kaki pravni prepir, je veselej razsodil tako, da je bilo prav pred Bogam in pred ljudmi. Večkrat se je kratkočasil tudi z lovam. Enkrat pride po sledu za divjo zverino do nekega potoka. Tu zagleda duhovna, ki ravno misli izuti čevlje in nogovice. „Kaj delate tukaj?“ vpraša grof duhovna. In duhoven odgovori: „Poklicali so me k nekemu umerjočemu, in moram hiteti, da mu prinesem sveto popotnico. Narasel pa se je od dežja ta potok tako zeló, da je odnesel berv, in zato moram prebresti vodo, da bolniku še pravočasno pomagam o smertni uri.“ — Globoko gine to blagega Rudolfa. Misli: tukaj je pričujoč Jezus, moj Bog in odrešenik. Naglo stopi s svojega

krasno okinčanega konja, poklekne, in ga ponudi duhonu, rekoč: „Hitite umerjočega pokrepčat z nebeško jedjo!“ — Drugi dan pripelje duhoven tega zalega konja grofu nazaj, in se mu preserčno zahvali za to dobroto. Toda Rudolf pravi! „Bog ne daj, da bi jez zdaj še rabil za posvetne reči konja, kateri je nosil mojega gospoda in odrešenika. Dal sem ga temu, od kterega sem vse dobil in vse imam — čast bogastvo in življenje.“

Ta pobožni, bogaboječi in pravični grof Rudolf je začetnik naše avstrijske cesarske rodovine, ktera gospoduje v naj lepšem in naj mocnejšem cesarstvu na zemlji. Tako tedaj Bog, kralj vsih kraljev, habsburški rodovini stotero poplačuje in blagoslovlja, kar je nekdam pobožni Rudolf za božjo čast storil.

154.

Ljubezen do domovine.

Leta 1792 in pozneje, ko so se vojskovali Avstrijani s Francozi, je vladal na Avstrijskem cesar Franc. V tem hudem času so cesarju Francu njegovi podložni dajali veliko prostovoljnih daril, da jih je obračal za brambo domovine. Posebno znamenit je ta le izgled:

Leta 1793 pride nek priprost kmet na cesarjev dvor, in bi rad govoril s cesarjem. Dobri cesar je vsakega tudi naj ubožnišega podložnika rad pred se pustil. Kmet pride tedaj pred cesarja in reče: „Tukaj sem Vam tudi jez prinesel nekaj,“ — ter položi na mizo mošnjico s tavžent goldinarji.

Cesar se zelo začudi, da mu priprost kmet daruje toliko in po taki viži. „Kdo, in od kod ste?“ ga vpraša prijazni cesar. „Tega ne sme nobeden vediti,“ odgovori kmet prav kratko, se poslovi in odide.

Cesarja zdaj še bolj mika zvediti kaj od priprostega kmeta. Hitro pošlje služabnike za njim, da naj bi ga še enkrat prašali za njegovo ime in stanovanje. Kmet pa se jim posmeja in pravi: „Ali menite, da bom vam povedal, kar še cesarju nisem povedal?“

155.

Lepi izgled.

Cesar Franc je stanoval po leti 1832 v Badnu, mestu na doljnem Avstrijanskem. Zvečer se večkrat hodi sprehajati, in ima le samega spremljevalca sabo. Prigodi se, da cesar sreča

štiri pogrebce, ki ravno nesejo merliča v trugi na pokopališe. Ta merlič je bil ubožnega stanu, in nobenega človeka ni bilo, da bi ga bil spremljal na pokopališe. Cesar nad tem glavo maja, ter pravi svojemu spremljevalcu: „To mora gotovo biti kak ubožec, ker nima nobenega človeka, da bi za njim žaloval; jez sem deželni oče premožnim in ubožnim; pojdiva mu midva k pogrebu.“ Pobožno odkrije cesar svojo sivo glavo, ter gre tiko in moli za trugo tega ubožca. To vidijo nekteri, in hitro se pridružijo tudi zraven, in dalje ko gredo, bolj se naraša versta pogrebcev.

Tri leta potem je umerl tudi cesar Franc, in obžalovale so njegovo smert vse ljudstva velikega avstrijanskega cesarstva.

156.

Cesarjeva podoba.

V neki majhini vasi so prišli enega dne zopet gospod fajmošter k svojim ljubim malim v šolo. To pot niso prišli sami; prišli so ž njimi tud oče župan, oče šolski in še nekaj drugih sosedovi iz vasi. Tudi so gospod fajmošter prinesli sabo nekaj s pertam zakritega. Položili so to na mizo, in ko z otroci odmolijo, začnó tako le govoriti; „Ljubi otroci! že večkrat in mnogo sem vam

pravil od naj višje deželne gosposke, od našega občnega očeta, presvetlega cesarja, in vem, da ste si vse to prav dobro zapomnili! „Smo, smo!“ odgovori več učencov, in nekteri tudi vstajajo, da bi odgovarjali. — „Vemo, da so cesar postavljeni od Boga,“ pravi neki deček. „Vemo, da jim za tega voljo moramo biti pokorni, da se cesarstvo našega cesarja imenuje avstrijansko, ki je prav veliko in lepo, katero ima v sebi več dežel, in da prebiva v teh deželah okoli 32,000.000 ljudi, katerim vsem so cesar ljubi oče, kakor oče pri družini v kaki hiši; vemo, da cesarja spoštovati, ljubiti, mu služiti in pokoren biti že zapoveduje četrta božja zapoved;“ — tako so odgovarjali pridni učenci.

„Tako je prav,“ jih pohvalijo gospod fajmošter; ali pa veste, kakošen so li naš ljubi cesar?“ — „Ne vemo, ne vemo, jih še nismo nikoli vidili,“ pravijo učenci. — „Al bi jih radi poznali?“ „Radi, radi!“ se oglasi vsa šola. „Poglejte jih tukaj!“ — S temi besedami odkrijejo gospod fajmošter to, kar so popred prinesli in na mizo položili, ter povzdignejo na kviško. „Joj lepo, lepo!“ zaupijejo vsi otroci. Bila je lepa podoba z zlatim okviram, ki je kazala presvetlega cesarja, kakor živega. — Otroci se ne morejo nikoli zadosti nagledati te blage cesarjeve podobe.

Potem pravijo zopet gospod fajmošter: „Kaj menite, ali naj pustim to podobo tu pri vas v šoli, ali jo naj zopet vzamem seboj domu?“ — „Tukaj, tukaj na bo! prosijo vsi iz enega gerla. — „Tedadaj vam jo pustim tukaj,“ pravijo gospod fajmošter, ter jo obesijo na čeden kraj na steno v šolski izbi.

Zopet se obernejo k svojim ljubim ucencam, in kakor da bi jih hotli spomniti, da naj pozdravijo cesarja, jim še rekó: „Tudi znate neko lepo pesem, ki vam je zeló ljuba.“ — „Ta je cesarska pesem,“ pravijo veseli učenci, in že se pripravljajo, da bi jo zapeli. — „Le zapojte jo,“ pravijo gospod fajmošter, in otroci zapojó z ginjenim in s prav nadušenim glasam, in po vsi šoli se razlega ljubljena cesarska pesem.

157.

Cesarska pesem.

Bog obvaruj, Bog ohrani
 Nam cesarja, Avstrijo!
 Naj nas modro vlada, brani,
 Močin z vere terdnostjo!

Krono mu branimo dedno
 Zoper vse svoražnike:
 S tronam habsburškim bo vedno
 Terdna sreča Avstrije.

Stojmo zvesti, jaki, brumni
 Za pravico in dolžnost;
 Kadar pa veljá, pogumni
 V boji kažimo serčnost!
 Avstrija iz vojsk viharja
 Še brez slave ni prišla,
 Vse za dom in za cesarja,
 Kri, življenje naj velja!

Kar nam stvári obertnija,
 Várje naj vojšak močan,
 Učenost in umetnija
 Naj zmagujete na dan!
 Sreča naj deželi klije
 S slavo nji zedinjeno:
 Božje solnce v miru sije
 Naj nad srečno Avstrijo!

Terдно dajmo se skleniti:
 Zloga pravo moč rodi;
 Vse nam bo lahko storiti,
 Ako združimo moči.

Brate pelje moč edina
 Nas do cilja enega;
 Slayna cesar, domovina!
 Večna bode Avstrija!

(Pristavek.)

In s cesarjem zaročnica,
 En'ga duha in rodú
 Vlada mila cesarica
 Nevenljivega cvetú.
 Kar je v pravo srečo šteto,
 Bog obema podeluj;
 Franz Jožefa, Lizabeto,
 Hišo Habsburg obdaruj!

158.

E v r o p a.

Evropa je naj manjši pa naj lepši, in do zdaj tudi naj srečniši del zemlje. V njej je podnebje naj bolj zdravo, zemlja naj lepše obdelovana, ljudje naj bolj omikani, in sveta vera naj bolj razširjena. Evropejci so večjidel kristjani, pa tudi judje in mahometanci. Po jeziku je naj več Slovanov; potem so

Nemci, Francozi, Angleži, Lahi, Španjoli, Turki, Gerki, Ogri i t. d.

V Evropi je naša ljuba domovina, avstrijansko cesarstvo. Proti zahodu, in severji so druge nemške države, kakor, bavarsko kraljestvo, kjer ste imenitne mesti Monakovo in Augsburg; prusko kraljestvo, v katerem je glavno mesto Berlin. V sredi nemške zemlje je saksonsko-virtemberško in hanoveransko kraljestvo in več drugih manjših držav. Imenitne mesta v teh krajih so: Draždane, Frankfurt manjski in pa Lipsko. Na lipskem polju je bila leta 1813 slovita bitva z Napoleonam I.

Proti solnčnemu zahodu so Holandija Belgija in Francosko; veliko mesto na, Francoskem je Pariz. Med Avstrijo in Francoskem je švajcarska dežela. Pod večernim jugam se francoskih držav derži špansko kraljestvo, v katerem je poglavitno mesto Madrid. Za Španijo v zahodu je portugalsko kraljestvo z glavnim mestam Lizbona. Naj dalje v zahodu je angleško, irsko in šotlansko kraljestvo na otokih, kjer je London, naj večje mesto vse Evrope.

V severni Evropi je Danija, Švedija in Norvegija; dalje je rusovsko cesarstvo, ktero ima svoje dežele v Evropi, Azii in Ameriki, in je naj večja deržava v Evropi. Slavne mesta so Petrograd in Moskva, na Ruso Poljskem pa Varšava.

Turško cesarstvo je od nas proti jugu in jugu, in ima svoje dežele v Evropi, Azii in Afriki. Glavno mesto na Turškem je Carigrad. V turški oblasti so tudi dežele Srbija, Moldava in Valahija. Za Turškem leži malo gerško kraljestvo z imenitnim mestam Atene.

V južni Evropi je tudi Laško ali Talijansko. Glavno mesto je Florencija. Druga znamenitnejša mesta so Benetke, Milan, Turin, Napoli in Palermo. — Imenitne so tudi papeževe dežele, v katerih je Rim glavno mesto vsega katoličanstva.

159.

Sveta dežela.

Za srednjim morjem v Azii je sveta ali obljubljená dežela, v kateri je bil rojen božji sin, naš zveličar, kjer je terpel, umerl in nas odrešil. Nekdaj so to deželo ime-

novali Kanaan; zdaj pa ji pravijo Palestina ali sveta dežela. Palestina je večjidel gorata. Proti severji je Libanon, to se pravi snežnik; proti jugu, na srednjem morji je gora Karmel, v sredi dežele pa Efraim.

Naj imenitnejša reka v Palestini je Jordan; teče od severja proti jugu več ko 50 milj daleč. Pri jezeru Genezaret, kjer so kraji Betsaide, Kapernaum in Tiberija, je Jezus pogosto hodil. Ti kraji in tudi Nazaret, Kana in Najm so bili v Galileji. Proti jugu od Galije je bila Samarija s kraji Samarija in Sihem.

Južna stran Palestine se je imenovala Judeja, med srednjim in mertvim morjem. Ta dežela je bila naj bolj obljudena; nje poglavitno mesto je bilo Jeruzalem. Na nekem mestnem hribu, na Sionu, je bilo poslopje Davidovo; na Morii je stal tempel. Blizo mesta je bil hrib Golgata, kjer je bil Jezus križan. Drugu imenitni kraji so bili Jeriho, Emavs, Betlehem. Med Jeruzalemam in oljsko goro se je stekal potok Cedron v dolini Jozafat.

Izhodna stran Palestine se je imenovala Pereja; tam je hodil Jezus le redko.

Palestina je gorka in rodovitna dežela. Ljudje so se pečali s poljem in živinorejo. Tudi vertna in sadna reja je bila na visoki stopnji; posebno veliko dobička je prinašalo oljkovo drevo. Iz oljkovega sadja, iz oliv, se je napravljalo prav dobro in imenitno olje. Tudi je bila ta dežela bogata figovih dreves palm in vina. Zdaj pa je večjidel bolj zapuščena.

160.

Ozir na zemljo.

Veličastne in prečudne so vse stvari v zemlji, na zemlji in nad zemljo. Vse oznanuje na glas božjo vsegamogočnost, modrost in dobroto. Naj večji čudež na svetu pa je človek, kateri po vseh krajih, pod vsakim podnebjem lahko živi srečno in veselo, da le pametno vživa natorne dobrote, ktere mu je preskerbel Bog, preljubeznjivi oče, in da išče svoje sreče v pravi božji ljubezni in v ljubezni do bližnjega.

Vsak kraj ima svojo posebno korist in dobrote, katerih imajo drugi kraji; te namestujejo svojim prebivavcam to, kar jim po-

manjkuje od druge strani. Kjer je huda vročina, jo ohlaja in zmanjšuje pogostni veter, in hladivno sadje raste v takih krajih, da se človek lahko pokrepča, kadar omaguje od prehude vročine. Prebivavci merzlih krajev imajo zverinski lov, kožuhovino in obilno derv; in kjer ni dovolj lesa, se dobiva premog in šota.

Zraven pa ima tudi vsaki kraj svoje težave in nadloge, da lahko človek spoznava, da je zemlja zares solzna dolina in ne naša prava domovina. Severjance stiska huda zima, večer led pokriva njih snežnike; južne zamorce tlači velika vročina, strašne pešene puščave so v njih krajih, in kjer je dobra in lepa zemlja, tam stanuje huda zverina in strupene kače.

Tako si pridobivajo povsod Adamovi otroci svaj kruh v potu svojega obraza.

Akoravno povsod človeka tlači težavni jarem, vendar lahko v vsakem kraji živi zadovoljno, ako ima to za ljubo, kar mu Bog v njegovem stanu daje dobrega, in če zvesto dopolnuje vse svoje dolžnosti, ter se varuje greha, svoje naj huje nesreče.

Ker je tedaj zemlja za nas le ptuja
dežela, skozi katero potujemo v svojo pravo
in večno domovino, zato nikar ne navezujemo
preveč serca na minljive posvetne reči, temuč
ozirajmo se radi na očetov dom, v katerem
nam je ljubi zveličar pripravil prostor in
večno prebivališče.

Kazalo.

Pervi razdelek.

Podučne povesti in pesmi.

	Stran
1. Molitev	3
2. Božja volja	—
3. Bog vse prav obrača	4
4. Bog pomaga v potrebi	6
5. Ne odlašaj molitve	9
6. Sveta Neža	10
7. Otročja hvaležnost	11
8. Rjuha	13
9. Hvaležni rejeneč	14
10. Zjutraj	15
11. Moli in delaj	16
12. Šola	19
13. Škoda zavoljo nevednosti	—
14. Miloserčna Ančka	20
15. Postrežljivi deček	21
16. Dobro obrnjeni denar	24
17. Beračica	25
18. Rešeni rokodelski deček	26
19. Povračuj hudo z dobrim!	29

20. Pregovori	30
21. Drago zelce	32
22. Večerne misli	—
23. Zadovoljnost	33
24. Pravila zadovoljnosti	34
25. Zvonikarjeva	35
26. Sprava	36
27. Nagla jeza	38
28. Keršanska varčnost	39
29. Goreča voda	40
30. Tat	41
31. Večerna pesem	43
32. Umirajoči oče	44
33. Marija pomočnica	45

Drugi razdelek.

Spoznava sveta in narave.

34. Svet	47
35. Zvezde	48
36. Pomične, stalne in repate zvezde	—
37. Zemlja in solnce	50
38. Juterno solnce	52
39. Večerno solnce	—
40. Zemljino sukanje	53
41. Luna	54
42. Solčni mrak	55
43. Štirji letni časi	56
44. Pomlad	57
45. Veliki teden in velika noč	58

46. <i>Pervo sveto obhajilo</i>	60
47. <i>Križev teden</i>	64
48. <i>Nebohod, binkošti i sveto telo</i>	66
49. <i>Na svetega telesa dan</i>	68
50. <i>Poletje</i>	—
51. <i>Huda ura</i>	69
52. <i>Jesen</i>	70
53. <i>Zima</i>	71
54. <i>Božič</i>	—
55. <i>Letni časi in človeško življenje</i>	73
56. <i>Naše življenje je popotvanje</i>	74
57. <i>Svetloba in gorkota</i>	75
58. <i>Žvepleni klinčki</i>	78
59. <i>Razširanje gorkote</i>	79
60. <i>Toplomér</i>	81
61. <i>Hlap in soparji</i>	84
62. <i>Zrak</i>	86
63. <i>Zrakomér ali vremenik</i>	88
64. <i>Rosa in slana</i>	91
65. <i>Večerna rosa</i>	93
66. <i>Megla in oblaki</i>	95
67. <i>Dež, sneg in toča</i>	96
68. <i>Elektrika</i>	99
69. <i>Božje varstvo</i>	102

Tretji razdelek.

Človek in društvo ljudi.

70. <i>Človeško telo</i>	104
71. <i>Zdravi udje</i>	107

	Stran
72. <i>Serce, pljuča in želodec</i>	108
73. <i>Zunajni počutki</i>	112
74. <i>Kaj imam</i>	115
75. <i>Skerb za dravje</i>	116
76. <i>Človeška duša</i>	119
77. <i>Vest</i>	123
78. <i>Stanovi</i>	124
79. <i>Srenja</i>	127
80. <i>Deželna oblast</i>	130
81. <i>Dolžnosti podložnih</i>	132
82. <i>Pokaj so davki?</i>	134
83. <i>Človeški udje se spuntajo</i>	135
84. <i>Vojaštvo</i>	137
85. <i>Špartanka</i>	138
86. <i>Trije nauki za vojake</i>	139
87. <i>Sveti Martin</i>	140

Četerti razdelek.

Naravopisje.

88. <i>Živalstvo</i>	142
89. <i>Doječe živali</i>	144
90. <i>Goveda</i>	145
91. <i>Pastir</i>	147
92. <i>Pastirska pesem</i>	148
93. <i>Pes</i>	149
94. <i>Lagati ne!</i>	151
95. <i>Lesica</i>	152
96. <i>Molitev tudi slabega stori serčnega</i>	153

	Stran
97. Velblod	155
98. Lev	158
99. Ptice	159
100. Ptice pevke	162
101. Selivne ptice	163
102. Hišna lastovka	164
103. Kukovica	165
104. Sraka in pavovo perje	167
105. Dvoživke	168
106. Ribe	169
107. Ribica	170
108. Žužki	171
109. Hodi v šolo k mravljam	174
110. Sviloprejka	176
111. Červi	177
112. Polž	178
113. Povračilo	179
114. Bog za vse skerbi	181
115. Pregovori	182
116. <i>Rastlinstvo</i>	183
117. <i>Drevje</i>	184
118. <i>Kaj nas drevesa učijo</i>	187
119. <i>Hruška</i>	188
120. <i>Jabelčne peške</i>	189
121. <i>Sadjoreja</i>	190
122. <i>Gojzdno drevje</i>	191
123. <i>Germovje</i>	193
124. <i>Vinska terta</i>	195
125. <i>Tern in vinska terta</i>	197
126. <i>Jagode</i>	198
127. <i>Zeliša</i>	199

	Stran
128. <i>Žito</i>	200
129. <i>Molitev pri sejanji</i>	203
130. <i>Kmet svojemu sinu</i>	—
131. <i>Lan in konoplja</i>	205
132. <i>Predica</i>	206
133. <i>Cvetice</i>	207
134. <i>Šmarnice</i>	209
135. <i>Gobe in mah</i>	210
136. <i>Strupene rastline</i>	211
137. <i>Rudstvo</i>	212
138. <i>Železo</i>	215
139. <i>Kladvo in železo</i>	217
140. <i>Kufer ali kotlovina</i>	—
141. <i>Kuhinjska sol</i>	218
142. <i>Vse stvari za človeka</i>	219

Peti razdelek.

Zemljopisje in domovinske zgodbe.

143. <i>Zemlja in nje deli</i>	221
144. <i>Morje</i>	223
145. <i>Prebivavci zemlje</i>	224
146. <i>Materna dežela in domovina</i>	226
147. <i>Popotnikova pesem</i>	227
148. <i>Krajska in sosedne dežele</i>	228
149. <i>Avstrijsko cesarstvo</i>	233
150. <i>Vode in gore</i>	236
151. <i>Na goro</i>	237
152. <i>Pridelki v avstrijskem cesarstvu</i>	238

153. <i>Rudolf habsburški</i>	239
154. <i>Ljubexen do domovine</i>	240
155. <i>Lepi izgled</i>	241
156. <i>Cesarjeva podoba</i>	242
157. <i>Cesarska pesem</i>	244
158. <i>Evropa</i>	246
*159. <i>Sveta dežela</i>	248
160. <i>Ozir na zemljo</i>	250

Natisnil Karel Gorišek.

